

Spis treści:**I. Wstęp 5****Cel sporządzania i zadania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Jedlińsk 5**

1. Charakterystyka prawna studium 5
2. Przedmiot i cel opracowania studium 5

Informacje podstawowe 7**II. Uwarunkowania zewnętrzne 8****Powiązania zewnętrzne gminy 8**

1. Ośrodki obsługi 8
2. Dostępność komunikacyjna 8
 - 2.1 Drogi 8
 - 2.2 Kolej 8
 - 2.3 Lotnisko 8

Społeczno-gospodarcze uwarunkowania rozwoju 9

1. Strategia zagospodarowania i główne kierunki polityki przestrzennej państwa na obszarze gminy Jedlińsk - cele i kierunki rozwoju 9
2. Postulowana struktura funkcjonalno-przestrzenna gminy wynikająca z uwarunkowań ponadlokalnych 9
 - 2.1 Układ węzłowy (osadniczy) 9
 - 2.2 Układ liniowy (cele i zadania w zakresie rozwoju podstawowych systemów infrastruktury technicznej) 10
 - 2.3 Układ strefowy 11
 - 2.3.1 Wiodące funkcje: 11
 - 2.3.2 Strefy różnicowania kierunków polityki przestrzennej: 12
- 2.4 Wojewódzki rejestr zadań rządowych 13

III. Charakterystyka ludnościowa 14**Procesy demograficzne 14**

1. Zaludnienie – kierunki zmian 14
- 2 Struktura wieku i płci 15
 - 2.1 Struktura płci 15
 - 2.2 Struktura wieku 16
3. Przestrzenne rozmieszczenie ludności 16
4. Ocena procesów demograficznych 17

Sytuacja społeczna 18

1. Bezrobocie 18
2. Pomoc społeczna 20
 - 2.1 Pomoc środowiskowa (materialna) 20

Wyszczególnienie 21

- 1.2 Pomoc instytucjonalna 22

Poziom życia ludności 23**IV. Dotychczasowe przeznaczenie terenów i ich aktualne zagospodarowanie 25****Dotychczasowe przeznaczenie terenów 25****Aktualne zagospodarowanie terenów 26**

1. Sieć osadnicza 26
2. Mieszkalnictwo 26

2.1 Mieszkalnictwo – wskaźniki	26
2.2 Charakterystyka i ocena zasobów mieszkaniowych	28
2.2.1 Warunki mieszkaniowe	28
2.2.2 Efekty rzeczowe budownictwa mieszkaniowego w gminie	29
3. Infrastruktura społeczna	29
3.1 Wychowanie przedszkolne	29
3.2 Szkolnictwo podstawowe	30
3.4 Ochrona zdrowia	33
3.4.1 Placówki ochrony zdrowia	34
3.5 Administracja	34
3.6 Kultura i sport	35
3.6.1 Kultura	35
3.6.2 Sport	35
3.6.3 Obiekty kultu religijnego	36
3.7 Turystyka i wypoczynek	36
3.7.1 Ośrodki wypoczynkowe	36
3.7.2 Budownictwo letniskowe	36
4. Środowisko kulturowe	37
4.1 Rozwój osadnictwa	37
4.2 Obiekty podlegające ochronie prawnej	37
4.3 Inne wartości środowiska kulturowego	38
4.3.1 Obiekty zabytkowe nie wpisane do rejestru WKZ	38
4.3.2 Cechy krajobrazu	38
4.4 Archeologia	38
4.4.1 Stanowiska archeologiczne	39
5. Gospodarka pozarolnicza	39
5.1 Rynek pracy	39
5.2 Podmioty gospodarcze zarejestrowane w systemie REGON	41
Stan rolniczej przestrzeni produkcyjnej	43
1. Gospodarka rolna	43
1.1 Użytkowanie gruntów (funkcje terenów) w gminie	43
1.2 Zatrudnienie w rolnictwie	44
1.3 Struktura agrarna	44
1.4 Warunki naturalne dla rolnictwa	45
1.5 Kompleksy rolniczej przydatności gleb	45
1.6 Ochrona i ulepszanie użytków rolnych	47
1.7 Kierunki produkcji rolniczej	47
1.7.1 Produkcja roślinna w gminie	47
1.7.2 Produkcja zwierzęca	49
1.8 Obsługa rolnictwa	50
1.9 Ocena warunków gminy do rozwoju produkcji rolniczej	51
2. Melioracje i retencja wód	51
2.1 Retencja wód	51
2.1.1 Naturalne własności środowiska	51
2.1.2 Własności retencyjne lasów	52
2.1.3 Rola terenów podmokłych w retencjonowaniu wód	52
2.1.4 Retencja wód powierzchniowych	52

2.1.5 Warunki wodne gleb	53
2.1.6 Retencja sztuczna	54
2.1.7 Zbiorniki wodne	54
2.1.8 Ocena możliwości retencjonowania wody na obszarze gminy	54
2.2 Melioracje (stan istniejący 1998 rok)	55
2.2.1 Ocena zadań melioracyjnych w aspekcie środowiska i produkcji rolnej	56
V. Środowisko przyrodnicze	58
Zasoby środowiska przyrodniczego	58
1. Zasoby abiotyczne	58
1.1 Położenie, rzeźba terenu	58
1.2 Budowa geologiczna	58
1.3 Surowce mineralne	58
1.3.1 Węgiel brunatny	59
1.3.2 Kruszywo naturalne	59
1.3.3 Gliny	59
1.3.4 Torfy	59
1.4 Wody podziemne	60
1.5 Wody powierzchniowe	61
1.6 Klimat	61
2. Zasoby biotyczne	61
2.1 Lasy	61
2.2 Zadrzewienia	62
2.3 Zbiorowiska łąkowo-pastwiskowe	63
2.4 Zbiorowiska szuwarowo-torfowiskowe	64
3. Ochrona prawna zasobów środowiska przyrodniczego	64
3.1 Surowce mineralne (prawo geologiczne i górnicze)	64
3.2 Obszary i obiekty przyrodnicze (ustawa o ochronie przyrody)	64
3.2.1 Użytki ekologiczne	64
3.2.2 Pomniki przyrody	65
3.2.3 Parki wiejskie (ustawa o ochronie dóbr kultury i muzeach, ustawa o ochronie i kształtowaniu środowiska)	65
3.2.4 Lasy (ustawa o lasach)	66
4. Diagnoza stanu środowiska	67
4.1 Stan powietrza atmosferycznego	67
4.2 Hałas	67
4.3 Wody powierzchniowe	67
4.3.1 Jakość wód powierzchniowych	68
4.3.3 Wody podziemne	69
4.4 Degradacja powierzchni ziemi	69
4.5 Funkcjonowanie środowiska biotycznego	70
4.5.1 Stan lasów	70
4.6 Ocena stanu istniejącego środowiska przyrodniczego	70
4.7 Obiekty uciążliwe	71
4.7.1 Obiekty szczególnie szkodliwe dla środowiska	71
4.7.2 Obiekty mogące pogorszyć stan środowiska	71
4.7.3 Inwestycje projektowane mogące pogorszyć stan środowiska	72
4.8 Nadzwyczajne zagrożenie środowiska	72

- 4.9 Tereny cenne przyrodniczo 72
- 4.9.1 Elementy objęte ochroną prawną 72
- 4.9.2 Elementy planowane do objęcia ochroną prawną 72
- 4.9.3 Pozostałe tereny cenne przyrodniczo nieprzewidziane do objęcia ochroną prawną 73

VI. Komunikacja i infrastruktura techniczna 74

Komunikacja 74

1. Komunikacja – stan istniejący 74
- 1.1 Układ drogowy 74
- 1.2 Układ kolejowy 76
- 1.3 Transport osobowy i towarowy 76
- 1.3.1 Transport osobowy 76
- 1.3.2 Transport kolejowy 76
- 1.4 Techniczne zaplecze komunikacji 76
2. Ocena układu komunikacyjnego 77
- 2.1.1 Powiązania zewnętrzne 77
- 2.1.2 Sieć połączeń wewnętrznych 77
- 2.1.3 Komunikacja zbiorowa 78
- 2.1.4 Obsługa komunikacji 78
- 3.2 Ograniczenia i konflikty 78

Infrastruktura techniczna 80

1. Gospodarka wodna 80
- 1.1 Zaopatrzenie w wodę 80
- 1.2 Istniejące wodociągi zbiorowe i ich źródła zasilania 80
- 1.3 Strefy ochrony ujęć i źródeł wody 80
- 1.4 Ocena możliwości zaopatrzenia gminy w wodę 80
2. Gospodarka ściekowa 80
- 2.1 Istniejące obiekty gospodarki ściekowej 81
- 2.2 Ocena możliwości odprowadzania i oczyszczania ścieków w gminie Jedlińsk 81
3. Elektroenergetyka 81
- 3.1 Charakterystyka sieci WN i SN-15 kV 81
- 3.2 Ocena stanu sieci i zasilania 81
4. Telekomunikacja 83
5. Zaopatrywanie w gaz 83
6. Zaopatrzenie w ciepło 83
7. Gospodarka odpadami 84
- 7.1 Stan istniejący 84
- 7.2 Ocena gospodarki odpadami i zamierzenia 84

VII. Diagnoza stanu istniejącego (Synteza uwarunkowań rozwoju przestrzennego gminy) 86

Cele rozwoju przestrzennego gminy 86

Diagnoza stanu istniejącego 89

Wstęp

Cel sporządzania i zadania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Jedlińsk

1. Charakterystyka prawna studium

Obowiązek prawny sporządzenia studium nakłada na samorząd gminny art. 6, ust. 1 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 89, poz. 415), z późniejszymi poprawkami, określając jednocześnie charakter, cel i odpowiedni dla jego realizacji zakres problematyki.

Cel sporządzenia studium przez zarząd gminy jakim jest określenie polityki przestrzennej gminy (zapisany w art. 6, ust. 1 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym) wynika bezpośrednio z faktu posiadania przez samorząd gminny wyłącznej kompetencji w zakresie planowania i realizacji zagospodarowania przestrzennego na własnym terenie.

Wobec faktu, że **studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy nie jest przepisem gminnym** (art. 7 ustawy z dnia 7 lipca 1994 roku o zagospodarowaniu przestrzennym) i jako takie nie rodzi skutków prawnych, ustawodawca zabezpieczył rolę studium jako narzędzia prowadzenia przez gminę polityki przestrzennej wprowadzając wymóg uzgadniania przez zarząd gminy ustaleń planów miejscowych w trakcie ich sporządzania z ustaleniami zawartymi w studium (art. 18, ust. 2, pkt 2a ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym).

Konstrukcja prawna studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy jest jednym z istotnych elementów realizacji zasad samorządnego państwa chroniącego prawo własności obywatela. Zasadami tymi są w odniesieniu do studium zwłaszcza:

- 1) samodzielność i suwerenność samorządu gminnego w kształtowaniu polityki zagospodarowania przestrzennego;
- 2) ochrona prawa własności obywateli w odniesieniu do nieruchomości;
- 3) racjonalna gospodarka zasobami środowiska, w tym przestrzeni, dla zapewnienia rozwoju społeczno-gospodarczego gminy.

Ad. 1) Sposobem w jaki studium realizuje pierwszą z wymienionych zasad jest określenie w art. 6, ust. 1 **celu sporządzania studium jakim jest samodzielne „określenie polityki przestrzennej gminy” przez samorząd gminny.**

Ad. 2) Realizacja zasady ochrony prawa własności obywateli w prawie o zagospodarowaniu przestrzennym odbywa się poprzez skutki prawne uchwalenia planu miejscowego zagospodarowania przestrzennego jako przepisu gminnego. Skutki takie są możliwe do udźwignięcia (finansowo i organizacyjnie) przez gminę tylko dzięki **objęciu opracowaniem planami miejscowymi (sporządzanymi w rygorach aktualnie obowiązującego prawa) wyłącznie tych terenów, dla których jest to niezbędnie potrzebne we właściwej kolejności. Właśnie te tereny mają być wskazane przez studium, co zresztą jest jedynym skutkiem prawnym jego uchwalenia.**

Ad. 3) Realizację zasady racjonalnej gospodarki zasobami środowiska, w tym przestrzeni, ma na uwadze ustawowe wymaganie uwzględnienia w studium wszystkich uwarunkowań, które powinny być wzięte w rachubę jako przesłanki określenia polityki zagospodarowania przestrzennego gminy. Dzięki takiemu rozbudowaniu części analitycznej studium może ono pełnić istotną funkcję informacyjną dla całościowej polityki przestrzennej gminy, także w zakresie wykraczającym poza same ustalenia studium.

2. Przedmiot i cel opracowania studium

Przedmiotem opracowania jest studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Jedlińsk w granicach administracyjnych.

Celem opracowania studium jest określenie polityki przestrzennej gminy poprzez:

- a) rozpoznanie uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych zagospodarowania gminy w części część studium o charakterze informacyjno-analitycznym. Zawiera ona wyszczególnienie wszystkich uwarunkowań w porządku prezentacji uwzględniającym podział na uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne zagregowane według sfer: społecznej, ekologicznej, produkcyjnej oraz infrastruktury technicznej. Odniesienie do przestrzeni wszystkich wymienionych uwarunkowań wraz z ich skutkami prawnymi (o ile występują) czynić ma z tego etapu studium informacyjny materiał wyjściowy zwłaszcza dla następujących czynności organów gminy:
- określenie kierunków polityki zagospodarowania przestrzennego na obszarze gminy,
 - przeprowadzanie rozpraw administracyjnych w sprawie ustalenia warunków zabudowy i zagospodarowania terenu na obszarach nie objętych planami miejscowymi,
 - innych, dla których niezbędna jest kompleksowa informacja przestrzenna;
- b) określenie kierunków zagospodarowania przestrzennego na obszarze gminy biorące za przesłankę syntezę uwarunkowań (pkt a.) w postaci wyszczególnienia słabości i atutów gminy oraz głównych problemów jej rozwoju ujętych w porządku ich ważności;
- c) określenie polityki przestrzennej gminy w powiązaniu z jej polityką społeczną, gospodarczą, ekologiczną itp., powinno odnosić się do następujących składników tej polityki:
- polityki lokalizacyjnej,
 - polityki inwestycyjnej,
 - obrotu nieruchomościami.

Określenie tak ujętej polityki przestrzennej gminy oznacza ustalenie i egzekwowanie przez władze gminy zasad zagospodarowania oraz użytkowania terenów umożliwiające realizację interesu publicznego wspólnoty gminnej w powiązaniu z interesem osób fizycznych i prawnych gospodarujących na terenie gminy oraz polityką państwa zmierzającą do realizacji ponadlokalnych interesów publicznych, realizowaną również na terenie gminy.

Informacje podstawowe**1. Powierzchnia:**

Powierzchnia ogółem [ha]: 13872

w tym: użytki rolne lasy

ha	%	ha	%
----	---	----	---

10911	78,6	1597	11,6
-------	------	------	------

2. Gęstość zaludnienia:

gęstość zaludnienia na 1 km² - 87osób

liczba ludności ogółem na 100 ha użytków rolnych w gminie - 111

3. Główne jednostki układu osadniczego i obsługi ludności:

JEDLIŃSK - siedziba Urzędu Gminy, ośrodek obsługi podstawowej ludności obszaru gminy, z elementami usług ponadlokalnych (domy pomocy społecznej w Jedlance i Wsoli). Miejscowość korzystnie położona w ciągu drogi ekspresowej Nr 7 Warszawa-Radom-Kraków o znaczeniu międzynarodowym oraz w bezpośrednim sąsiedztwie ćwierćmilionowego miasta wojewódzkiego Radomia.

II. Uwarunkowania Zewnętrzne

Powiązania zewnętrzne gminy

1. Ośrodki obsługi

m. RADOM - jest siedzibą wszystkich instytucji tzw. „administracji specjalnej szczebla rejonowego” obsługujących gminy „rejonu radomskiego”, w tym Jedlińsk. Ponadto Radom pełni funkcję obsługi w zakresie usług „wyższego rzędu” np. nauka (4 wyższe uczelnie i planowane dalsze filie np. SGGW), oświata (około 70 różnych szkół średnich), kultura (teatr, muzea), ochrona zdrowia (szpital wojewódzki, szpital psychiatryczny, przychodnie specjalistyczne), administracja szczebla wojewódzkiego, praca, giełdy, targi, itp.

Obszar gminy Jedlińsk jest funkcjonalnie i przestrzennie związany z Radomiem, a tereny i sołectwa położone wzdłuż trasy 44 stanowią obszar zurbanizowany „zdelimitowanej strefy zurbanizowanej miasta Radomia”. Większość sołectw gminy (18 spośród 31) cechuje ponad 50 % udział ludności utrzymującej się z pracy poza rolnictwem i jest to w przewadze ludność dojeżdżająca do pracy w Radomiu.

2. Dostępność komunikacyjna

2.1 Drogi

- ekspresowa:
Nr 7 Warszawa-Jedlińsk-Radom-Kraków
- wojewódzkie – wybrane:
Nr 34 364 Wieniawa-Przytyk-Jedlińsk
Nr 34 417 Jedlińsk-Bartodzieje-Głowaczów
Nr 34 403 Jankowice-Gulin-Zakrzew
Nr 34 406 Gulin-Wsola –Wojciechów

2.2 Kolej

- linia I rzędna zelektryfikowana Warszawa-Radom-Kielce-Kraków (jednotorowa na odcinku Radom-Warka)

2.3 Lotnisko

- lotnisko sportowe w miejscowości Piastów

Spółeczno-gospodarcze uwarunkowania rozwoju

1. Strategia zagospodarowania i główne kierunki polityki przestrzennej państwa na obszarze gminy Jedlińsk - cele i kierunki rozwoju

Dla kompleksowej oceny zróżnicowania poziomu społeczno-gospodarczego rozwoju gmin w obszarze województwa przebadanych zostało ponad 20 wskaźników cząstkowych w grupach charakteryzujących:

- procesy demograficzne (struktury wieku, płci, przyrost naturalny, migracje)
- procesy społeczne (bezrobocie, pomoc społeczna)
- poziom życia ludności (ochrona zdrowia, oświata, mieszkalnictwo, kultura, zaopatrzenie w wodę, gaz, kanalizacja, telefonizacja, sieć dróg)
- aktywność ekonomiczną gmin (dochody budżetów gmin, poziom inwestowania, podmioty gospodarcze)
- warunki naturalne do produkcji rolnej (wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej, plony)
- wyposażenie w infrastrukturę techniczną (stopień wyposażenia w wodociąg, kanalizację, gaz, zużycie energii elektrycznej)

Analiza wartości brzegowych (skrajnych) badanych wskaźników najwyższych (szanse) i najniższych (ograniczenia) pozwoliła na identyfikację obszarów rozwojowych (przewaga szans) oraz obszarów stagnacji (przewaga ograniczeń) wśród których: gmina JEDLIŃSK położona jest w „obszarze podwyższonej aktywności społeczno-gospodarczej” z uwagi na występujące między innymi:

- zrównoważone procesy demograficzne (rzeczywisty przyrost ludności, zrównoważone struktury wieku i płci);
- średnie i dobre wskaźniki poziomu życia ludności;
- jedno z najwyższych w województwie (obok Radomia i Grójca) dochody budżetów gmin w przeliczeniu na mieszkańca;
- wyższe od średnich wojewódzkich wydatki na inwestycje;
- blisko dwukrotnie wyższy od średniego dla obszarów wiejskich wskaźnik zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 1000 M;
- dobry stopień wyposażenia w infrastrukturę techniczną; średnie i dobre warunki przyrodnicze do produkcji rolniczej.

Wstępna koncepcja polityki przestrzennego zagospodarowania kraju wyprowadza zarys koncepcji polityki równoważenia rozwoju kraju w układzie przestrzennym wskazując potencjalne bieguny (węzły - ośrodki), pasma i strefy rozwoju.

W strategii zagospodarowania przestrzennego województwa uwzględniającej główne elementy koncepcji krajowej oraz w dostosowaniu do istniejącego i potencjalnego zainwestowania, zróżnicowanych geograficznie warunków rozwoju, w tym ochrony i racjonalnego wykorzystania zasobów środowiska przyrodniczego, określone zostały potencjalne ośrodki i pasma rozwoju oraz strefy aktywizacji regionu.

Opracowanie studium (I wersja) zagospodarowania przestrzennego województwa (art.57 ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym) dało możliwość „przełożenia” kierunków polityki przestrzennej państwa na obszar gmin (art.6 w/w ustawy).

2. Postulowana struktura funkcjonalno-przestrzenna gminy wynikająca z uwarunkowań ponadlokalnych

2.1 Układ węzłowy (osadniczy)

Rola Jedlińska w układzie osadniczym województwa:

JEDLIŃSK ośrodek lokalny z polityką rozwoju funkcji usługowych i usługowo-produkcyjnych z uwagi na:

- szczególnie korzystne położenie w ciągu drogi ekspresowej Nr 7 oraz określonym i wskazanym w koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju „paśmie przyspieszonego rozwoju”, kształtującym się wraz z modernizacją i rozbudową ponadregionalnych i regionalnych systemów infrastruktury, w tym w oparciu o integrującą rolę modernizowanej trasy Nr 7
- powiązania funkcjonalno-przestrzenne z miastem Radomiem, ośrodkiem usług „wyższego rzędu” oraz tendencjami „wychodzenia” potencjału produkcyjnego z miasta na przyległe obszary gminy (obszar zurbanizowany „zdelimitowanej strefy zurbanizowanej m. Radomia)
- ciągłość funkcji administracyjnej stopnia podstawowego oraz wyposażenie w usługi podstawowe
- dostępność inwestycyjną terenu o różnych funkcjach określonych w miejscowym planie zagospodarowania Gminy (w tym w miejscowości gminnej Jedlińsk oraz w Piasecznie, w którym Gmina posiada ok. 50 ha gruntów skomunalizowanych)
- znaczącą dynamikę wzrostu potencjału usługowo-produkcyjnego

2.2 Układ liniowy (cele i zadania w zakresie rozwoju podstawowych systemów infrastruktury technicznej)

cele i zadania:

1. Poprawa dostępności komunikacyjnej i dostosowanie podstawowego układu komunikacyjnego do pełnionych funkcji poprzez realizację zadań obejmujących m.in.:
 - kontynuację modernizacji drogi ekspresowej nr 7 polegającej m.in. na:
 - dobudowie drugiej jezdni na odcinku Jedlińsk-Grójec;
 - budowie dróg zbiorczo-rozprowadzających wzdłuż trasy w celu eliminacji z niej ruchu lokalnego;
 - budowie wiaduktów w ciągach dróg wojewódzkich – w miejscowości Jedlińsk (z jednoczesną zmianą przebiegu dróg wojewódzkich nr 34 417 Jedlińsk-Głowaczów), i w miejscowości Wsola (ze zmianą przebiegu drogi wojewódzkiej nr 34 406).
 - planowaną (w dalszej sekwencji rozwojowej) zmianę przebiegu trasy nr 7 po zachodniej stronie m. Radomia z budową węzła w rejonie skrzyżowania trasy nr 7 z granicą gminy Jedlińsk i Stara Błotnica (weryfikacja kategoryzacji istniejącej trasy nr 7 może nastąpić po zrealizowaniu obwodnicy zachodniej m. Radomia);
 - utrzymanie dobrego stanu technicznego nawierzchni dróg wojewódzkich;
 - realizację drugiego toru linii kolejowej na odcinku Radom-Warka.
2. Poprawa pewności zasilania, likwidacja rejonów o zaniżonych parametrach energii elektrycznej poprzez:
 - budowę linii 110 kV relacji „Jedlińsk-Wrzeszczów-Drzewica
 - dobudowę stacji SN/n.n., linii średniego napięcia i modernizację sieci n.n. (~ 14,5 % wsi o zaniżonych parametrach energii elektrycznej)
3. Poprawa jakości i dostępności usług telekomunikacyjnych poprzez realizację kabla światłowodowego relacji „Jedlińsk - Stara Błotnica-Radzanów-Wyśmierzyce”
4. Poprawa stanu środowiska (powietrza, gleby, wód) oraz warunków życia ludności poprzez realizację zadań z zakresu:

- gospodarki wodno-ściekowej:
- budowa wodociągu w Woli Gutowskiej, Gutowie, Ludwikowie, Woli Bierwieckiej (zasilanego z wodociągu Jedlińsk)
- budowa wodociągu grupowego Wsola obejmującego wsie: Wsola, Piastów, Klwaty-Kolonia, Klwaty Stare, Kamińsk, Wielogóra zasilanego z ujęcia we Wsoli
- budowa oczyszczalni ścieków w Lisowie
- budowa oczyszczalni ścieków w Bierwcach
- budowa oczyszczalni ścieków we Wsoli

Szacunkowe średniodobowe zapotrzebowanie wody dla gminy na rok 2010 [m³/d]:

gospodarstwa domowe	usługi podst.	hodowla	przemysł	razem:
2158,0	498,0	1095,7	107,5	3859,2

- zaopatrzenia w gaz – realizacja gazociągu (mniejszego lub równego DN 300) relacji Jedlanka - Miejska Dąbrowa (gm. Głowaczów), stanowiącego odgałęzienie od istniejącego gazociągu wysokoprężnego relacji „Lubienia-Sękocin”.
- gospodarki odpadami – budowa składowiska komunalnego w Urbanowie dla obsługi gminy Jedlińsk oraz gmin sąsiednich m.in. Jastrzębi i Starej Błotnicy

W polityce kształtowania podstawowych systemów infrastruktury technicznej szczególnie istotne jest:

1. wskazanie do aktywnej polityki państwa w koncepcji równoważenia rozwoju kraju pasma przyspieszonego rozwoju „północ-południe” kształtującego się wraz z budową, rozbudową i modernizacją systemów infrastruktury technicznej o znaczeniu krajowym w oparciu o integrującą rolę trasy nr 7 oraz regionalne, ponadlokalne i lokalne ośrodki równoważenia rozwoju
2. wskazanie w „studium wojewódzkim” w oparciu o koncepcję krajową dwóch zasadniczych pasm rozwojowych o znaczeniu ponadregionalnym, z której jedno stanowi pasmo „północ-południe” (oparte o trasę ekspresową Nr 7) jako wybór do aktywnej polityki prorozwojowej poprzez koncentrację działań na rzecz:
 - wprowadzania inwestycji z zakresu „zadań rządowych” obejmujących m.in. ponadregionalne i regionalne systemy infrastruktury technicznej, a przede wszystkim kontynuację modernizacji trasy Nr 7 oraz planowaną zmianę jej przebiegu po zachodniej stronie m. Radomia;
 - wspieranie działań samorządu w kompleksowej realizacji lokalnych systemów infrastruktury technicznej w obszarze gminy;
 - rozwoju ośrodka gminnego - Jedlińsk;
3. uwzględnienie w „studium gminnym” kierunków rozwoju komunikacji oraz pozostałych systemów infrastruktury technicznej jako elementów projektu zadań rządowych oraz zadań służących realizacji celów publicznych;
4. działania (analizy w II etapie studium wojewódzkiego) w kierunku weryfikacji kategoryzacji układu dróg wojewódzkich.

2.3 Układ strefowy

2.3.1 Wiodące funkcje:

W oparciu o uwarunkowane walorami i zasobami środowiska predyspozycje poszczególnych obszarów studium wojewódzkie określiło wiodące funkcje terenów na obszarze gminy Jedlińsk:

A. Tereny wskazane do prowadzenia wysokotowarowej produkcji rolniczej (większa część gminy) z uwagi na między innymi na:

- położenie w strefie żywicielskiej miasta Radomia
- ukształtowane kierunki produkcji rolniczej jak chów bydła, trzody chlewnej, zboża wysokogatunkowe oraz produkcję artykułów żywnościowych na zaopatrzenie miasta (warzywa, owoce, ziemniaki, mleko, mięso, jaja itp.)
- rozwinięty przemysł przetwórczy w obszarze gminy (zakłady przetwórcze mięsa w Jedlińsku, piekarnia, garbarnie) z możliwościami dalszego rozwoju
- rozwijający się rolniczy rynek hurtowy - Radomska Giełda Rolna
- wzrastający udział (około 12 %) gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 10,0 ha
- istniejąca i rozwijająca się baza kształcenia kadr dla rolnictwa: Technikum Ogrodnicze i Mechanizacji Rolnictwa w Radomiu, planowane utworzenie w Radomiu w roku akademickim 1997/98 filii Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego z Warszawy

B. Tereny systemu przyrodniczego wskazane do zachowania i ochrony wartości środowiska przyrodniczego (północno-zachodnia część gminy, dolina rzeki Radomki).

Koncepcja krajowej sieci ekologicznej „ECONET-PL” (opracowanie IUNC-u Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody - 1995 r.) określa spójny przestrzennie system obszarów, których walory przyrodnicze mają najwyższą rangę międzynarodową i krajową. (Dolina Wisły i Pilicy - znaczenie międzynarodowe, Puszcza Kozienicka, Lasy Przysusko-Szydłowieckie - znaczenie krajowe).

Analizy elementów biotycznych i abiotycznych środowiska w skali regionu pozwoliły na uzupełnienie krajowej sieci ekologicznej i wyznaczenie systemu przyrodniczego o znaczeniu regionalnym.

Głównym tworzywem dla regionalnej sieci ekologicznej w obszarze gminy Jedlińsk są doliny rzek: Radomki, Tymianki oraz powierzchnie leśne (pozostałości Puszczy Stromieckiej) porastające obszary wydmore i piasków przewianych. Regionalną sieć ekologiczną na terenie gminy tworzą:

- obszar węzłowy (dolina Tymianki, torfowiska, obszary wydmore, lasy, roślinność łąkowa, torfowiskowa);
- korytarz ekologiczny rzeki Radomki łączący elementy systemu o znaczeniu krajowym: lasy Puszczy Kozienickiej (Kozienicki Park Krajobrazowy) ze Wzgórzami Koneckimi (Obszar Chronionego Krajobrazu - „Lasy Przysusko-Szydłowieckie”).

2.3.2 Strefy różnicowania kierunków polityki przestrzennej:

W polityce przestrzennego zagospodarowania województwa wyróżnione zostały różne „strefy polityki”, a między innymi:

A. Strefy przyspieszonych przekształceń strukturalnych mających na celu wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich, w tym gminy Jedlińsk w rejonach o predyspozycjach do:

- dynamicznego rozwoju społeczno-gospodarczego – obszary wzrastającej dynamiki przyrostu zarejestrowanych podmiotów gospodarczych (rejony sołectw m.in. Wielogóry, Wsoli, Jedlińska, Jedlanki, Woli Gutowskiej);
- rozwoju wysokotowarowej produkcji rolniczej (tereny środkowej i północno-zachodniej części gminy; tereny północno-wschodniej gminy - rolnictwo średniointensywne uwarunkowane przewagą słabych gleb).

Dla obszarów tych studium wojewódzkie zakłada:

- podtrzymywanie tendencji aktywności społeczno-gospodarczej poprzez rozszerzanie udogodnień dla rozwoju drobnej przedsiębiorczości (ulgi inwestycyjne, podatkowe, poręczenia kredytów bankowych, wskazania lokalizacyjne itp.)
- inspirowanie działań „resortów rządowych” na rzecz realizacji głównych elementów infrastruktury technicznej o znaczeniu krajowym (kontynuacja modernizacji trasy Nr 7)
- wspieranie samorządu w kompleksowej realizacji „gminnej” infrastruktury technicznej, przede wszystkim w zakresie porządkowania gospodarki wodno-ściekowej
- wdrażanie przyjętego „programu restrukturyzacji rolnictwa regionu radomskiego” prowadzące do poprawy rentowności produkcji rolniczej czemu służyć będą m.in. „oparte o preferencyjne kredyty” zatwierdzone programy branżowe wojewódzkie i regionalne (np. programu restrukturyzacji i modernizacji mleczarstwa; programu restrukturyzacji produkcji trzody chlewnej i sektora przetwórstwa mięsnego; regionalny program rozwoju ogrodnictwa); oraz programy krajowe (np. krajowy program rozwoju hodowli i chowu bydła mięsnego; branżowy program restrukturyzacji i modernizacji przetwórstwa ziemniaka; programu rozwoju drobiarstwa i przetwórstwa drobiu).

Wszystkie programy objęte są pomocą i preferencyjnymi kredytami udzielanymi przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa na rzecz odnowy „bazy produkcyjnej”, modernizacji i rozwoju bazy przetwórstwa, rozwoju handlu hurtowego oraz marketingu i promocji.

B. Strefy ekologicznie uwarunkowanego zagospodarowania zasobów systemu przyrodniczego, które w obszarze gminy stanowią tereny sieci ekologicznej o znaczeniu regionalnym, dla których szczególnie istotne jest:

- racjonalne gospodarowanie przestrzenią zapewniające zachowanie ciągłości i funkcji (hydrologicznych, klimatycznych, krajobrazowych, ekologicznych - drogi migracji i rozprzestrzeniania się gatunków, zwierząt i roślin) regionalnego systemu przyrodniczego między innymi poprzez:
- promocję rolnictwa proekologicznego (średniointensywnego)
- zalesianie gruntów nieprzydatnych oraz mało przydatnych do produkcji rolniczej i realizacja gminnego programu zwiększania lesistości obejmującego około 360 ha do 2020 r.
- realizację programu małej retencji, obejmującego m.in. w zlewni Radomki modernizację zbiorników i stawów rybnych w Jedlińsku, Gutowie, Bierwcach, Jankowicach oraz na rz. Tymiance w Wierzchowinach, Jankach, Mokrosęku
- promocję możliwości rozwoju bazy turystyczno-wypoczynkowej przede wszystkim w Jedlińsku
- ochrona i dokumentowanie przyrodnicze najcenniejszych obszarów systemu (doliny rzek, uznanie określonych obszarów za rezerваты przyrody - projektowany rezerwat przyrody „Piastów” o charakterze ornitologicznym o powierzchni 226,51 ha)
- kompleksowa realizacja gminnych systemów infrastruktury technicznej, w tym przede wszystkim z zakresu gospodarki wodno-ściekowej.

2.4 Wojewódzki rejestr zadań rządowych

W oparciu o Rozporządzenie Ministra Gospodarki Przestrzennej i Budownictwa Nr 36 i 40 w sprawie zasad i trybu sporządzania i prowadzenia wojewódzkiego rejestru zadań rządowych w trakcie sporządzania jest projekt rejestru zadań rządowych, w którym zapisano zadanie budowy Domu Pomocy Społecznej dla 100 pensjonariuszy, w Jedlance gm. Jedlińsk.

III. CHARAKTERYSTYKA LUDNOŚCIOWA

Procesy demograficzne

1. Zaludnienie – kierunki zmian

Obszar subregionu radomskiego w ciągu ostatnich dwudziestu lat był obszarem odpływu ludności, głównie z terenów wiejskich. Ten trend demograficzny uległ osłabieniu w latach dziewięćdziesiątych. Rok 1991 był ostatnim rokiem spadku zaludnienia wsi, a rok 1992 - pierwszym rokiem sukcesywnego wzrostu liczby ludności obszarów wiejskich. Główny czynnik wzrostu demograficznego, jakim jest przyrost naturalny cechuje niskowa tendencja, zarówno w miastach, jak i na wsi. Relatywnie niższy poziom przyrostu naturalnego na obszarach wiejskich jest rezultatem odpływu roczników młodych, biorących udział w procesach prokreacyjnych. Niskową tendencję mają również procesy migracji. Spadek przyrostu naturalnego jest zgodny z ogólnymi zjawiskami cywilizacyjnymi w kraju (i w Europie), natomiast zmniejszenie rozmiarów migracji związane jest między innymi ze zmniejszeniem rynku pracy w miastach, tradycyjnych kierunkach migracji w okresie przechodzenia na system gospodarki rynkowej.

Na obszarze gminy Jedlińsk zachodzą zbliżone procesy demograficzne jak na obszarze całego subregionu radomskiego (i kraju).

Obszar gminy Jedlińsk o powierzchni 139 km² (0,4% powierzchni województwa mazowieckiego i 9,1% powierzchni powiatu radomskiego ziemskiego). Na koniec 1997 roku zamieszkiwało 12.319 mieszkańców. Według danych uzyskanych w Urzędzie Gminy Jedlińsk liczba mieszkańców gminy na koniec 1998 roku wynosiła 12.652 osoby. Średnia gęstość zaludnienia obszaru wynosiła 89 osób na 1 km².

Gmina podzielona jest na 31 sołectw i 46 miejscowości o zróżnicowanym zaludnieniu od 30 do prawie 1.600 mieszkańców. Największą miejscowością w gminie jest Jedlińsk zamieszkały przez 1.587 osób (stan na XII.1998 roku).

Liczba mieszkańców Jedlińska systematycznie wzrasta z 1.310 w 1970 roku do 1.440 w 1988 roku oraz 1.587 w 1998 roku.

Głównym czynnikiem wzrostu demograficznego gminy jest jej własny przyrost naturalny, a od początku lat dziewięćdziesiątych także imigracja – napływ ludności z obszarów zewnętrznych (dodatnie saldo migracji).

Trendy demograficzne w gminie Jedlińsk

Lp.	Rok	Liczba ludności	Przyrost naturalny na 1000 M	Saldo migracji
1	2	3	6	7
1	1975	13.573	13,9	-153
2	1976	13.598	13,7	-161
3	1980	14.057	13,5	-194
4	1983	14.358	15,5	-67
5	1988	11.720	9,4	-109
6	1990	11.724	8,1	-81
7	1991	11.805	8,7	-23
8	1994	12.108	8,3	11
9	1995	12.223	5,7	50
10	1996	12.236	4,5	-25
11	1997	12.319	3,2	27

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Radomiu

Znaczne zmniejszenie liczby mieszkańców gminy Jedlińsk w połowie lat osiemdziesiątych spowodowane było włączeniem w 1984 roku części terytorium gminy (sołectwa: Józefów, Krzemień, Wincentów i Wólka Klwatecka) w granice administracyjne miasta Radomia.

W latach 1975-1990 gmina stanowiła obszar odpływu ludności. Tendencja ta zahamowana została w latach dziewięćdziesiątych z powodu między innymi ograniczenia chłonności tradycyjnych rynków pracy, w tym zwłaszcza sąsiadującego miasta Radomia, gdzie procesy restrukturyzacji przemysłu spowodowały znaczne zmniejszenie miejsc pracy i wzrost poziomu bezrobocia.

Przyrost naturalny, ważny czynnik wzrostu demograficznego gminy w badanym okresie utrzymywał się na stosunkowo wysokim poziomie: w latach 1975-89 w wielkościach 15,5-9,4 na 1000 mieszkańców, w latach dziewięćdziesiątych obniżył się do poziomu 8,7-3,2 na 1000 mieszkańców. Średni wskaźnik przyrostu naturalnego na 1000 mieszkańców wynosił w gminie Jedlińsk w 1997 roku 3,2 i był wyższy niż odpowiednie wskaźniki dla województwa mazowieckiego ogółem (-0,6) i dla powiatu radomskiego ziemskiego (2,9).

2 Struktura wieku i płci

2.1 Struktura płci

Ludność gminy Jedlińsk – struktura płci i wieku (stan na 31.12.1997r.)

	Ogółem	% udział grupy wiekowej	Mężczyźni	Kobiety
1	2	3	4	5
Ludność ogółem	12.319		6.141	6.178
Wiek przedprodukcyjny	3.993	32,4	1.998	1.995
0-2	547		261	286
3-6	877		446	431
7-14	1.911		948	963
15-17	658		343	315
Wiek produkcyjny	6.617	53,7	3.583	3.034
18-64 lat mężczyźni	X		3.583	X
18-59 lat kobiety	X		X	3.034
Wiek produkcyjno-mobilny 18-44 lat	4.839		2.580	2.259
Wiek produkcyjno-niemobilny	1.778		1.003	775
45-64 lata mężczyźni	X		1.003	X
45-59 lat kobiety	X		X	775
Wiek poprodukcyjny	1.709	13,9	560	1.149
65 lat i więcej mężczyźni	X		560	X
60 lat i więcej kobiety	X		X	1.149

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Departamentu Badań Demograficznych

Struktura ludności pod względem płci wskazuje na względną równowagę w tym zakresie. W roku 1997 kobiety stanowiły 50,2% ogółu ludności gminy, a współczynnik feminizacji, tj. liczba kobiet na 100 mężczyzn wynosił ogółem 100,6 przy nieprawidłowej strukturze płci ludności w wieku produkcyjnym – 85 kobiet na 100 mężczyzn.

2.2 Struktura wieku

Struktura ludności pod względem wieku przedstawia się następująco:

- udział ludności w wieku 32,4% wskazuje iż obszar gminy jest „młody” demograficznie, a odsetek tej grupy wiekowej znacznie przekracza przeciętne wskaźniki dla województwa mazowieckiego (24,7%) i powiatu radomskiego ziemskiego (30,6%);
- odsetek ludności w wieku prawnej zdolności do pracy (produkcyjnym) w gminie Jedlińsk wynosi 53,7% i kształtuje się poniżej średniej dla powiatu radomskiego ziemskiego (55,3%) i dla Mazowsza (59,2%);
- udział roczników poprodukcyjnych w gminie wynosi 13,9% i jest to wskaźnik niższy niż średnie: dla województwa mazowieckiego (16,1%) i powiatu radomskiego ziemskiego (14,1%).

3. Przestrzenne rozmieszczenie ludności

Zaludnienie gminy Jedlińsk w latach 1970-1998 (według sołectw)

Lp.	Nazwa miejscowości sołectkiej	Liczba ludności w latach				Różnica 6-3
		1970	1978	1988	1998	
1	2	3	4	5	6	7
1.	Bierwce	567	560	598	638	71
2.	Bierwiecka Wola	417	419	410	456	39
3.	Boża Wola	105	104	68	79	-26
4.	Czarny Ług	199	120	199	168	-31
5.	Górna Wola	132	140	112	119	-13
6.	Gutów	435	434	268	290	-145
7.	Janki	109	94	99	87	-22
8.	Jankowice	230	238	185	179	-51
9.	Jedlanka	867	791	924	1.024	157
10.	Jedlińsk	1.310	1.355	1.440	1.587	277
11.	Józefów *	385	392	-	-	-
12.	Jeziorno	172	165	161	137	-35
13.	Kamińsk	203	191	170	173	-30
14.	Klwatka Szlachecka	457	492	429	434	-23
15.	Klwaty	432	431	426	418	-14
16.	Kruszyna	217	231	253	283	66
17.	Krzemień *	113	98	-	-	-
18.	Lisów	645	653	662	699	54
19.	Ludwików	304	319	233	226	-78
20.	Mokrosek	289	294	249	254	-35
21.	Nowa Wola	81	74	60	37	-24
22.	Narty	-	-	126	124	-
23.	Nowe Zawady	345	373	321	341	-4

24.	Piaseczno	296	304	252	267	-29
25.	Piastów	640	725	653	705	65
26.	Płasków	245	176	220	227	-18
27.	Romanów	136	143	66	64	-72
28.	Stare Zawady	193	174	143	151	-42
29.	Urbanów	139	128	68	91	-48
30.	Wielogóra	983	1.012	1.130	1.237	254
31.	Wierzchowiny	504	565	576	661	157
32.	Wincentó *	707	733	-	-	-
33.	Wola Gutowska	241	239	251	310	69
34.	Wółka Klwatecka *	736	807	-	-	-
35.	Wsola	809	664	966	1.166	357
Razem:		13.645	13.874	11.718	12.652	

**- sołectwa włączone w 1994 roku w granice administracyjne miasta Radomia*

Przeciętna liczba osób przypadająca na jedno sołectwo w gminie wynosi około 408 osób przy 260 na obszarach wiejskich subregionu radomskiego.

Sołectwami o największym zaludnieniu i równocześnie o największej dynamice rozwoju demograficznego są sołectwa zlokalizowane w zasięgu oddziaływania trasy komunikacyjnej drogi krajowej ekspresowej Nr 7 Warszawa – Radom – Kraków. Są nimi sołectwa: Jedlińsk, Wielogóra, Wsola i Jedlanka.

4. Ocena procesów demograficznych

Gmina Jedlińsk stanowi obszar zrównoważonego rozwoju demograficznego, a podstawowe procesy demograficzne cechuje między innymi:

- progresja demograficzna, tj. utrwalona tendencja przyrostu liczby ludności stale zamieszkującej w gminie,
- wysokie tempo przyrostu naturalnego znacznie przekraczające średnie dla województwa mazowieckiego i dla powiatu radomskiego,
- względna równowaga struktury ludności pod względem płci i wieku z bardzo wysokim udziałem przedprodukcyjnej grupy wiekowej (prawie 1/3 ogółu ludności gminy),
- ograniczenie odpływu ludności z obszaru gminy, a w latach dziewięćdziesiątych przewaga imigracji ludności do gminy (dodatnie salda migracji),
- spadek mobilności przestrzennej ludności i zmiana kierunków migracji (powroty na wieś) – tendencje zgodne z procesami obserwowanymi w całym kraju w latach dziewięćdziesiątych,
- przestrzenne rozmieszczenie ludności wskazuje na koncentrację osadnictwa w zasięgu oddziaływania drogi krajowej Nr 7 oraz w południowej części gminy sąsiadującej z granicami administracyjnymi miasta Radomia,
- dotychczasowe trendy demograficzne, a zwłaszcza procesy ludnościowe ostatnich 20 lat oraz położenie gminy w obszarze wskazanym do aktywnej polityki państwa w „koncepcji krajowej” w tzw. paśmie przyspieszonego rozwoju, pozwala przyjąć kształtowanie się liczby ludności do roku 2020 w granicach określonych (w „Studium wojewódzkim”) pomiędzy „prognozą biologiczną” a prognozą pomigracyjną” dla gminy 15.000 osób – 17.000 osób.

Sytuacja społeczna

1. Bezrobocie

Lata dziewięćdziesiąte, to okres dynamicznych zmian społeczno-gospodarczych w skali całego kraju.

Okres transformacji zrodził również nowe zjawiska, a między innymi **bezrobocie**.

Źródłem informacji o poziomie i strukturach bezrobocia są rejestry urzędów pracy i badania aktywności ekonomicznej ludności prowadzone przez GUS. Obydwa źródła są wykorzystywane ze względu na ich komplementarny charakter. Ich uzupełnienie stanowią informacje z Urzędu Gminy Jedlińsk. Aktualnie gmina Jedlińsk podlega terytorialnie Państwowemu Urzędowi Pracy w Radomiu, który stanowi filię Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Warszawie.

Na przestrzeni ostatnich lat wielkość bezrobocia na terenie gminy kształtowała się w następujących wielkościach:

Tabela nr : Poziom bezrobocia w latach: 1993-1998

Lata	Bezrobotni			
	ogółem	w tym:		
		kobiety	z prawem do zasiłku	zwolnienia z przyczyn zakładu pracy
1	2	3	4	5
1993	1124	529	900	296
1994	911	411	568	180
1997	832	428	313	69
1998	883	475	281	89

Lata 1993-1998 to okres w którym liczba bezrobotnych ulegała wahaniom i generalnie zmniejszyła się o około 21%. Nadal jest jeszcze wysoka stanowiąc jeden z istotnych problemów gminy.

W ocenie rozmiarów bezrobocia stosowanym wskaźnikiem jest „stopa bezrobocia” (udział bezrobotnych w liczbie ludności wieku produkcyjnego), przy czym za tzw. „bezpieczną stopę bezrobocia” uważa się wartość wskaźnika poniżej 10%.

Wielkość stopy bezrobocia w gminie kształtuje się na poziomie:

1997 rok - 12,6%,

1998 rok - 13,0%.

Dla porównania średnia dla powiatu ziemskiego radomskiego wynosi 15,1%. Liczba bezrobotnych i „stopa bezrobocia” ulegają wahaniom, ale nadal są wysokie przekraczając „bezpieczny poziom” (zestaw danych przedstawia tabela).

Tabela nr : Liczba ludności i poziom bezrobocia w latach 1993-1998

Lata	Ludność ogółem	Ludność w wieku produkcyjnym	% udział ludności w wieku produkcyjnym	Bezrobotni	
				ogółem	stopa bezrobocia
1	2	3	4	5	6
1993	11.814	6.167	52,2	1.124	18,2
1994	12.108	6.347	52,4	911	14,3
1996	12.236	6.523	53,3	988	15,1

1997	12.319	6.617	53,7	832	12,6
1998	12.652	6.769	53,5	883	13,0
POWIAT RADOMSKI 1998R.	141.630	78.290	55,3	11.839	15,1

Tabela nr : Poziom bezrobocie - 1998 rok

Wyszczególnienie	Bezrobotni			
	ogółem	w tym:		
		kobiety	bezrobotni z prawem do zasiłku	zwolnieni z przyczyn zakładu pracy
1	2	3	4	5
Gmina Jedlińsk	883	475	55	89
Powiat radomski ziemski	11.839	6.510	3.563	1.026

Poziom bezrobocie na koniec 1998 roku na terenie gminy Jedlińsk wynosił 883 osoby, co stanowi 7,3% ogólnej liczby bezrobotnych w powiecie radomskim ziemskim. W ogólnej liczbie bezrobotnych gminy kobiety stanowią 53,8% , bezrobotni z prawem do zasiłku – 6,2%, a bezrobotni zwolnieni z przyczyn zakładu pracy 10,0%.

Powyższe wielkości wykazują znaczny udział kobiet wśród bezrobotnych, utrzymującą się nadal redukcję miejsc pracy oraz niepokojąco rosnącą liczbę osób pozbawionych prawa do zasiłku, która obecnie wynosi aż 93,8% ogółu bezrobotnych. Dla porównania średnia dla powiatu radomskiego ziemskiego wynosi 69,9%.

Dotychczasowa sytuacja społeczno-gospodarcza subregionu radomskiego i trudności na rynku pracy (zwolnienia grupowe, coraz niższa liczba ofert pracy, „płynność” nowych firm) wpłynęły zdecydowanie na poziom bezrobocia kształtując również jego wielkość na terenie gminy Jedlińsk. Dla przeprowadzenia odpowiedniej polityki i ewentualnych uregulowań w zakresie rynku pracy, istotne są struktury bezrobotnych, a głównie struktura wieku, płci i wykształcenia.

Strukturę wieku bezrobotnych na terenie gminy Jedlińsk kształtują następujące wielkości:

Tabela nr : Struktura wieku bezrobotnych – 1998 rok

Wyszczególnienie	Grupy wiekowe							
	15-17	18-24	25-34	35-44	45-54	55-59	60-64	18-44
Gmina Jedlińsk	-	274	285	215	97	10	2	774
Powiat radomski ziemski	-	3.758	3.698	2.888	1.329	139	27	10.344

Z informacji tych wynika, że jedna z liczniejszych grup wśród bezrobotnych stanowi młodzież w wieku 18-24 lata (31% ogółu bezrobotnych), która bardzo często nie ma możliwości dalszego kontynuowania nauki. Grupa wiekowa o największej mobilności wiekowej (18-34 lata) stanowi 63,3% ogółu bezrobotnych, co jest zjawiskiem niekorzystnym i bardzo niepokojącym. Ponadto grupa wiekowa tzw. produkcyjno-mobilna (18-44 lata) czyli najbardziej aktywna zawodowo stanowi 87,6% ogółu bezrobotnych. Z punktu widzenia społeczno-gospodarczego jest to również zjawisko bardzo niekorzystne.

Wielkości te zbliżone są (a nawet prawie równe) do średnich dla powiatu radomskiego ziemskiego, gdzie udział grupy produkcyjno-mobilnej wśród bezrobotnych wynosi 87,4%, a grup o największej mobilności zawodowej (18-34 lata) 63,0%.

Jak wspomniano wyżej, dla podjęcia jakichkolwiek przeciw działań „zjawisku bezrobocia” również istotna jest struktura wykształcenia bezrobotnych, którą na terenie gminy charakteryzują wielkości:

Tabela nr : Struktura wykształcenia bezrobotnych gminy Jedlińsk - 1998 rok

Wyszczególnienie	Bezrobotni										
	Ogółem	Wykształcenie									
		A	%	B	%	C	%	D	%	E	%
Gmina Jedlińsk	883	1	0,1	98	11,0	21	2,4	383	43,5	380	43,0
Powiat radomski ziemski	11.839	112	1,0	2.014	17,0	424	3,6	5.135	43,4	4.154	35,0

A – wykształcenie wyższe,

B – wykształcenie policealne i średnie zawodowe,

C – wykształcenie licealne,

D – wykształcenie zasadnicze zawodowe,

E – wykształcenie podstawowe i niepełne podstawowe.

Z zestawienia wynika, że wśród bezrobotnych zarejestrowanych na terenie gminy dominują grupy z wykształceniem:

- zasadniczym zawodowym - 43,5%,
- podstawowym i niepełnym podstawowym - 43,0%,
- policealnym i średnim zawodowym - 11,0%.

Największe trudności w znalezieniu pracy mają osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym oraz podstawowym i niepełnym podstawowym.

Generalnie bliskość położenia gminy w stosunku do prawie ćwierćmilionowego miasta Radomia, stanowi o jego powiązaniach funkcjonalno-przestrzennych, wpływając między innymi na poziom bezrobocia, zwłaszcza że dotychczas o około 25% ludności utrzymywało się ze źródeł pozarolniczych w większości dojeżdżając do pracy w Radomiu. Załamanie się rynku pracy w Radomiu może powodować dalsze pogłębienie się tego niekorzystnego zjawiska.

Podsumowanie:

Na terenie gminy Jedlińsk „zjawisko bezrobocia” charakteryzują:

- nadal wysoka „stopa bezrobocia” przekraczająca „bezpieczny poziom” 13%,
- bardzo wysoki udział bezrobotnych pozbawionych prawa do zasiłku – 93,8%,
- zróżnicowane struktury pod względem płci, wieku, wykształcenia z dominantami:
 - udziału kobiet,
 - młodzieży,
 - wykształcenia zasadniczego zawodowego,
 - grupy wiekowej produkcyjno-mobilnej.

2. Pomoc społeczna

2.1 Pomoc środowiskowa (materialna)

Od 1990 roku zauważa się stały wzrost liczby osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej. Spadek poziomu życia rodzin jest problemem w skali kraju.

W gminie Jedlińsk w 1997 roku w ramach zadań zleconych gminie i zadań własnych (bez względu na ich rodzaj, formę, liczbę oraz źródło finansowania) przyznano świadczenia dla 694 rodzin, co oznacza, że przyznano tę pomoc 3.266 osobom w tych rodzinach (w tym 1.789 stanowiły kobiety).

Zasiłkami w ramach zadań zleconych objęto 413 rodzin i 1.621 osób w rodzinach, a zadań własnych 361 rodzin i 1.925 osób w tych rodzinach.

W roku 1996 i 1998 wielkości te prezentuje poniższa tabela:

Tabela nr :

Wyszczególnienie a – 1996 b – 1998		Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	
			ogółem	w tym kobiet
Świadczenia przyznawane w ramach zadań zleconych i zadań własnych	a	697	2.701	1.246
	b	717	2.822	1.550
Świadczenia przyznawane w ramach zadań zleconych	a	521	2.065	X
	b	519	2.042	X
Świadczenia przyznawane w ramach zadań własnych	a	248	1.016	X
	b	241	1.079	X

W ostatnich latach istotną formą świadczeń stały się zasiłki okresowe przyznawane przede wszystkim rodzinom bezrobotnych. W gminie w 1996 roku pomocą w tej dziedzinie objęto 138 rodzin, a więc 662 osoby w tych rodzinach, w roku 1998 przyznano świadczenie 169 rodzinom, tj. 390 osobom w rodzinach.

Obok bezrobocia jako główne powody przyznawania pomocy mieszkańcom gminy można wymienić: potrzebę ochrony macierzyństwa, niepełnosprawność, długotrwałą chorobę, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego – ogółem oraz alkoholizm.

Miernikiem obrazującym rozmiary udzielanej pomocy społecznej jest procentowy udział liczby osób w gospodarstwach domowych, którym decyzją przyznano świadczenie w stosunku do ogólnej liczby mieszkańców. Wielkości te kształtują się w gminie Jedlińsk w poszczególnych latach następująco:

Tabela nr :

Lata	Liczba osób w rodzinach otrzymujących świadczenie	Liczba mieszkańców	% udział (2:3)	
			Gmina Jedlińsk	Subregion radomski
1	2	3	4	5
1994	2.888	12.459	23,2	20,0
1996	2.701	12.236	22,1	18,9
1997	3.266	12.319	26,5	18,6
1998	2.822	12.652	22,3	X

W gminie Jedlińsk w 1997 roku „udział” ten wyniósł 26,5 %, co oznacza, że bezpośrednio (otrzymując decyzję na zasiłek) lub pośrednio (będąc we wspólnym gospodarstwie domowym) z pomocy społecznej korzystał co czwarty mieszkaniec gminy, a w 1998 roku co piąty.

Z różnych form pomocy społecznej (w tym jednorazowej) korzysta średniorocznie około 700 osób (5,5%), co pośrednio poprzez udział we wspólnym gospodarstwie domowym dotyka ponad 20% mieszkańców gminy.

Udział korzystających z pomocy społecznej w gminie Jedlińsk jest wyższy niż średnio w obszarze subregionu radomskiego.

1.2 Pomoc instytucjonalna

Pomoc stacjonarną realizują na terenie gminy Jedlińsk dwa domy pomocy społecznej.

Pierwszy Zakład Opiekuńczo-Leczniczy zlokalizowany jest w Jedlance dysponuje 80 miejscami, mieszka w nim 75 kobiet (umysłowo upośledzonych).

W drugiej połowie 1997 roku została rozpoczęta rozbudowa i modernizacja obiektu. Ze względu na znaczny deficyt miejsc oraz bardzo trudne warunki przebywania mieszkanki DPS w Jedlance inwestycja ta była od dawna oczekiwana.

Drugi Dom Pomocy Społecznej znajduje się we Wsoli dla umysłowo upośledzonych dorosłych. DPS dysponuje 40 miejscami, przebywa w nim 40 mężczyzn.

Poziom życia ludności

W celu określenia poziomu życia ludności, oceny dostępności do usług elementarnych oraz oceny podstawowych zjawisk społecznych przebadanych zostało 14 wskaźników cząstkowych uznanych przez Rządowe Centrum Studiów Strategicznych za reprezentatywne. Są one powszechnie i publicznie stosowane w kraju. Wybrane zostały dla badania zjawisk w grupach charakteryzujących :

- procesy społeczne i demograficzne (udział roczników prokreacyjnych, poziom zdrowotności, stopa bezrobocia, korzystający z pomocy społecznej);
- aktywność ekonomiczna gminy (dochody budżetów gmin, wydatki na inwestycje);
- warunki mieszkaniowe, dostępność do usług oświaty, ochrony zdrowia, kultury;
- wyposażenie w infrastrukturę techniczną (dostępność komunikacyjną, telekomunikacyjną, wyposażenie w wodociągi).

Gmina Jedlińsk należy do grupy gmin subregionu radomskiego o potencjalnych szansach podwyższenia aktywności społeczno-gospodarczej. Są to przede wszystkim gminy położone wokół Radomia, tak jak Jedlińsk lub w niedalekiej odległości. Wykazują one wartości badanych wskaźników na średnim (a nawet wysokim) poziomie subregionu i obecnego powiatu radomskiego ziemskiego.

Tabela nr : Poziom życia ludności gminy Jedlińsk wg 14 wybranych wskaźników

Lp.	Wyszczególnienie	Gmina Jedlińsk			Subregio n Radomsk i	Powiat Radomsk ki Ziemski
		1994	1996	1997	1997	1997
1.	Liczba kobiet /100M w wieku 20-39 lat	82	84	86	94	90
2.	Liczba zgonów w stosunku do liczby urodzeń	0,58	0,69	X	0,90	•
3.	Umieralność niemowląt na 1000 urodzeń żywych	24,9	38,8	X	11,7	•
4.	Wielkość inwestycji gminnych na 1M w złotych	66,0	187,0	224,64	230,75	229,27
5.	Dochody budżetu gmin ogółem na 1M w złotych	323,57	665,9	810,63	875,88	823,29
6.	Drogi publiczne twarde na 100 km ²	54,3	•	•	72,3	•
7.	Mieszkania indywidualne oddane do użytku na 1000M	2,0	2,2	2,2	1,9	1,7
8.	Zużycie wody z wodociągów w gospodarstwach domowych w m ³ /1M	13,1	13,9	14,1	31,6	19,5
9.	Liczba abonentów telefonicznych na 1000M	28,4	28,4	86,4	158,4	87,9
10.	Liczba uczniów na 1 nauczyciela w szkołach podstawowych	17,0	14,0	13,0	17,0	14,3
11.	Liczba mieszkańców na 1 placówkę biblioteczną	3.027	3.100	3.100	3.801	2.800

12.	Liczba lekarzy na 10 tys. mieszkańców	2,5	2,5	3,2	16,4	8,3
13.	Wielkość stopy bezrobocia	14,3	15,1	12,6	14,2	14,6
14.	Udział korzystających z pomocy społecznej	23,2	22,1	26,5	18,6	X

Analiza zachodzących procesów i zestawienie charakteryzujących je wybranych wskaźników za lata 1994, 1996, 1997 dla gminy Jedlińsk, pozwala na ocenę poziomu życia ludności i potwierdza:

- Korzystną sytuację demograficzną, tj. m.in.: utrwaloną tendencję przyrostu ludności stale mieszkającej na terenie gminy (progresja demograficzna), względną równowagę struktur ludności (płci, wieku – młodość demograficzna), udział ludności w wieku przedprodukcyjnym 32,4% przy niskim udziale roczników produkcyjnych, tj. 13,9%, systematyczna poprawa wskaźnika liczby kobiet/100M grupy 20-39 lat (mobilno-prokreacyjnej), który wynosi 86 kobiet/100M;
- Korzystną sytuację w stosunku do innych obszarów wiejskich w zakresie dostępności do usług podstawowych (oświata, ochrona zdrowia, kultura, sport i rekreacja – wskaźniki na poziomie średnich subregionu) oraz wyposażenie w infrastrukturę techniczną (np.: około 34% gospodarstw gminy jest zgazyfikowanych, jest automatyczna centrala telefoniczna, a wskaźnik telefonizacji wynosi 86,4/1000M i zbliżony jest do wskaźnika dla powiatu radomskiego ziemskiego, część gminy jest zwodociągowana);
- Dobrą aktywność ekonomiczną gminy w zakresie: inwestycji infrastrukturalnych (telefonizacja, gazyfikacja, zwodociągowanie – wzrost wartości inwestycyjnych w ostatnich latach o około 21%), wzrostu podmiotów gospodarczych w stosunku do liczby mieszkańców dając wskaźnik 51,6P/1000M, tj. powyżej średniej dla obszarów wiejskich subregionu i powiatu radomskiego ziemskiego;
- Korzystniejszą sytuację od innych obszarów wiejskich w zakresie negatywnych zjawisk społecznych (bezrobocia, ubożenia społeczeństwa) – „stopa bezrobocia” 12,6% poniżej średniej dla subregionu i powiatu radomskiego ziemskiego.

IV. DOTYCHCZASOWE PRZEZNACZENIE TERENÓW I ICH AKTUALNE ZAGOSPODAROWANIE***Dotychczasowe przeznaczenie terenów***

Według obowiązujących przepisów prawa do 1 stycznia 2000 r. obowiązującymi planami zagospodarowania przestrzennego dla terenu gminy Jedlińsk są:

1. dla terenu całej gminy – miejscowy plan ogólny zagospodarowania przestrzennego opracowany przez WBPP w Radomiu w roku 1980 (utrzymany w mocy uchwałą nr 26/90 R.G. w Jedlińsku z dn. 29.10.90 r.);
2. dla poszczególnych fragmentów gminy:
 - zmiany i uzupełnienia planu ogólnego (10 sołectw) opracowane przez Z.P.P. TUP w Kielcach w roku 1991 (uchwała nr 11/91 R.G. w Jedlińsku z dn. 26.04.91 r.);
 - zmiany w planie ogólnym dla sołectwa Wsola (uchwała nr 36/93 R.G. w Jedlińsku z dn. 29.12.93 r.);
 - miejscowy szczegółowy plan z.p. zespołu zabudowy jednorodzinnej (uchwała nr 17/91 R.G. w Jedlińsku z dn. 12.09.91 r.);
 - miejscowy szczegółowy plan z.p. zespołu zabudowy jednorodzinnej (uchwała nr 36/93 R.G. w Jedlińsku z dn. 29.12.93 r.);
 - miejscowy szczegółowy plan z.p. zabudowy jednorodzinnej (utrzymany w mocy uchwałą nr 26/90 R.G. w Jedlińsku z dn. 29.10.90 r.).

Dotychczas nie został opracowany żaden plan miejscowy zgodnie z przepisami obecnie obowiązującej ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym, których ustalenia obowiązywałyby po 1 stycznia 2000 r.

Aktualne zagospodarowanie terenów

1. Sieć osadnicza

Sieć osadnicza jest wiodącym elementem struktury przestrzennej. W sieci osadniczej wyrażona jest bowiem ostateczna forma, w jakiej występuje rozmieszczenie ludności oraz aktywności społeczno-gospodarczej i jest wypadkową uwarunkowań środowiskowych oraz dotychczasowych procesów rozwojowych.

Sieć osadniczą województwa mazowieckiego tworzą 83 miasta i 9.137 miejscowości wiejskich. W miastach mieszka 64,2% ogółu ludności, pozostałe 36,8% - na obszarach wiejskich.

Sieć osadnicza gminy Jedlińsk tworzona jest przez 31 sołectw, które pod względem zaludnienia pogrupowano w następujących przedziałach (w kolejności od najmniejszej liczby ludności):

1. do 199 mieszkańców: Nowa Wola, Romanów, Boża Wola, Urbanów, Górna Wola, Narty, Jeziorno, Stare Zawady, Czarne Zawady, Czarny Ług, Kamińsk, Jankowice;
2. 200 – 499 mieszkańców: Ludwików, Płasków, Mokrosęk, Piaseczno, Kruszyna, Gutów, Wola Gutowska, Nowe Zawady, Klwaty, Klwatka Szlachecka, Bierwiecka Wola;
3. 500 – 999 mieszkańców: Bierwce, Wierzchowiny, Lisów, Piastów;
4. 1000 – 1999 mieszkańców: Jedlanka, Wsola, Wielogóra, Jedlińsk.

W sieci osadniczej gminy można wyróżnić między innymi:

1. miejscowości największe pod względem liczby ludności, liczące ponad 500 mieszkańców (koncentracja ludności, instrukcji obsługi, aktywności gospodarczej) i są to:
 - Jedlińsk – siedziba władz gminnych z liczbą ludności 1.587 osób i stałą znaczącą tendencją przyrostu ludności w ostatnich 20 latach;
 - Wielogóra – sołectwo w północnej części gminy o zaludnieniu 1.166 osób;
 - Wsola - sołectwo w północnej części gminy z liczbą ludności 1.166 osób;
 - Jedlanka - sołectwo w środkowej części gminy o zaludnieniu 1.024 osób;
 - Piastów - sołectwo w północnej części gminy o liczbie ludności 705 osób;
 - Lisów - sołectwo we wschodniej części gminy o zaludnieniu 699 osób;
 - Wierzchowiny – sołectwo położone w południowo-wschodniej części gminy z liczbą ludności 661 osób;
 - Bierwce - sołectwo w północnej części gminy o zaludnieniu 638 osób;
2. miejscowości o wzrastającej liczbie ludności. Są to obok wyżej wymienionych: Wsoli, Wielogóry, Jedlińska, Jedlanki, Wierzchowin, Bierwiec, Piastowa, Lisowa, sołectwa: Jankowice, Wola Gutowska, Kruszyna, Bierwiecka Wola;
3. miejscowości o względnie stabilnym zaludnieniu: Nowe Zawady, Górna Wola, Klwaty i Płasków;
4. miejscowości pozostałe gminy o zmniejszającej się liczbie ludności: Janki, Klwatka Szlachecka, Nowa Wola, Boża Wola, Piaseczno, Kamińsk, Czarny Ług, Jeziorno, Mokrosęk, Stare Zawady, Urbanów, Jankowice, Romanów, Ludwików i Gutów.

2. Mieszkalnictwo

2.1 Mieszkalnictwo – wskaźniki

Tabela nr : Zasoby mieszkaniowe gminy Jedlińsk

Wyszczególnienie	Ludność ogółem	Mieszkania	Izby	Powierzchnia użytkowa mieszkań w m²
a – 1991				
b – 1995				
c – 1997				
1	2	3	4	5
Gmina a	11.805	2.664	8.494	170.941

b	11.223	2.750	8.874	178.864
c	12.319	2.804	9.116	183.990

Tabela nr : Warunki mieszkaniowe – wskaźniki

Wyszczególnieni e a – 1991 b – 1995 c – 1997	Przeciętna					Liczba mieszkań na 1000 ludności
	liczba izb w mieszkani u	liczba osób		pow. użytkowa w m ²		
		w mieszkani u	na 1 izbę	1 mieszkani a	na 1 osobę	
1	2	3	4	5	6	7
Gmina Jedlińsk a b c	3,19	4,37	1,37	64,2	14,7	225,7
	3,23	4,38	1,36	65,0	14,9	225,0
	3,25	4,33	1,33	65,6	15,2	227,6
Gminy wiejskie a subregionu b radomskiego c	3,09	3,75	1,21	62,8	16,8	264,8
	3,15	3,69	1,17	63,8	17,3	269,4
	3,17	3,64	1,15	64,3	17,7	272,8
Subregion a radomski b ogółem c	3,14	3,54	1,13	57,6	16,3	278,1
	3,18	3,46	1,09	58,4	16,9	285,0
	3,20	3,42	1,07	58,8	17,2	286,5
Powiat radomski c	X	3,89	X	61,8	16,0	256,9
Woj. mazowieckie c	X	3,13	X	56,9	18,5	319,0

Tabela nr : Inwestycje – mieszkania oddane do użytku

Wyszczególnienie		Mieszk ania	Izby	Powierzch nia użytkowa nia mieszkań w m ²	Przeciętna powierzchni a użytkowa 1 mieszkania w m ²	Mieszk ania na 1000 ludności	Mieszk ania na 1000 zawartyc h małżeńst w
a – 1991							
b – 1992							
c – 1993							
d – 1994							
e – 1995							
f – 1996							
g – 1997							
1		2	3	4	5	6	7
Gmina Jedlińsk	a	21	103	1.911	91,0	1,8	214
	b	25	109	2.273	90,9	2,1	255
	c	20	87	1.711	85,6	1,7	294

	d	18	94	1.705	94,7	1,5	217
	e	24	94	2.306	96,1	2,0	353
	f	27	134	2.748	101,8	2,2	365
	g	27	108	2.378	88,1	2,2	355
Gminy wiejskie subregionu radomskiego	a	864	3.897	76.291	88,3	2,2	297
	b	899	4.130	80.177	89,2	2,3	329
	c	883	4.169	81.972	92,8	2,2	388
	d	973	4.661	90.002	92,5	2,4	409
	e	676	3.209	62.318	92,2	2,3	376
	f	551	2.734	55.896	101,4	1,9	309
	g	559	2.665	54.375	92,3	1,9	342
Subregion radomski ogółem	a	2.670	11.056	197.400	73,9	3,5	544
	b	2.776	11.573	207.700	74,8	3,7	601
	c	2.249	9.410	171.100	76,1	3,0	525
	d	1.962	8.578	161.461	82,3	2,6	452
	e	1.855	8.012	149.400	80,5	2,4	439
	f	1.327	6.437	127.500	96,1	1,7	313
	g	1.455	6.575	132.100	90,8	1,9	348

2.2 Charakterystyka i ocena zasobów mieszkaniowych

2.2.1 Warunki mieszkaniowe

Warunki mieszkaniowe ludności gminy mierzone podstawowymi badanymi wskaźnikami ulegają systematycznej poprawie i następuje:

- przyrost liczby mieszkań i wzrost przeciętnej powierzchni użytkowej mieszkania;
- wzrost przeciętnej liczby izb w mieszkaniu i wzrost powierzchni użytkowej mieszkania na osobę;
- wzrost liczby mieszkań na 1000 ludności;
- spadek liczby osób na 1 izbę.

Wskaźniki charakteryzujące warunki mieszkaniowe ludności gminy Jedlińsk są niższe w porównaniu z analogicznymi wskaźnikami dla gmin wiejskich subregionu radomskiego, powiatu radomskiego, czy województwa mazowieckiego. Większe jest w gminie zagęszczenie mieszkań i izb, tj. liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie i na 1 izbę, mniejsza powierzchnia użytkowa mieszkania (w m²) przypadająca na 1 mieszkańca gminy, a także dużo mniejsza liczba mieszkań na 1000 ludności. Wyjątek stanowią przeciętna liczba izb w mieszkaniu i powierzchnia użytkowa 1 mieszkania. W tych dziedzinach gmina Jedlińsk wypada lepiej.

W strukturze mieszkań w gminie około 58% stanowią mieszkania 2-3 izbowe i około 39% mieszkania 4-5 i więcej izbowe.

Stopień wyposażenia mieszkań w podstawowe sieci kształtuje się w wielkościach: wodociąg doprowadzony jest w gminie do około 54%, kanalizacja do około 3% mieszkań, gaz dostarczanych jest do około 38% mieszkań w gminie.

Zasoby mieszkaniowe o niepalnym charakterze ścian stanowią w gminie około 60%.

Zabudowa mieszkaniowa w gminie pochodzi w około 85% z okresu powojennego, zabudowa przedwojenna stanowi około 15% ogółu zabudowy, w tym sprzed 1918 roku pochodzi około 3%, są to w większości zasoby zdekapitalizowane wymagające wymiany.

Tabela nr : Struktura zabudowy według okresu powstania budynków

Wyszczególnienie	Przed 1918		1918-1944		1945-1960		1961-1970		1971-1978		1979-1988	
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
Gmina Jedlińsk	88	3	344	12	650	23	498	18	488	17	536	19

2.2.2 Efekty rzeczowe budownictwa mieszkaniowego w gminie

Efekty rzeczowe działalności inwestycyjnej w gminie w zakresie budownictwa mieszkaniowego kształtują się na poziomie średnim. Pod względem mieszkań oddanych do użytku na 1000 ludności – gmina zajmowała w 1997 roku 15 miejsce wśród 47 gmin wiejskich subregionu radomskiego. W dziedzinie mieszkań nowo wybudowanych na 1000 zawartych małżeństw – gmina osiągnęła 17 miejsce wśród gmin wiejskich subregionu radomskiego. Wskaźnik liczby mieszkań oddanych do użytku na 1000 ludności wynosi w gminie 2,2 i jest wyższy od analogicznego wskaźnika dla gmin wiejskich subregionu radomskiego – 1,9.

Standard zabudowy najnowszej jest zdecydowanie najwyższy. Dominuje budownictwo jednorodzinne. Mieszkania są duże, wyposażone w niezbędne instalacje, materiały budowlane są dobrej jakości.

Podstawowym wskaźnikiem stosowanym w kraju dla określenia warunków mieszkaniowych i standardów w tym zakresie jest liczba mieszkań na 1000 ludności. W gminie wskaźnik ten kształtuje się w wielkości 227,6 mieszkań, przy średnim wskaźniku dla gmin wiejskich subregionu radomskiego 272,8 i 256,9 mieszkań dla powiatu radomskiego.

W polityce mieszkaniowej państwa, standardy mieszkaniowe do jakich należy dążyć określone zostały docelowym wskaźnikiem 350 mieszkań na 1000 ludności – M.P. Nr 35 poz. 412/95.

3. Infrastruktura społeczna

3.1 Wychowanie przedszkolne

Na terenie gminy jest jedno samorządowe przedszkole w Jedlińsku. Mieści się ono w budynku połączonym ze szkołą podstawową, jest w średnim stanie technicznym. Aktualnie w przedszkolu są dwa oddziały liczące łącznie 38 dzieci. Zatrudnionych jest 5 nauczycieli. Ponadto wychowaniem przedszkolnym objęte są również w 100% 6-latki, które uczęszczają do oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych. Są one w następujących miejscowościach:

Tabela nr :

Lp.	Wyszczególnienie	Liczba oddziałów	Liczba dzieci	Liczba nauczycieli	Uwagi
1.	Jankowice – placówka filialna	1	7	2	W miejscowości oddział „0” łączony z klasami pierwszymi
2.	Wola Bierwiecka – placówka filialna	1	6	2	W miejscowości oddział „0” łączony z klasami pierwszymi

3.	Ludwików – szkoła podstawowa	1	15	1	
4.	Jedlanka – szkoła podstawowa	1	25	1	
5.	Zawady Stare – szkoła podstawowa	1	25	1	
6.	Bierwce Szl. – szkoła podstawowa	1	14	1	
7.	Wierzchowiny – szkoła podstawowa	1	21	1	
8.	Wsola – szkoła podstawowa	2	62	2	

Ogólnie na terenie gminy wychowaniem przedszkolnym objętych jest 213 dzieci, tj. 24,3% grupy wiekowej 3 – 6 lat, przy zatrudnieniu 16 nauczycieli. Istnieje celowość zachowania placówki wychowania przedszkolnego w miejscowości Jedlińsk.

3.2 Szkolnictwo podstawowe

Szkolnictwo podstawowe na terenie gminy Jedlińsk (1998 rok) obejmowało 9 placówek w 9 miejscowościach sołeckich. Wszystkie szkoły są postawione na gruntach stanowiących własność mienia komunalnego i wszystkie mają uregulowane stosunki prawne.

Nauczaniem podstawowym objęte jest 1.756 dzieci oraz 175 dzieci grupy „zerowej”. Dzieci uczęszczające do oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych stanowią 82% ogółu grupy sześciolatków.

Tabela nr : Szkolnictwo podstawowe – rok szkolny 1998/99, rozmieszczenie (stan istniejący)

Lp.	Miejscowość - ciąg klas	Liczba uczniów	Liczba sal lekcyjnych	Liczba nauczycieli	Uwagi dotyczące stanu istniejącego	Uwagi dotyczące planowanych zamierzeń
1.	Jedlińsk I-VIII	435	22	29	Budynek murowany, w średnim stanie technicznym (1982 rok budowy, wymaga remontu), jest sala gimnastyczna i boisko sportowe urządzone, w szkole jest 16 oddziałów .	Planowane pozostawienie klas 1-6 jako szkoły podstawowej oraz wydzielenie gimnazjum, które obsługiwać będzie Jedlińsk, Jedlankę, Ludwików, Zwady Stare.
2.	Jankowice I-III	19	4	2	Budynek drewniany stary, w złym stanie technicznym, brak boiska i sali gimnastycznej .	Nauczanie odbywa się w klasach łączonych (również z „zerówką”), a z uwagi na złe warunki, małą liczbę dzieci szkołę przewiduje się do likwidacji. Dzieci kierowane będą do Ludwikowa.
3.	Bierwiecka Wola I-III	19	3	2	Budynek drewniany stary, w złym stanie technicznym, brak boiska i sali gimnastycznej .	Nauczanie odbywa się w klasach łączonych (również z „zerówką”), a z uwagi na złe warunki, małą liczbę dzieci szkołę przewiduje się do likwidacji. Dzieci kierowane będą do Ludwikowa
4.	Ludwikow I-VIII	130	8	13	Budynek murowany w dobrym stanie technicznym, jest sala gimnastyczna niepełnowymiarowa, boisko sportowe, jest 8 oddziałów plus „zerówka”.	Pozostaje szkoła podstawowa z klasami 1-6, do gimnazjum dzieci kierowane będą do Jedlińska.
5.	Jedlanka I-VIII	178	11	13	Budynek murowany w bardzo dobrym stanie technicznym, zastępcza sala gimnastyczna nieoefnowymiarowa,	Pozostaje szkoła podstawowa z klasami 1-6, do gimnazjum dzieci kierowane będą do Jedlińska.

					boisko w stanie realizacji, jest 8 oddziałów plus „zerówka”.	
6.	Zwady Stare I-VIII	142	6	15	Budynek murowany, dobry stan techniczny, jest zastępcza sala gimnastyczna niepełnowymiarowa, jest boisko sportowe ale nieurządzone, jest 8 oddziałów	Pozostaje szkoła podstawowa z klasami 1-6, do gimnazjum dzieci kierowane będą do Jedlińska.
7.	Bierwce Szlacheckie I-VIII	117	7	12	Budynek murowany, w złym stanie technicznym (przedwojenny), jest zastępcza sala gimnastyczna, brak boiska, dzieci korzystają z boiska GOSiR-u, jest 8 oddziałów	Pozostaje szkoła podstawowa z klasami 1-6, do gimnazjum dzieci kierowane będą do Wierzchowin.
8.	Wierzchowiny I-VIII	221	8	17	Budynek murowany w dobrym stanie technicznym – aktualnie w rozbudowie, jest zastępcza sala gimnastyczna, jest boisko sportowe urządzone, jest 8 oddziałów.	Pozostaje szkoła podstawowa z klasami 1-6, utworzone będzie gimnazjum obsługujące Bierwce i Wierzchowiny.
9.	Wsola I-VIII	495	15	34	Budynek murowany w dobrym stanie technicznym, w trakcie rozbudowy, brak sali gimnastycznej, boisko w trakcie urządzania.	Pozostaje szkoła podstawowa z klasami 1-6 oraz utworzone będzie gimnazjum obsługujące swój bardzo liczny obwód.
OGÓŁEM:		1.756	84	137^x	-	-

X – liczba nauczycieli podana łącznie z klasami zerowymi.

W szkołach zatrudnionych jest ogółem 137 nauczycieli, z czego 7 nauczycieli w klasach „zerowych” (bez przedszkoli).

Generalnie w gminie są przeciętne warunki do nauczania. Większość szkół nie ma sal gimnastycznych lub są to pomieszczenia zastępcze, brak również w pełni urządzonych boisk sportowych. Istotnymi wskaźnikami świadczącymi między innymi o warunkach do nauczania to liczba uczniów na 1 nauczyciela i izbę lekcyjną. W gminie kształtują się one w wielkościach:

- liczba uczniów/1 nauczyciela - 13
- liczba uczniów/1 izbę lekcyjną - 21

i są na poziomie średnich subregionu radomskiego.

W związku z istniejącymi warunkami do nauczania, rozproszonym osadnictwem gminy i prognozami demograficznymi, wprowadzeniem reformy oświaty, za celowe (w zakresie funkcjonowania placówek szkolnych) należy uznać:

- likwidację dwóch placówek szkolnych, tj. w Jankowicach i Bierwieckiej Woli;
- utrzymanie szkół podstawowych z ciągami klas 1-6 w miejscowościach: Jedlińsk, Ludwików, Jedlanka, Zawady Stare, Bierwce Szlacheckie, Wierzchowiny, Wsola;
- realizację boisk sportowych szczególnie we Wsoli i Jedlance;
- kontynuację rozbudowy szkół w Wierzchowinach i Wsoli oraz przeprowadzenie remontów w Jedlińsku i Bierwcach Szlacheckich.

W okresie przejściowym w szkołach podstawowych, które pozostaną, przewidziane jest funkcjonowanie klas 1-6 oraz ukończenie w dotychczasowym trybie (systemie) szkoły przez klasy 7 i 8. Roczники, które ukończyły klasę 6 od września 1999 roku kierowane są do gimnazjum.

3.4 Ochrona zdrowia

W obszarze gminy znajduje się Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej z ośrodkiem zdrowia w Jedlińsku i 2 wiejskimi ośrodkami zdrowia we Wsoli i Bierwcach oraz 1 apteka w Jedlińsku. Obiekty zamkniętego leczenia zdrowia nie występują – najbliższy szpital znajduje się w Radomiu.

Tabela nr : Obsługa medyczna – wskaźniki

Wyszczególnienie a - w l. bezwzględnych b - na 10 tys. M c - M/ośrodek zdrowia d - M/aptekę	Gmina Jedlińsk	Subregion radomski		Powiat radomski
		gminy wiejskie	razem	
Ośrodki zdrowia a c	3 4.106	99 4.024	99 77,168	22 6.438
Apteki a d	1 12.319	36 11.066	116 6.586	17 8.331
Lekarze a b	4 3,2	136 3,4	1.252 16,4	117 8,3
Stomatolodzy a b	3 2,4	68 1,7	249 3,3	34 2,4

Pielęgniarki	8	325	3.312	X
a	6,5	8,2	43,4	X
b				

Wskaźniki określające liczbę personelu medycznego na 10 tys. mieszkańców są w gminie Jedlińsk na poziomie średnim w porównaniu z analogicznymi wskaźnikami dla gmin wiejskich ogółem w subregionie radomskim.

Na 10 tys. ludności w gminach wiejskich przypada 3,4 lekarzy, w gminie Jedlińsk odpowiedni wskaźnik wynosi 3,2 lekarzy, co stanowi o podobnej sytuacji pod tym względem. Liczba dentystów w przeliczeniu na 10 tys. ludności w gminie wynosi 2,4, podczas gdy w gminach wiejskich subregionu radomskiego jest dużo niższa – 1,7. Znacznie mniejsza liczba pielęgniarek przypada na 10 tys. mieszkańców gminy, wskaźnik wynosi tu 6,5, przy identycznym wskaźniku dla gmin wiejskich subregionu radomskiego – 8,2.

3.4.1 Placówki ochrony zdrowia

Poziom usług medycznych na poziomie średnim wynika ze standardowego wyposażenia gminy w obiekty z zakresu ochrony zdrowia. Na terenie gminy znajdują się 3 typowe ośrodki zdrowia, w tym większy w ośrodku gminnym. Obiekt jest w bardzo dobrym stanie technicznym. Obsługę pacjentów prowadzą w nim 2 lekarze, 1 stomatolog wspomagany przez „pomoc dentystyczną” oraz 4 pielęgniarki.

Drugi z ośrodków zdrowia funkcjonuje we Wsoli zajmując jedno skrzydło budynku Szkoły Podstawowej. Stan techniczny placówki – bardzo dobry. Usługi medyczne świadczą 1 lekarz, 1 stomatolog wraz z „pomocą” lekarz oraz 2 pielęgniarki.

W Bierwcach znajduje się kolejny ośrodek zdrowia (średni stan techniczny), w którym obsługę mieszkańców zapewniają 1 lekarz, 1 stomatolog i 2 pielęgniarki.

Wskaźnik liczby ludności gminy Jedlińsk na 1 ośrodek zdrowia wynosi 4.106 i wskazuje, że mieszkańcom gminy nie jest zbyt łatwo skorzystać z porady lekarza. Analogiczny wskaźnik dla gmin wiejskich subregionu radomskiego wynosi 4.024 osoby na 1 ośrodek zdrowia.

W obszarze gminy funkcjonuje jedna prywatna apteka w Jedlińsku. Liczba ludności gminy przypadająca na 1 aptekę wynosi 12.319, podczas gdy w gminach wiejskich subregionu radomskiego stanowi 11.066, świadczy to, że mieszkańcom gminy trudniej zaopatrywać się w leki aniżeli mieszkańcom gmin wiejskich subregionu radomskiego, czy powiatu radomskiego.

W gminie rozwijają się prywatne usługi medyczne, w Jedlińsku zarejestrowane są 2 gabinety lekarskie: ginekologiczny i stomatologiczny.

Powyższe wskaźniki świadczą o średnio rozwiniętej bazie leczenia podstawowego na terenie gminy. W celu zapewnienia jej mieszkańcom większej dostępności do świadczeń zdrowotnych należy dążyć do rozwoju placówek ambulatoryjnych, aptek, a także zwiększenia zatrudnienia lekarzy i pielęgniarek.

3.5 Administracja

W ośrodku gminy skupione są wszystkie urządzenia z zakresu szeroko rozumianej administracji i bankowości. Wieś jest siedzibą Urzędu Gminy sprawującego władzę administracyjną i obsługującego mieszkańców.

Budynek Urzędu Gminy jest nowy (1997 r.) i funkcjonalny. W obiekcie tym mieszczą się: Urząd Stanu Cywilnego, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Telekomunikacja Polska. Ponadto usługi

telekomunikacyjne prowadzone są w Bierwcach i Wielogórze w wydzielonych pomieszczeniach strażnic O.S.P.

Sprawy Finansowe prowadzi Bank Spółdzielczy – budynek własny, stan techniczny bardzo dobry. W rozwiązywaniu problemów finansowych pomocą służy Biuro Rachunkowe w Płaskowie.

Instytucje ubezpieczeniowe znajdują się w Radomiu. W obszarze gminy usługami z tego zakresu zajmuje się agent ubezpieczeniowy, który raz w tygodniu przyjmuje interesantów w budynku Urzędu Gminy.

Usługi z zakresu łączności prowadzone są przez pocztę. Urząd Pocztowy wynajmuje pomieszczenie w dawnym obiekcie Urzędu Gminy.

Sprawy bezpieczeństwa należą do policji. Posterunek (budynek funkcjonalny) mieści się w Jedlińsku. Zadania ochrony przeciwpożarowej realizowane są przez jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej, tworzące sieć na obszarze gminy. Jednostki O.S.P. zlokalizowane są w siedmiu wsiach: Jedlińsk, Zawady Nowe, Bierwce, Ludwików, Wsola, Wielogóra i Jankowice. Wszystkie strażnice są w dobrym stanie technicznym, a ostatnia posiada nowy obiekt.

W dziale administracja zatrudnionych jest 30 osób (źródło EKD). Wskaźnik zatrudnienia w administracji na 1000 mieszkańców wynosi w Jedlińsku 2,4, przy analogicznym wskaźniku dla gmin wiejskich subregionu radomskiego – 5,9.

3.6 Kultura i sport

3.6.1 Kultura

Instytucje i placówki kultury na terenie gminy Jedlińsk to głównie: Gminna Biblioteka Publiczna z 1 filią, Gminny Ośrodek Kultury oraz dwie świetlice wojskowe.

Gminna Biblioteka Publiczna, znajduje się w Jedlińsku obecnie w nowych pomieszczeniach po adaptacji dawnego budynku Urzędu Gminy. Filia biblioteki gminnej znajduje się we Wsoli w budynku wynajętym.

Ogólnie, aktualna liczba placówek bibliotecznych nie jest zadowalająca, a wskaźnik liczby ludności na 1 placówkę wynosi 6.159 osób przy średnich:

- dla obszarów wiejskich subregionu radomskiego 2,4 tys./1 placówkę;
- dla powiatu radomskiego ziemskiego 2,8 tys./1 placówkę.

Świadczy to o słabej dostępności ludności do powyższej usługi. Biblioteka publiczna wraz z filią aktualnie dysponuje księgozbiorem w wielkości 13.126 wol. w Jedlińsku i 7.669 wol. we Wsoli. Łącznie daje to również niekorzystny wskaźnik, bo zaledwie 1.733 wol./1000 mieszkańców, przy średnich:

- dla subregionu radomskiego 2,9 tys. wol./1000M;
- dla obszarów wiejskich subregionu radomskiego 3,4 tys. wol./1000M;
- dla powiatu radomskiego ziemskiego 3,7 tys. wol./1000M.

Gminny Ośrodek Kultury: znajduje się w Jedlińsku tymczasowo użytkując pomieszczenia w budynku remizy O.S.P. Z chwilą ukończenia remontu i adaptacji dawnego budynku urzędu gminy dom kultury będzie funkcjonował w nowych pomieszczeniach. Planowane utworzenie „centrum kultury” poprzez umieszczenie wielu instytucji kultury w jednym ośrodku.

Świetlice wiejskie: na terenie gminy funkcjonują 2 świetlice wiejskie, tj. w Lisowie (w budynku wolnostojącym) oraz w Ludwikowie (w budynku wspólnym straży pożarnej i świetlicy).

3.6.2 Sport

Na terenie gminy funkcjonuje w Jedlińsku Gminny Ośrodek Sportu i Rekreacji, obsługujący nie tylko mieszkańców samej gminy, ale także korzystają z niego mieszkańcy Radomia, a ponadto organizowane są turnieje, mecze, i inne imprezy o charakterze nie tylko lokalnym. Ośrodek wyposażony jest w kort tenisowy ceglasty, boisko do piłki nożnej oraz boisko wielofunkcyjne (np. kosz, siatka). Na terenie ośrodka są również domki turystyczne. Ponadto w Bierwcach Szlacheckich jest boisko szkolne urządzone udostępniane mieszkańcom.

3.6.3 Obiekty kultu religijnego

W gminie znajduje się łącznie 6 obiektów kultu religijnego, z czego 5 stanowią kościoły i 1 kaplica. Aktualnie Wielogóra rozpoczyna staranie o uzyskanie pozwolenia na budowę kaplicy. Poszczególne obiekty znajdują się w:

- Jedlińsku, kościół rzymsko-katolicki,
- Jedlance, kaplica rzymsko-katolicka,
- Lisowie, kościół rzymsko-katolicki,
- Bierwcach Szlacheckich, kościół rzymsko-katolicki,
- Jankowicach, kościół rzymsko-katolicki,
- Wsoli, kościół rzymsko-katolicki,
- Jedlance, kaplica rzymsko-katolicka.

3.7 Turystyka i wypoczynek

Istniejącą formą zainwestowania o charakterze wypoczynkowym na terenie gminy jest budownictwo letniskowe i ośrodek sportowo-rekreacyjny w Jedlińsku.

3.7.1 Ośrodki wypoczynkowe

Ośrodek sportu i rekreacji znajdujący się w Jedlińsku dysponuje bazą noclegową na 130 miejsc w 35 domkach turystycznych ogólnodostępnych oraz polem biwakowym. Ośrodek zlokalizowany jest nad zbiornikiem wodnym i posiada podstawowe urządzenia sportowo-rekreacyjne (kort tenisowy ceglasty, boisko wielofunkcyjne, boisko do piłki nożnej, itp.) i usługowe (zaplecze gastronomiczne).

3.7.2 Budownictwo letniskowe

Budownictwo letniskowe, nie jest przedmiotem ujmowanym przez statystykę, stąd pewna trudność w precyzyjnym określeniu rozmiarów tej formy budownictwa (pozwolenia na budowę budynków letniskowych nie są rejestrowane odrębnie). Podstawowym źródłem są informacje ankietowe i szacunkowe Urzędu Gminy, które uznaje się za wiarygodne, gdyż poparte są znajomością terenu. Jedlińsk należy do gmin, w których są znaczące (znaczące) zespoły działek letniskowych, głównie w sołectwach:

Wsola Marcelów	- 150 działek,
Wola Bierwiecka	- 140 działek,
Bierwce	- 120 działek.

Działki te powstały przede wszystkim w drodze wydzielania z istniejących gospodarstw rolnych nowych działek dla członków rodzin zamieszkanych głównie w Radomiu. Są to działki o tyle atrakcyjne, że blisko Radomia, ale w ostatnich latach (dziewięćdziesiątych) znacznie spadło zainteresowanie nimi, tudzież ich zabudową. Wiele z nich spełnia podwójną funkcję, tj. rekreacyjną i „ogródka działkowego” (uprawa warzyw, owoców, kwiatów na własne potrzeby). Spadek zainteresowania działkami wynika między innymi ze zubożenia znacznej części społeczeństwa (bezrobocie), inwestowania w źródła

utrzymania, inwestowania w budownictwo mieszkaniowe (duży ruch budowlany), itp. Według badań ankietowych, na terenie gminy jest około 640 działek letniskowych, z czego około 44% zabudowanych (tj. około 280 działek).

O możliwościach utrzymania i rozwoju funkcji wypoczynkowo-turystycznej gminy przesądzają:

- położenie i środowisko przyrodnicze (bliskość wody, lasów, liczne pomniki przyrody nieożywionej i ożywionej, projektowany rezerwat ornitologiczny „Piastów”);
- środowisko kulturowe (zespół kościelny w Jedlińsku, zespół dworski w Piastowie z parkiem, zespół pałacowo-parkowy we Wsoli oraz kościoły parafialne we Wsoli, Lisowie, Jankowicach, parki wiejskie i zabytkowy układ urbanistyczny Jedlińska – folklorystyczne widowiska);
- dostępność komunikacyjna wynikająca z położenia w ciągu drogi krajowej Nr 7 (Warszawa – Radom – Kielce - Kraków) oraz prawie ćwierćmilionowe miasto Radomia.

Walory środowiska przyrodniczo-kulturowe oraz położenie gminy predysponują ją do rozwoju wypoczynku sobotnio-niedzielnego, ewentualnie agroturystyki.

4. Środowisko kulturowe

4.1 Rozwój osadnictwa¹

W roku 1530 osada Jedlensko, będąca własnością Seweryna, Trzcńskiego uzyskała od Zygmunta Starego prawo magdeburskie. Miasteczko posiadało przywilej targu w soboty i dwu dorocznych jarmarków (na śś Urbana i Idziego). Swój rozwój od początku zawdzięczało położeniu przy trakcie z Warszawy do Krakowa oraz sąsiedztwu Radomia. Od 1560 r. Jedlińsk był siedzibą arian, którzy wybudowali tu murowane domy i szkołę. W 1630 r. Jedlińsk został wykupiony przez kasztelana Stanisława Witkowskiego, który na nowo utworzył parafię katolicką, a w budynkach dawnej szkoły ariańskiej założył szkołę wyższą i oddał ją pod nadzór akademii krakowskiej. W 1655 r. szkoła, tak jak i całe miasto, została spalona przez Szwedów. Od tej pory osada utraciwszy prawa miejskie podupadła i wyludniła się na okres prawie 200 lat. W 1752 r. ufundowany został przez biskupa krakowskiego Stanisława Andrzeja Załuskiego kościół parafialny w Jedlińsku. Ożywienie gospodarcze miejscowości rozpoczyna się dopiero po połowie XIX w. W okresie rozwoju miasta liczba ludności zwiększyła się z 614 mieszkańców w 1827 r. do 1490 mieszkańców w 1921 r., liczby zbliżonej do stanu obecnego. Dla tego okresu charakterystyczna jest przestrzenna koncentracja produkcji (pozarolniczej) w obrębie samego Jedlińska. Po II Wojnie osadnictwo na terenie dawnego miasta rozwijało się niewspółmiernie słabiej w porównaniu z obszarem reszty gminy. Dotyczy to także produkcji pozarolniczej.

4.2 Obiekty podlegające ochronie prawnej²

Na terenie gminy Jedlińsk zlokalizowane są następujące obiekty wpisane do rejestru WKZ:

- Zespół kościelny w **Jedlińsku** (dec. nr 75/A/81 z dn. 9.03.81 r.); w skład zespołu wchodzi kościół parafialny p.w. ap. Piotra i Andrzeja, dzwonnica oraz brama cmentarna; obiekt murowany w stylu barokowym; właściciel i użytkownik: Parafia rzymsko-katolicka w Jedlińsku;
- Cmentarz rzymsko-katolicki w **Jedlińsku** (dec. nr 469/A/91 z dn. 5.11.91 r.); założony w 1798; najstarszy zachowany nagrobek z 1800 r.; właściciel i użytkownik: Parafia rzymsko-katolicka w Jedlińsku;
- Kościół parafialny pw. św. Mikołaja we wsi **Jankowice** (dec. nr 72/A/81 z dn. 9.03.81 r.); właściciel i użytkownik: Parafia rzymsko-katolicka w Jankowicach.

¹ Dane wg publikacji WUS w Radomiu: „Statystyczna charakterystyka miejscowości”.

² Dane na podstawie informacji PWSOZ województwa mazowieckiego.

- Park krajobrazowy we wsi **Jedlanka** (dec. nr 351/A/86 z dn. 24.10.86 r.); założony w XVIII w.; użytkownik: Zakład Specjalny dla Dorosłych w Jedlance;
- Kościół parafialny p.w. Nawiedzenia N.M.P. we wsi Lisów (dec nr 241/A/84 z dn. 23.02.84 r.); obiekt murowany, wybudowany w 1881 r. wg projektu Kacpra Wąsowskiego; właściciel i użytkownik: Parafia rzymsko-katolicka w Lisowie;
- Zespół dworski we wsi **Piastów** (dec. nr 138/A/82 z dn. 15.03.82 r.); W skład zespołu wchodzi dwór z XVIII w., oficyna, dawna wozownia, lamus wschodni i zachodni, założony przez F. Sołtyka, rozbudowany w I poł. XIX w.; użytkownik: Państwowe Gospodarstwo Rybackie, Kielce (siedziba - Radom);
- Park we wsi **Piastów** (dec. nr 333/A/86 z dn. 7.03.86 r.); założony w XIX w.; właściciel i użytkownik: Państwowe Gospodarstwo Rybackie, Kielce (siedziba - Radom);
- Kościół parafialny p.w. św. Bartłomieja we wsi **Wsola** (dec. nr 279/A/85 z dn. 20.02.85 r.); obiekt murowany w stylu neogotyckim, wybudowany w latach: 1918-1930; właściciel i użytkownik: Parafia rzymsko-katolicka we Wsoli;
- Zespół pałacowo-parkowy we wsi **Wsola** (dec. nr 207/A/83 z dn. 14.04.83 r.); pałac wybudowany w 1941 r. wg projektu a. Furuhielma, w stylu secesyjnym, z zachowanym bogatym wystrojem wewnątrz; użytkownik: Państwowy Dom Pomocy Społecznej dla Dzieci we Wsoli.

4.3 Inne wartości środowiska kulturowego

4.3.1 Obiekty zabytkowe nie wpisane do rejestru WKZ

Na terenie gminy Jedlińsk znajdują się 2 obiekty nie wpisane do rejestru zabytków WKZ, ale objęte ochroną konserwatorską ze względu na wartość zabytkową lub historyczną. Są to:

- Zespół dworsko-parkowy o pow. 3,02 ha w Klwatach;
- Park w Bierwcach Szlacheckich.

Ponadto na terenie gminy zlokalizowane zostały następujące miejsca pamięci:

- Pomnik-mogiła kilkuset żołnierzy austriackich, węgierskich i tyrolskich poległych w bitwie w 1809 r.;
- Cmentarz żołnierzy września 1939 r.

4.3.2 Cechy krajobrazu

Obszar gminy Jedlińsk charakteryzuje się stosunkowo wysokim stopniem zainwestowania pod funkcje produkcji pozarolniczej. Dotyczy to zwłaszcza terenów przyległych do trasy E-7 oraz znajdujących się w jej okolicach. Intensywność zagospodarowania tych terenów w połączeniu ze znacznym rozproszaniem w/w funkcji stanowi o pogłębianiu się chaosu przestrzennego. Jedynie tereny w rozległej dolinie rzeki Radomki zachowują pewne cechy krajobrazu naturalnego ze względu na utrudnienia w zainwestowaniu wynikające z cech środowiska przyrodniczego. Tereny o przeważającej funkcji produkcji rolnej zlokalizowane marginalnie w stosunku do trasy E-7 nie wykazują cech charakterystycznych jeśli chodzi o formy zabudowy. Jest to spowodowane przewagą występowania nowej substancji mieszkaniowej i gospodarczej, której forma zwykle nie nawiązuje do tradycyjnych wzorców.

4.4 Archeologia

Gmina Jedlińsk jest niemal w całości rozpoznana archeologicznie. Jedyne nierozpoznane fragmenty gminy (ok. 5% powierzchni) znajdują się na jej południowym krańcu.

4.4.1 Stanowiska archeologiczne

Na terenie gminy Jedlińsk występują następujące stanowiska archeologiczne (spis wraz z datowaniem wg informacji PWSOZ województwa mazowieckiego):

Sołectwo Jedlanka:

- (1) neolit, kultura pucharów lejkowatych;
- (2) neolit, kultura pucharów lejkowatych;
- (3) epoka kamienia, późne średniowiecze.

Sołectwo Jedlińsk:

- (1) schyłkowy paleolit, mezolit, kultura świderska;
- (2) epoka kamienia, nowożytność.

Sołectwo Płasków:

- (1) epoka kamienia, późne średniowiecze;
- (2) mezolit, średniowiecze, kultura janisławicka;
- (3) mezolit;
- (4) schyłkowy paleolit, mezolit, kultura świderska?;
- (5) schyłkowy paleolit, mezolit, kultura świderska?;
- (6) schyłkowy paleolit, mezolit, kultura świderska?.

Sołectwo Zawady Nowe:

- (1) ?;
- (2) I okr. epoki brązu, kultura mierzanowicka;
- (3) II okr. epoki brązu, kultura trzciniecka;
- (4) średniowiecze.

Sołectwo Zawady Stare:

- (1) neolit, kultura łużycka;
- (2) starożytność.

5. Gospodarka pozarolnicza

5.1 Rynek pracy

Rynek pracy w gminie Jedlińsk cechuje:

- niski udział ludności w wieku prawnej zdolności do pracy (18 lat – 64 lata mężczyźni / 59 lat kobiety), stanowiący 53,7% ogółu mieszkańców gminy i jest to wskaźnik niższy niż średnia dla powiatu radomskiego ziemskiego – 55,3% i subregionu radomskiego – 56,0%;
- przewaga pracujących w rolnictwie w indywidualnych gospodarstwach rolnych – około 65% ludności w wieku powyżej 15 lat, co wskazuje iż głównym źródłem utrzymania mieszkańców gminy jest rolnictwo;
- intensywny rozwój pozarolniczej działalności produkcyjno-usługowej, a zwłaszcza sektora drobnej przedsiębiorczości – prawie 2,6 krotny przyrost w latach 1991 – 1997 liczby podmiotów zarejestrowanych w systemie Regon;
- bezrobocie przekraczające barierę bezpiecznej wielkości stopy bezrobocia – 12,6%, gdy odpowiednie wskaźniki dla subregionu radomskiego i dla powiatu radomskiego ziemskiego wynosiły odpowiednio : 9,3 i 15,1

Rozmiary pozarolniczej działalności gospodarczej w gminie określa stan zatrudnienia w gospodarce narodowej, obejmujący pracujących poza rolnictwem indywidualnym. Pracujący w gospodarce narodowej stanowią grupę 982 osób, tj. około 15% ludności w wieku produkcyjnym.

Tabela nr : Pracujący w gospodarce narodowej wg sekcji Europejskiej Klasyfikacji Działalności (EKD) bez pracujących w indywidualnych gospodarstwach rolnych (dane: Urząd Statystyczny w Radomiu) – gmina Jedlińsk

Sekcje EKD a-1996r. b-1997r.		Gmina Jedlińsk		
		Ogółem	w tym:	
			Sektor publiczny	Sektor prywatny
1	2	3	4	5
A. rolnictwo, leśnictwo	a	-	-	-
	b	-	-	-
B. rybołówstwo, rybactwo	a	9	9	-
	b	11	11	-
D. działalność produkcyjna	a	357	-	357
	b	425	-	425
F. budownictwo	a	41	14	27
	b	31	8	23
G. handel, naprawy	a	55	-	55
	b	77	-	70
I. transport, łączność	a	5	5	-
	b	14	14	-
J. pośrednictwo finansowe	a	10	-	10
	b	13	-	13
K. obsługa nieruchomości, wynajem i działalność związana z prowadzeniem interesów	a	9	9	-
	b	11	9	2
L. administracja publiczna i obrona narodowa	a	32	32	-
	b	30	30	-
M. edukacja	a	182	182	-
	b	178	178	-
N. ochrona zdrowia i op. Społeczna	a	91	91	-
	b	88	88	-
O. pozostała działalność, Usługi komunalne i socjalne	a	32	26	6
	b	111	111	-
OGÓŁEM pracujący w gosp. narodowej	a	823	368	455
	b	982	449	533

Struktura działowa lokalnej gospodarki wskazuje dziedziny, które na obszarze miasta i gminy tworzą najwięcej miejsc pracy. Są to:

- Działalność produkcyjna - 425 osób (43,3%),
- Edukacja - 178 osób (18,1%),
- Usługi komunalne i socjalne - 111 osób (11,3%),
- Ochrona zdrowia - 88 osób (9%),
- Handel i naprawy - 70 osób (7,1%).

Zgodnie z tradycyjnym podziałem gospodarki na sektory zatrudnienia, struktura zatrudnienia w gminie przedstawia się następująco:

- Sektor I (rolnictwo, leśnictwo) - 4.368 zatrudnionych³,
- Sektor II (produkcja, budownictwo) - 456 zatrudnionych,
- Sektor III (usługi) - 526 zatrudnionych.

5.2 Podmioty gospodarcze zarejestrowane w systemie REGON

Struktura podmiotowa gospodarki gminy podlega przemianom zgodnym z trendami obserwowanymi w województwie i kraju w latach 90-tych. Procesy dostosowawcze do rynkowych warunków gospodarowania i wprowadzenie swobody podejmowania działalności gospodarczej spowodowało wzrost aktywności gospodarczej społeczeństwa. Wynikiem tego jest powstawanie nowych jednostek powiększających głównie liczebność firm należących do sektora prywatnego.

Dynamikę wzrostu liczby podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie *REGON* obrazują poniższe dane:

Tabela nr :

gm. Jedlińsk	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
1	2	3	4	5	6	7	8
Liczba podmiotów	247	418	516	491	506	552	631
Podmioty na 1000 mieszkańców	20,9	35,2	43,0	40,6	41,4	45,1	51,6

Opracowanie własne wg danych Urzędu Statystycznego w Radomiu

Porównywanie danych za rok 1997 ze stanem na 1991 rok, gdy został wprowadzony obowiązek rejestracji działalności gospodarczej w systemie *REGON*, wskazuje iż:

- w analizowanym okresie wystąpił wzrost liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych – niemal 2,6 krotny;
- utrzymuje się tendencja wzrostu liczebności podmiotów gospodarczych (wyjątek: spadek liczby jednostek w 1994 roku).

Tempo przyrostu liczby podmiotów gospodarczych obrazuje stan aktywności gospodarczej mieszkańców gminy. W 1997 roku wskaźnik liczby podmiotów na 1000 mieszkańców wyniósł w gminie – 51,6, co oznacza aktywność lokalnej społeczności wyższą niż średnia dla obszarów wiejskich subregionu radomskiego (34,7) i wyższą niż średnia dla powiatu radomskiego ziemskiego (43,4). Struktura własnościowa podmiotów zarejestrowanych w systemie *REGON* przedstawia się następująco:

³ dane dotyczące pracujących w indywidualnych gospodarstwach rolnych uzyskano ze Spisu Rolnego 1996 (WUS Radom).

Tabela nr :

	Ogółem	Sektor publiczny		Sektor prywatny		
		razem	W tym spółki prawa handlowego	razem	w tym	
					osoby fizyczne	spółki prywatne
Gmina Jedlińsk	631	15	-	616	599	2

Dominujący w działalności gospodarczej na obszarze gminy jest sektor prywatny, który skupia niemal 98% funkcjonujących jednostek.

Struktura podmiotowa gospodarki wskazuje dziedziny, w których koncentruje się działalność gospodarcza obszaru. Są to:

- działalność produkcyjna - 221 jednostek (35%);
- handel i naprawy - 220 jednostek (35%);
- budownictwo - 60 jednostek (9,5%);
- transport, składowanie i łączność - 33 jednostki (5,2%).

Zgodnie z ewidencją działalności gospodarczej prowadzoną w Urzędzie Gminy w Jedlińsku w 1998 roku działalność gospodarczą w gminie prowadziło 510 podmiotów.

Do większych zakładów, tworzących najwięcej miejsc pracy zaliczyć można:

- Hutę Szkła „Berta” we Wsoli,
- Zakład produkcji kostki betonowej „Zremod” i stację paliw w Wielogórze,
- Zakład masarski „Sadełko” w Jedlińsku,
- Zakład masarski – Stanisław Dobosz w Jedlińsku,
- Piekarnię w Jedlińsku,
- Stację paliw „Mada” w Jedlance,
- Odlewnię żeliwa w Gutowie,
- Aeroklub Radomski w Piastowie,
- Zakład wyrobów gumowych we Wsoli,
- Stację paliw „Neste Oil Poland” w Jedlińsku,
- Zakład produkcji europalet w Wielogórze,
- Zakład przerobu skóry „Iral” w Jedlińsku,
- Zakład Gospodarki Komunalnej w Jedlińsku.

Najliczniej na obszarze gminy występują przedsiębiorstwa prowadzące działalność handlowo-usługową, a ich przestrzenne rozmieszczenie wskazuje na koncentrację działalności gospodarczych w obszarze oddziaływań trasy komunikacyjnej E-7 w południowej części gminy.

Stan rolniczej przestrzeni produkcyjnej

1. Gospodarka rolna

1.1 Użytkowanie gruntów (funkcje terenów) w gminie

Gmina Jedlińsk plasuje się w grupie dużych obszarowo gmin w subregionie, której bilans terenów przedstawia się następująco (dane z 1999 r. – powierzchnie geodezyjne):

	ogółem %	
	[ha]	
Ogólna powierzchnia	13.872	
• użytki rolne	10.923	79,0
w tym:		
grunty orne	7.981	73,0
sady	382	3,5
trwałe użytki zielone	2.560	23,5
w tym: - łąki	1.607	
- pastwiska	953	
• las i zadrzewienia	1.604	11,0
w tym:		
las	1.530	
zadrzewienia	74	
• grunty pod wodami	352	2,5
w tym:		
wody stojące	250	
płynące	55	
rowy	92	
• tereny komunikacyjne	391	2,8
w tym:		
drogi	353	
koleje	38	
• tereny osiedlowe	304	2,2
w tym:		
zabudowane	304	
niezabudowane	-	
• tereny różne	118	1,2
• nieużytki	166	1,3

Rolnictwo jest i nadal pozostaje jednym z podstawowych działów, stanowiących o rozwoju społeczno-gospodarczym gminy.

Zasoby ziemi rolniczej w gminie to 10.923 ha użytków rolnych, w których to:

- grunty orne stanowią - 73,0% - 7.981ha,
- sady - 3,5% - 382ha,
- trwałe użytki zielone - 23,5% - 2.560ha.

Powierzchnia użytków rolnych w przeliczeniu na 1-go mieszkańca jest dość wysoka i wynosi 0,86 ha (w subregionie radomskim - 0,64 ha).

W 1996 roku w gminie została przeprowadzona ocena gruntów pod względem przydatności dla rolnictwa (opracowanie „Granice polno-leśne”).

Uważa się, że około 2.096 ha w gminie należy włączyć do kompleksów leśnych lub zalesić śródpolnie, w tym – w I etapie 496 ha gruntów użytkowanych rolniczo.

Przez ostatnie 3 lata z użytkowania rolniczego wyłączono powierzchnię wynoszącą 287 ha, w tym znaczną część zalesiono.

1.2 Zatrudnienie w rolnictwie

W gminie zamieszkuje 12.652 osoby (według ewidencji – stan na dzień 31.12.1998 rok).

W wieku produkcyjnym pozostają 6.617 osoby, z czego 3.108 osób pracuje w rolnictwie (w swoim gospodarstwie, działce), co daje wskaźnik 28 osób na 100 ha użytków rolnych (w subregionie – 29 osób, w kraju – 24 osoby).

W ostatnich latach nastąpił wzrost liczby osób pracujących w rolnictwie, gdyż chłopo-robotnicy, w pierwszej kolejności stracili pracę w przemyśle.

Gospodarstwa rolne stały się często jedynymi miejscami pracy i źródłem utrzymania wielu rodzin w gminie.

1.3 Struktura agrarna

W gminie dominuje sektor prywatny użytkując 86,5% całkowitej powierzchni gminy (11.991 ha), pozostałe 13,5% (1.881 ha) to sektor publiczny.

Liczba gospodarstw rolnych w gminie wynosi 2.659 i 2.275 działek produkcyjnych o powierzchni do 1ha. Średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego (o obszarze powyżej 1 ha) wynosi 4,10 ha użytków rolnych.

Struktura indywidualnych gospodarstw rolnych

Powierzchnia [ha]	Liczba	%
1 – 2	862	32
2 – 5	920	34
5 – 7	367	14
7 – 10	287	11
10 – 15	180	7
powyżej 15	43	2
Razem	2.659	100

Struktura obszarowa gospodarstw indywidualnych jest mało korzystna, gdyż przeważają gospodarstwa do 5 ha (66%).

W strukturze obszarowej gospodarstw indywidualnych tylko 9% stanowią gospodarstwa duże (rodzinne) powyżej 10 ha. Gospodarstwa takie znajdują się we wsiach: Ludwików, Mokrośkę, Jedlanka, Bierwce, Jeziorno. W tych wsiach zauważa się większe zainteresowanie kupowaniem ziemi na powiększenie gospodarstw.

W sektorze publicznym znajduje się 1.881 ha, w tym:

- 64 ha – Mienie Komunalne,
- 1.624 ha – Skarb Państwa,

193 ha – Zasoby Własności Rolnej Skarbu Państwa.

1.4 Warunki naturalne dla rolnictwa

Rolnicza przestrzeń produkcyjna gminy stanowi 10.923 ha użytków rolnych, tj. 79% powierzchni gminy.

Poszczególne czynniki środowiska takie jak: gleby, klimat, warunki wodne i rzeźba terenu składające się na syntetyczną ocenę rolniczej przestrzeni w obszarze gminy kształtują się w sposób następujący – według Instytutu Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach:

Położenie – gmina położona jest w widłach Pilicy i Wisły, na Równinie Radomskiej.

Gleby – w obszarze gminy cechują się średnią jakością do produkcji rolniczej. Udział poszczególnych klas bonitacyjnych użytków rolnych wynosi odpowiednio:

Klasy III	1.402 ha	13%
Klasy IV	5.026 ha	46%
Klasy V	3.226 ha	29%
Klasy VI	1.269 ha	12%
Razem	10.923 ha	100%

W części północno-wschodniej i centralnej gminy występują głównie utwory pyłowe podścielone glinami lekkimi. Jest to obszar najlepszych gleb w gminie - głównie bielcowych i pseudobielcowych z niewielkim udziałem czarnych ziem.

W części zachodniej i południowej gminy występują grunty o zróżnicowanej przydatności rolniczej. W podłożu glebowym najczęściej występują tu piaski bielcowe, piaski słabogliniaste.

Przeważnie są to gleby piaskowe o różnych typach genetycznych. Ponadto występują gleby mało przydatne dla rolnictwa wytworzone z piasków luźnych i żwirów piaszczystych.

Agroklimat – cechuje się między innymi długością okresu wegetacyjnego wynoszącą 210 dni, średnia roczna temperatura wynosi od +7,5°C do +8,0°C oraz średnią roczną sumą opadów w granicach 500 – 600 mm. Średni wskaźnik agroklimatu dla obszaru gminy określony został w wielkości 11,8 pkt. w skali 15 punktowej, przy średniej w subregionie 11,4 pkt.

Warunki wodne - w obszarze gminy określone są jako korzystne z wielkością wskaźnika 6,8 pkt. w skali 10 punktowej, przy średnim w subregionie 6,6 pkt.

- 31% użytków rolnych to tereny z przewagą o optymalnej ilości wody,
- 37% tereny gleb o okresowym nadmiarze wody,
- 32% tereny gleb o okresowym lub stałym niedoborze wody.

Rzeźba terenu – cechuje się płaską i niskofalistą formą bardzo korzystną do organizacji produkcji rolniczej. Średni wskaźnik określony został w wielkości 9,0 pkt. w skali 10 punktowej, przy średnim w subregionie 8,5 pkt.

1.5 Kompleksy rolniczej przydatności gleb

Przydatność rolnicza **gruntów ornych i sadów** określana jest w skali „dziewięciu” rodzajów kompleksów glebowo-rolniczych.

W gminie występuje 7 kompleksów, których udział jest następujący:

ha	%		
pszenney dobry (2)	- 100	1,2	
żytni bardzo dobry (4)	- 1.100	13,2	
żytni dobry (5)	- 1.370	16,5	
żytni słaby (6)	- 1.252	15,0	
żytni bardzo słaby (7)	- 1.420	17,1	
zbożowo-pastewny mocny (8)	- 1.500	18,0	
zbożowo-pastewny słaby (9)	- 1.621	19,0	

Przydatność **trwałych użytków zielonych** określona jest w skali trzystopniowej:

bardzo dobre (1z)	- — —	
użytki zielone średnie (2z)	- 1.443	56,0
użytki zielone słabe i b. słabe (3z)	- 1.117	44,0

- **Kompleks pszenney dobry** (1,2% udziału – 100 ha) to gleby najlepsze II i III klasy bonitacji. W przewadze mady średnie oraz gleby pseudobielicowe i brunatne wytworzone z lessów. Są to gleby średnio ciężkie w uprawie, o wysokim stopniu kultury, przepuszczalne, ale o dużej zdolności magazynowania wody. Produkcyjność tych gleb jest wysoka, udają się wszystkie rośliny o wysokich wymaganiach siedliskowych.
- **Kompleks żytni bardzo dobry** (13,2% udziału – 1.100 ha) to również gleby o dobrze wykształconym poziomie próchnicznym, strukturalne, z korzystnymi stosunkami wodnymi. Są to w przewadze gleby wytworzone z piasków gliniastych mocnych. Przy umiejętnej uprawie i racjonalnym nawożeniu dają możliwość uprawy wszystkich roślin jak w kompleksie pszenney. W klasyfikacji bonitacyjnej zaliczane są przeważnie do klasy IIIb i w części do IVa.

Powyższe kompleksy najbardziej cenne w gminie występują na dużych obszarach zachodniej i centralnej części gminy.

- **Kompleks żytni dobry** (16,5% udziału – 1.370 ha) obejmuje gleby lżejsze, w przewadze wytworzone z piasków gliniastych lekkich, na zwięźlejszym podłożu. Są to gleby bardzo wrażliwe na suszę. Uważane są za typowo żytnio-ziemniaczane, na który także uprawia się jęczmień i mniej wymagające gatunki zbóż. W klasyfikacji bonitacyjnej zaliczane są przeważnie do klasy IVa i IVb.
- **Kompleks żytni słaby i żytni bardzo słaby** (32,1% udziału – 2.672 ha) to głównie klasy V, w części IVb w kompleksie żytnim słabym oraz klasy VI w kompleksie żytnim bardzo słabym. Są to gleby wytworzone z piasków słabo gliniastych i luźnych. Są nadmiernie przepuszczalne i mają słabą zdolność do zatrzymywania wody. Dobór roślin do uprawy jest ograniczony i sprowadza się głównie do: żyta, owsa, ziemniaków, seladery i łubinów.

Gleby tych kompleksów występują w przewadze w północnej i południowo-zachodniej części gminy oraz w rozproszeniu na pozostałym obszarze gminy.

- **Kompleks zbożowo-pastewny mocne i słabe** (37,0% udziału – 3.021 ha) to w przewadze gleby okresowo nadmiernie uwilgotnione. Podmokłość tych gleb powodowana jest przy płaskiej rzeźbie terenu występowaniem w dolnej części profilu warstw słabo przepuszczalnych lub położeniem w obniżeniu terenu. Uregulowanie stosunków wodnych jest dość trudne. Drenowanie likwiduje okresowe nadmierne uwilgotnienie, ale jednocześnie pogłębia okresowe susze. Na glebach tych kompleksów większy udział winny stanowić rośliny pastewne.

Powyższe kompleksy , mniej cenne dla rolnictwa występują na południu i w rozproszeniu na obszarze całej gminy.

Użytki zielone w gminie zajmują dużą powierzchnię – 2.560 ha. Występują w obrębie dolin rzek Radomki, Tymianki i Mlecznej oraz bezimiennych cieków przepływających przez gminę.

Przeważają kompleksy średniej wartości (2z) – 1.443 ha – 56%, pozostałe to słabe i bardzo słabe (3z) – 1.117 ha – 44%.

- **Kompleks drugi (2z)** to w przewadze łąki klasy III i IV na glebach mineralnych mułowo-torfowych, torfach i czarnych ziemiach. Stosunki wodne tych gleb nie są w pełni uregulowane. Użytki zielone położone na tym kompleksie kwalifikują się do intensywnej produkcji paszy i podlegają ochronie prawnej przed zmianą użytkowania.
- **Kompleks trzeci (3z)** to użytki zielone klas V i VI również na glebach mineralnych zbyt suchych lub zbyt wilgotnych (okresowo za suche lub nadmiernie wilgotne)

Dokonana przez IUNG ocena czterech podstawowych czynników produkcyjnych, tj. gleby, klimatu, rzeźby terenu i warunków wodnych daje ogólny wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej gminy wynoszący ogółem 63,2 pkt. (w subregionie 62,8 pkt., w Polsce 66,6 pkt.). Wskaźnik waloryzacji ekonomiczno-przyrodniczej wynosi 40,4 pkt. (w subregionie 38,6 pkt.). Powyższa ocena szereguje gminę w grupie gmin o średnich warunkach przyrodniczych do produkcji rolnej (28 miejsce w subregionie) i korzystnych ekonomicznie (20 miejsce w subregionie).

1.6 Ochrona i ulepszanie użytków rolnych

Ochrona prawna (ustawowa) gruntów użytkowanych rolniczo obejmuje:

- *Grunty orne* stanowiące użytki rolne o największej przydatności rolniczej w gminie (gleby III klasy). W obszarze gminy użytki rolne klasy III stanowią 1.402 ha (13% użytków rolnych). Zmiana przeznaczenia użytków rolnych klasy III **o obszarze przekraczającym 0,5 ha** wymaga uzyskania, w trybie sporządzenia planu miejscowego, **zgody Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej** bardzo dobrych gleb występują przede wszystkim w środkowej części gminy;
- *Grunty rolne* stanowiące zwarte kompleksy gleb klasy IV. W obszarze gminy grunty rolne klasy IV stanowią 5.026 ha (46% użytków rolnych). Zmiana przeznaczenia użytków rolnych klasy IV swartego obszaru **przekraczającego 1,0 ha** wymaga uzyskania, w trybie sporządzania planu miejscowego, **zgody Wojewody**. Większe kompleksy gleb IV występują między w środkowo-południowej części gminy oraz niektórych rejonach północnej części gminy.
- *Grunty rolne* wytworzone z gleb pochodzenia organicznego; gleby torfowe i murszowe występują przede wszystkim w dolinie rzeki Radomki, Tymianki, Mlecznej oraz w rejonach cieków wodnych bez nazw. Zmiana przeznaczenia gleb torfowych i murszowych klasy V i VI wymaga uzyskania, w trybie sporządzenia planu miejscowego, **zgody Wojewody**.

1.7 Kierunki produkcji rolniczej

1.7.1 Produkcja roślinna w gminie

Produkcja roślinna w gminie odbywa się na powierzchni:

- 7.981 ha - gruntów ornych,
- 2.560 ha - łąk i pastwisk,
- 382 ha - sadów.

Powierzchnia zasiewów wynosiła 9.455 ha, a udział poszczególnych upraw był następujący:

- zboża	- 6.968 ha	- 74,0%,
---------	------------	----------

w tym:	• pszenica	- 425 ha,	
	• żyto	- 3.909 ha,	
	• jęczmień	- 95 ha,	
	• owies	- 1.132 ha,	
	• pszenżyto	- 647 ha,	
	• mieszanki zbożowe	- 760 ha.	
- ziemniaki		- 1.936 ha	-20,0%,
- pastewne (w uprawie polowej)		- 216 ha,	- 2,5%,
- pozostałe		- 335 ha	- 3,5%,
w tym:	• warzywa	- 197 ha,	
	• truskawki	- 133 ha.	

Głównie uprawia się zboża (żyto, owies) i ziemniaki. Część gospodarstw wyspecjalizowała się w produkcji ogrodniczej na potrzeby rynku lokalnego i przetwórstwa.

Sady towarowe są we wsiach:

- Wola Bierwiecka,
- Mokroszek – 2,
- Klwaty,
- Gutów,
- Jedlanka,
- Narty,
- Jerdlińsk – 2,
- Wsola,
- Płasków,
- Zawady,
- Wierzchowiny,

Warzywa (w uprawie polowej) uprawiane są w rejonie podmiejskim (Radom) we wsiach:

- Wsola,
- Wielogóra,
- Zawady Nowe,
- Jedlanka.

pod osłonami (tunele) – uprawa papryki i pomidorów:

- Wola Gutowska – 4,
- Piastów – 7,
- Klwatka Szlachecka – 2,
- Górna Wola – 5,
- Wierzchowiny – 3,
- Mokroszek – 33,
- Nowa Wola – 3,
- Piaseczno – 3,
- Wsola – 17,
- Gutów – 13,
- Narty – 7,
- Bierwiecka Wola – 6,

- Jankowice – 7.

W gminie uzyskuje się plony dużo niższe od średnich plonów w subregionie radomskim, wyjątek stanowi owies.

Plony głównych ziemiopłodów (w q/ha):

		Gmina	Subregion radomski
• żyto	-	19,0	22,8,
• pszenica	-	17,0	27,8,
• jęczmień	-	21,0	24,6,
• owies	-	24,0	24,2,
• pszenżyto	-	22,0	27,7,
• ziemniaki	-	150	194.

Liczne w gminie gospodarstwa (66%) o powierzchni do 5 ha nastawione są na produkcję „wszystkiego po trochu”, głównie na zaopatrzenie własnych gospodarstw.

1.7.2 Produkcja zwierzęca

Powierzchnia paszowa w gminie wynosi 3.536 ha, w tym:

- 2.560 ha - stanowią łąki i pastwiska,
- 976 ha - pastewne w uprawie polowej.

W gminie utrzymuje się:

- 4.604 szt. - bydła, w tym 2.453 szt. krów,
- 4.501 szt. - trzody chlewnej,
- 25 szt. - owiec.

Obsada bydła na 100 ha użytków rolnych jest dużo niższa niż średnia obsada w subregionie radomskim.

Obsada zwierząt gospodarskich na 100 ha użytków rolnych (w szt.)

		Gmina	Subregion radomski
• bydło, w tym:	-	42	37,
krowy	-	22	22,
• trzoda chlewna	-	41	73.

W gminie jest małe zainteresowanie produkcją zwierzęcą, wyjątek stanowi chów bydła. Chów zwierząt odbywa się głównie w gospodarstwach indywidualnych, a zwierzęta utrzymywane są tradycyjnie na ściółce i w małych stadach.

Chów **trzody chlewnej** w większej obsadzie odbywa się we wsiach:

- Jankowice - 99 szt./100 ha U.R.,
- Lisów - 90 szt./100 ha U.R.,
- Ludwików - 81 szt./100 ha U.R.,
- Mokrośk - 68 szt./100 ha U.R.,

- Gutów - 63 szt./100 ha U.R.

Chów **bydła** koncentruje się we wsiach o znacznych powierzchniach łąk i pastwisk we wschodniej i centralnej części gminy:

- Mokrtosęk,
- Bartodzieje,
- Piaseczno,
- Lisów,
- Wsola,
- Wierzchowiny,
- Jedlińsk.

W gminie funkcjonują gospodarstwa specjalistyczne, w których obsada utrzymywanych zwierząt jest wyższa od średniej. Są to ферmy drobiu (reprodukcyjne):

- Mokrosęk - 180 szt. gęsi,
- Mokrosęk - 130 szt. gęsi,
- Narty - 120 szt. gęsi.

Ponadto w Jedlińsku i Piastowie znajduje się hodowla ryb w stawach na powierzchni łącznej ponad 144 ha oraz hodowla pszczół w liczbie pasiek – 175 szt.

- Wola Bierwiecka - 6,
- Gutów - 55,
- Mokrosęk - 14,
- Jedlińsk - 42,
- Wsola - 30,
- Narty - 27.

1.8 Obsługa rolnictwa

Zaopatrzenie i zbył - Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska”, która do tej pory świadczyła usługi z zakresu zaopatrzenia i zbytu została częściowo sprywatyzowana. Część świadczonych usług została przejęta przez firmy prywatne:

- Materiały budowlane, nawozy sztuczne, opał – Jedlińsk;
- Przedsiębiorstwo produkcyjno-handlowo-usługowe „JAGŁOWSKI” – Jedlińsk;
- Przedsiębiorstwo produkcyjno-handlowo-usługowe „JOLMAR” – Bierwce.

Obsługa techniczna w gminie sprawowana przez Spółdzielnię Kółek Rolniczych w Jedlińsku została przejęta przez firmy prywatne.

- W gminie do obsługi technicznej - 657 ciągników.

Obsługa weterynaryjna sprawowana jest dla całej gminy przez 1 lekarza weterynarii – lecznica znajduje się w Jedlińsku.

Obsługa doradcza świadczona jest przez 1 inspektora z Regionalnego Centrum Doradztwa Rolnictwa Obszarów Wiejskich w Radomiu.

Obsługa bankowa – Bank Spółdzielczy w Jedlińsku.

Przetwórstwo rolno - spożywcze – w gminie jest rozwinięte przetwórstwo rolne. Istniejące zakłady tej branży to:

- 3 zakłady mięsne w Jedlińsku zatrudniające łącznie 35 osób;
- Ubojnia drobiu – Piaseczno koło Jedlińska;
- Piekarnia w Jedlińsku zatrudniająca 7 osób;
- 6 garbarni – po 2 we: Wsoli, Jedlińsku i Klwatach.

1.9 Ocena warunków gminy do rozwoju produkcji rolniczej

Wiodącą funkcją gminy jest **rolnictwo**, rozwijające się w gorszych warunkach przyrodniczych, a lepszych ekonomicznych od średnich w subregionie (wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej – 63,2 pkt. – w subregionie 62,6 pkt.; wskaźnik waloryzacji ekonomiczno-produkcyjnej – 46,5 pkt. – w subregionie 38,6 pkt.).

Powyższa ocena szereguje gminę w grupie gmin o średnio korzystnych warunkach przyrodniczych i ekonomicznych do produkcji rolniczej. Decydują o tym następujące czynniki:

- korzystne położenie w ciągach dróg krajowych, regionalnych i wojewódzkich (udogodnienie transportu), oraz miasta Radomia (krajowego ośrodka rozwoju);
- położenie gminy w strefie żywicielskiej miasta Radomia – zapotrzebowanie na artykuły pochodzenia rolniczego, duży rynek zbytu na jaja, owoce, warzywa, mleko, mięso, miód, ziemniaki itp.;
- rolnictwo, główne źródło zatrudnienia dla 47% ludności gminy, wskaźnik zatrudnienia w gminie dość niski – 28 osób na 100 ha użytków rolnych (średnio w subregionie 29 osób, a w kraju 24 osoby na 100 ha użytków rolnych);
- dość wysoki udział gruntów użytkowanych rolniczo w powierzchni gminy (79%), w przeliczeniu na 1 mieszkańca to 0,86 ha (w subregionie – 0,64 ha, w kraju – 0,5- ha);
- bardzo duże rozdrobnienie użytkowania rolniczego ziemi (charakterystyczne dla terenów podmiejskich):
 - średnie gospodarstwo rolne o powierzchni 4,10 ha;
 - gospodarstwa poniżej 5 ha stanowią 66%;
 - gospodarstwa ponad 10 ha stanowią 9%.
- Ukształtowane kierunki produkcji rolniczej, przede wszystkim:
 - **chów bydła** w oparciu o znaczny udział (23,5%) trwałych użytków zielonych, gęsi, ryb;
 - **zboża** (74%) powierzchni obsianej;
 - **owoce, warzywa, miód.**
- Mało korzystny stopień mechanizacji rolnictwa, na 1 traktor przypada 16,60 ha użytków rolnych (w subregionie – 12,2 ha, w kraju – 15,9 ha).
- Dość dobrze rozwinięte przetwórstwo rolno-spożywcze w gminie (11 zakładów przetwórczych). Brak jest natomiast chłodni i drobnych przetwórni mleka, zbóż, ziemniaków itp.
- W gminie jest wystarczająca ilość podstawowych urządzeń obsługi niezbędnych do prawidłowego funkcjonowania rolnictwa.

2. Melioracje i retencja wód

2.1 Retencja wód

2.1.1 Naturalne własności środowiska

Retencja to zdolność zatrzymania wody przez glebę, rośliny, gruntowe warstwy wodonośne, obniżenia terenowe, bagna i torfowiska oraz naturalne i sztuczne zbiorniki wodne. Pozwala to na

przechowywanie wody z okresu jej nadmiaru i wykorzystania jej w okresach deficytowych, a więc także reguluje i kontroluje obieg wody w środowisku przyrodniczym.

2.1.2 Własności retencyjne lasów

Szczególnie duża rola w retencjonowaniu wody przypada lasom. W gminie Jedlińsk tylko 1.527 ha pokryta jest lasami, tj. 1/9 powierzchni gminy. Rozmieszczenie lasów w obrębie gminy jest dość równomierne. Największe kompleksy leśne usytuowane są w południowo-wschodniej części gminy. Ponadto w obrębie całej gminy rozproszone są niewielkie powierzchnie leśne. Pokrywające gminę lasy wyrównują odpływ akumulując wodę do momentu całkowitej intercepcji i nasycenia podszytu runa i ściółki, dopiero potem następuje niekontrolowany spływ powierzchniowy. Im większy obszar zlewu jest zalesiony i im bardziej naturalny charakter posiada las (mieszany o wielopiętrowej strukturze), tym jego wpływ na wyrównanie przepływu w rzece jest większy. Ochrona prawną w obrębie gminy Jedlińsk objęte jest 86 ha lasów wodochronnych, które chronią siedliska wilgotne, zapewniając prawidłową ich retencję.

2.1.3 Rola terenów podmokłych w retencjonowaniu wód

Istotny wpływ na warunki hydrologiczne wywierają bagna (torfowiska, mokradła) powodujące zahamowanie spływu wód wielkich dzięki zatrzymaniu wody w porach gleby i na jej powierzchni. Ogromna, ale jak wynika z polityki zupełnie niedoceniona jest rola torfowisk w kształtowaniu bilansu wodnego. Są one naturalnymi zbiornikami retencyjnymi o wiele lepiej spełniającymi swoją rolę niż planowane w ich zastępstwie zbiorniki wodne. Wpływ złoża torfowego na regulację poziomu wody gruntowej nie ogranicza się tylko do obszaru zajmowanego przez torfowiska, ale daje się odczuć na obszarze wielokrotnie przewyższającym wielkość powierzchni torfowiska.

Stałe podmokłości występują w dolinie Radomki, Tymianki i cieków od Wilcznej. Wymienione tereny występują na terenie użytków zielonych, bądź są to lasy. Obszary te porośnięte są roślinnością szuwarowo-torfowiskową i łąkowo-pastwiskową występującą na glebach mineralnych, mułowo-torfowych i czarnych ziemiach.

Na terenie gminy Jedlińsk chronione są tylko wilgotne ekosystemy na terenach leśnych, które uznaje się za podlegające ochronie jako użytki ekologiczne – utworzono ich 2 o powierzchni 11,85 ha. Z punktu widzenia retencji oprócz użytków ekologicznych ważne są lasy wodochronne, które zaliczamy do lasów szczególnie chronionych.

2.1.4 Retencja wód powierzchniowych

Retencja wód to prowadzenie wody w naturalnych i sztucznych ciekach, stawach i małych zbiornikach. Zalicza się tu także: oczka wodne, kanały, rowy i te cieków, na których wykonano budowle dające możliwość regulacji przepływów i poziomu zwierciadła wody.

Duże potencjalne zdolności magazynowania wody istnieją przy prawidłowym usytuowaniu okolicznych systemów melioracyjnych składających się zazwyczaj z gęstej sieci rowów.

Pod względem hydrograficznym obszar gminy znajduje się w zlewni rzeki Radomki. Główne rzeki tego terenu to Radomka z dopływem Tymianką i Mleczna. W dolinie tych rzek bardzo płytko zalega woda gruntowa. Są to tereny zalewowe, dna cieków okresowych oraz zagłębień bezodpływowych o nachyleniu 0-3%, w których znajdują się muły i torfy. Na całej długości rzeki Radomki i Tymianki przepływy nienaruszalne według kryterium hydrobiologicznego zachowane są z gwarancją przekraczającą 95%. Wyjątek stanowi rzeka Mleczna powyżej ujścia rzeki Pacynki, gdzie w wyniku

eksploatacji wód podziemnych w rejonie Radomia nastąpiło trwałe obniżenie przepływów (aż do okresów zaników), a gwarancja zachowania przepływów nienaruszalnych niewiele przekracza 50%. Przez gminę Jedlińsk przepływa odcinek poniżej ujścia Pacynki. Na tym fragmencie sytuacja zachowania przepływów nienaruszalnych jest lepsza bo rzeka Mleczna zasilana jest wodami Pacynki, oraz jest jaz piętrzący.

Długość rzek przepływających przez gminę wynosi 47,60 km, w tym o uregulowanym korycie 19,70 km. Pozostałe odcinki zachowane są w stanie naturalnym.

Zlewnia rzeki Radomki w obrębie gminy Jedlińsk jest zagospodarowana dwoma stawami rybnymi o powierzchni powyżej 10 ha oraz jazem na rzece Radomce i Mlecznej. Oba obiekty są w dobrym stanie technicznym. Pierwszy o wysokości piętrzenia 1,70 m, a drugi na rzece Mlecznej – 2,5 m piętrzenia. Na wielkość retencji w zlewni oprócz dwóch wymienionych kompleksów stawów znaczny wpływ mają małe zbiorniki wodne i oczka wodne.

Zbiorniki wodne niezależnie od ich podstawowej funkcji wpływają pozytywnie na poprawę bilansu wodnego, obniżają falę powodziową oraz zwiększają zasoby wodne, wzbogacają walory estetyczne krajobrazu zlewni.

Ogólnie na terenie gminy pod wodami stojącymi, płynącymi i rowami melioracyjnymi znajduje się 353 ha (według „Programu małej retencji dla województwa radomskiego, 1996 rok”).

2.1.5 Warunki wodne gleb

Na terenie gminy Jedlińsk warunki wodne są korzystne dla produkcji rolnej. Optymalne stosunki wodne (JUNG) występują na terenie 36% ogólnej powierzchni użytków rolnych, pozostała część charakteryzuje się zachwianymi stosunkami wodnymi. Okresowe, nadmierne uwilgotnienie gleb występuje na około 33% użytków rolnych, a niedobór wody na 13%.

Częste, długotrwałe, bądź stałe, zachwiane warunki gleb występują na obszarze 18%. Według WZM i UW w Radomiu na terenie gminy znajduje się 6.500 ha użytków rolnych o niewłaściwym stosunku wilgotnościowym, tj. 62% ogólnej ich powierzchni. Są to grunty orne i użytki zielone, na obszarze którego do dalszego rozwoju rolnictwa wskazane byłoby uregulowanie gospodarki wodnej gleb poprzez melioracje.

W północno-wschodniej i centralnej części gminy występują najlepsze gleby w gminie, głównie bielcowe i pseudobielcowe z niewielkim udziałem czarnych ziem. Gleby te mają dużą pojemność wodną. Gospodarują przeważnie wodą opadową poprzez jej retencję. Poziom wody gruntowej występuje na optymalnej głębokości i rośliny mogą z niego korzystać przez podsiąk. Są to głównie utwory pyłowe podścielone glinami lekkimi i średnimi.

Gleby okresowo nadmierne uwilgotnione rozciągają się niewielkimi enklawami w obrębie całej gminy. Zaliczamy do tej grupy kompleks zbożowo-pastewny mocny i słaby oraz użytki zielone średnie. Gleby takie położone są zwykle w miejscach o słabym odpływie powierzchniowym wód lub w płaskim i miechowym zagłębieniu terenu. Z tego względu są one w większości nadmierne uwilgotnione, zwłaszcza przy długotrwałych opadach atmosferycznych. Uregulowanie stosunków wodnych jest dość trudne. Drenowanie likwiduje okresowe, nadmierne uwilgotnienie, ale jednocześnie pogłębia okresowe susze.

W obrębie całej gminy występują niewielkimi enklawami gleby z niedoborem wody, są to gleby bielcowe i brunatne wytworzone ze skał osadowych luźnych. Charakteryzują się one dużą przepustowością, słabym podsiąkiem kapilarnym i małą pojemnością wodną. Urodzajność tych gleb jest ograniczona ze względu na niedobory wody w sezonie wegetacji roślin. Tereny przesuszone występują w dolinie Tymianki i Radomki między Jedlińskiem a Wsolą (użytki zielone niskiej wartości).

2.1.6 Retencja sztuczna

Na terenie gminy Jedlińsk występuje mała retencja. Do małej retencji zaliczyć można działania poprawiające bilans wodny zlewni i zwiększający zasoby wodne, głównie na skutek zmiany szybkiego spływu powierzchniowego na wodny odpływ gruntowy. Podstawowymi elementami małej retencji są zbiorniki wodne. Rozróżnia się dwa zasadnicze typy małych zbiorników wodnych: zbiorniki kopalne i zaporowe. Do drugiej grupy zalicza się także podpiętrzone stawy i jeziora.

2.1.7 Zbiorniki wodne

Na terenie gminy Jedlińsk istnieje 12 zbiorników wodnych o łącznej powierzchni lustra wody 152,14 ha i pojemności 1.520,7 tys. m³. Dwa z nich stanowią duże kompleksy stawów rybnych.

Największy jest kompleks stawów rybnych we wsi Piastów o powierzchni 123,67 ha i pojemności 1.236 tys. m³ w dobrym stanie technicznym.

Drugim jest staw rybny w miejscowości Jedlińsk o powierzchni 20 ha i pojemności 200 tys. m³.

Podstawowym zadaniem zbiorników jest hodowla ryb, oprócz tego pełnią funkcję gospodarczą i retencjonowania wody. Oba obiekty rozciągają się w dolinie rzeki Radomki.

Pozostałe zbiorniki są małe, ich powierzchnia nie przekracza 15 ha, dwa z nich w miejscowości Bierwce i Mokrośk są zbiornikami naturalnymi.

Informacje na temat zbiorników małej retencji przedstawia załączona tabela:

Szczegółowy wykaz istniejących zbiorników małej retencji w gminie Jedlińsk

Lp.	Miejscowość	Pow. ha	Poj. tys. m ³	Zlewnia	Okres wyk.	Stan techn.
1	2	3	4	5	6	7
1.	Jankowice	1,50	15,00	Radomka	Przed 1973	Zły
2.	Gutów	0,40	4,00	Radomka	1975	Dobry
3.	Gutów Bród k/Duraka	1,00	10,00	Radomka	1973	Dostateczny
4.	Jedlińsk	20,00	200,00	Radomka	1960	Dostateczny
5.	Piastów	123,67	1.236,70	Radomka	Przed 1970	Dobry
6.	Wierzchowiny	0,50	5,0	Tymianka	Przed 1970	Dostateczny
7.	Czarny Ług	1,50	15,0	Radomka	Naturalny	Zły
8.	Bierwce	0,80	8,0	Radomka	Naturalny	Dobry
9.	Mokrośk	0,50	5,0	Tymianka	Naturalny	Dostateczny
10.	Wierzchowiny	1,00	10,0	Tymianka	Przed 1972	Dostateczny
11.	Janki	0,20	2,0	Tymianka	1973	Dostateczny
12.	Jedlińsk	1,07	10,70	Tymianka	1987	dobry
Razem		152,14	1.520,70			

Z powyższego zestawienia wynika, że 1 obiekt (kompleks dużych stawów rybnych) jest w dobrym stanie technicznym, a 11 pozostałych w niezadowalającym.

2.1.8 Ocena możliwości retencjonowania wody na obszarze gminy

Na terenie gminy są dwa duże kompleksy stawów rybnych w miejscowości Jedlińsk i Piastów oraz niewielkie zbiorniki wodne, ich pojemność wynosi 1.520,7 tys. m³. W obrębie gminy Jedlińsk znajdują się 2 jazy o niskim piętrzeniu, w dobrym stanie technicznym, na rzece Radomce o wysokości piętrzenia 1,70 m i 2,50 m na rzece Mlecznej. Obiekty te związane są głównie z potrzebami melioracji i gospodarki stawowej.

Analizując warunki lokalne proponuje się teren, na którym korzystne byłoby wykonanie zbiorników retencyjnych. Wyznaczony teren jest o niewielkim spadku, leży w pobliżu cieków od Wsoli (południowa część gminy).

Duży udział w naturalnym retencjonowaniu wody przypada lasom, które przede wszystkim wodę zatrzymują. Zajmują one tylko 1.527 ha, co stanowi 11% powierzchni gminy, ale istnieją warunki terenowe do dalszego zalesienia.

2.2 Melioracje (stan istniejący 1998 rok)

System melioracji stanowią:

- urządzenia melioracji szczegółowej gruntów ornych i użytków zielonych,
- urządzenia melioracji podstawowych – regulacje rzeki i wały.

Na terenie gminy Jedlińsk obszar zmeliorowanych użytków ogółem wynosi 1.700 ha, w tym 842 ha gruntów ornych oraz 858 ha użytków zielonych. Długość wykonywanych rowów wynosi 114,96 km.

W obrębie gminy wyróżniamy 2 rejony terenów zmeliorowanych:

- I. Największy kompleks znajduje się w północno-wschodniej części gminy. Teren ten obejmuje wsie: Mokrosęk, Jedlanka, Płasków, Romanów, Janki, Zawady Stare, Zawady Nowe, Nowa Wola, Wola Bierwiecka, Obózek.

Na tym terenie występują enklawy dobrych gleb. Rejon tych gruntów jest zmeliorowany poprzez drenowanie gruntów ornych oraz odwodnienie użytków zielonych w dolinie rzeki Tymianki.

Urządzenia w dobrym stanie technicznym, prawidłowo konserwowane.

Część obiektów było wykonane w ostatnich latach:

- zadanie Jedlanka B zrealizowano w latach 1989 – 1991,
- zadanie Zawady Stare wykonano w latach 1986 – 1988,
- w realizacji jest zadanie Zawady Nowe, od 1997 roku, które polega na drenowaniu gruntów ornych.

- II. Drugim rejonem są użytki rolne obejmujące środkową część gminy, które rozciągają się wzdłuż rzeki Radomki.

W skład tych obszarów zmeliorowanych zaliczamy 4 obiekty:

- Radomka – Gutów w okolicach wsi: Jankowice, Górna Wola, Ludwików, Gutów.

Użytki zielone w dolinie rzeki Radomki zostały zmeliorowane poprzez odwodnienie z nawodnieniem.

W rejonie wsi Jankowice występują enklawy dobrych gleb. Rejon gruntów ornych został zdrenowany.

Stan techniczny urządzeń określano jako dostateczny, należy zwrócić uwagę na prawidłowa ich konserwację.

- Obiekt Piastów rozciąga się na użytkach zielonych. Melioracja tych terenów według dokumentacji powinna polegać na odwodnieniu z nawodnieniem. Dla prawidłowego funkcjonowania melioracji urządzenia należy konserwować. Obecnie są w stanie technicznym niezadowolającym.
- Trzecim obiektem są zmeliorowane użytki rolne w okolicach miejscowości Jedlińsk i Wola Gutowska. Projektowany system miał polegać na odwodnieniu z możliwością nawodnienia,

wykonany w latach 60-tych, uległ zniszczeniu. Obecnie stan techniczny urządzeń określany jest jako niedostateczny.

- Obiekt Owadów obejmuje wsie: Piaseczno, Józefówek, Lisów. Na tym terenie wykonana melioracja użytków zielonych polega na odwodnieniu z nawodnieniem obszaru w okolicach Józefowa oraz tylko odwodnieniu w rejonie wsi Lisów. Niewielkie enklawy gruntów ornych są zdrenowane. Są to obiekty w dobrym stanie technicznym, dla prawidłowego funkcjonowania systemu urządzenia należy prawidłowo konserwować.

Potrzeby w zakresie melioracji i ich realizacja kształtuje się w wielkościach wyrażonych wskaźnikiem zaspokojenia potrzeb, podanych w tabelach:

Tabela nr : Wskaźniki zaspokojenia potrzeb w zakresie melioracji gminy Jedlińsk, stan na 1998 r. dla urządzeń melioracji szczegółowej

Miasto i Gmina	Pow. użytk. rolnych w gminie		Urządzenia melioracji szczegółowej						
	ogółem (ha)	wymag. melior. (ha)	grunty orne ogółem			użytki zielone odw. row.+drenow.			długość rowów (km)
			wymag. melior. (ha)	zmelior owane (ha)	% zas. pok.	wymag. melior. (ha)	zmelior owane (ha)	% zas. pok.	
Jedlińsk stan na 1998r.	10.526	6.500	5.130	842	16	1.370	852	62	114,96

Z powyższej tabeli wynika, że stopień zaspokojenia potrzeb melioracyjnych gruntów ornych jest mały i wynosi 16%, natomiast użytków zielonych jest wyższy i wynosi 62%.

Tabela : Wskaźniki zaspokojenia potrzeb w zakresie melioracji gminy Jedlińsk, stan na 1998 r. dla urządzeń melioracji podstawowej

Miasto i Gmina	Urządzenia melioracji podstawowych Regulacja rzek				Urządzenia melioracji podstawowych Budowa wałów		
	ogółem rzeki (km)	ogółem rzeki (km)	wymag. regulac. (km)	uregulowa ne (km)	potrzeby (km)	wykonano (km)	% zas. pok.
Jedlińsk stan na 1998r.	47,60	47,60	40,00	19,70	20,00	—	—

2.2.1 Ocena zadań melioracyjnych w aspekcie środowiska i produkcji rolnej

Ważnym czynnikiem dla kształtowania struktury przestrzennej gminy pozostają stosunki wodne. Gmina Jedlińsk położona jest w zlewni Radomki i posiada charakter typowo rolniczy. Na rozwój

rolnictwa ma wpływ regulacja stosunków wodnych. Nadmierne uwilgotnienie, czy niedobór wody w glebie wywiera ujemny wpływ na glebę i utrudnia prawidłowe jej zagospodarowanie.

Oceniając omawianą gminę wyznaczono tereny użytków rolnych o zachwianych stosunkach wodnych w północnej i środkowej części gminy. Na tym obszarze wykonano rozpoznanie potrzeb, a na dwa zadania „Romanów” i „Kruszyna - Wierzchowiny” wpłynęły wnioski od rolników. Wyznaczono zadanie „Mokrosęk – Żdżary”, które powinno być wykonane w pierwszej kolejności. W rejonie gminy Jedlińsk melioracje polegają na odwodnieniu problem stanowi nawodnienie terenów użytkowanych rolniczo, które nie zawsze właściwie funkcjonują;

Tereny przesuszone występują w dolinie Radomki między Jedlińskiem a Wsolą, są to pastwiska (Wspólnoty Wsi) oraz nad rzeką Tymianką. W dolinie zlewni Tymianki rozciągają się użytki zielone, na których występują rozległe torfianki, a część dołów potorfowych wypełniona jest wodą. Zabiegi związane z osuszaniem torfowiska wpłynęły negatywnie na stosunki wodne. Dla zachowania równowagi w środowisku należy planowane prace w tym zakresie prowadzić z zasadą ekorozwoju. Melioracje osuszające powinny być ograniczone, a nastąpić winien rozwój małej retencji. Optymalną regulację stosunków wodnych można uzyskać pod warunkiem zastosowania urządzeń odwadniająco-nawadniających z właściwą ich konserwacją;

Dotychczas uregulowano 19,70 km rzek, w tym cała rzeka Tymianka oraz Mleczna i dwa ciek: od Jankowic i Struga Wsolska, prace te związane były głównie z realizacją systemów nawodnień użytków zielonych. Obecnie w zlewni nie ma wałów przeciwpowodziowych, ponieważ zagrożenie powodzią (wodą stulecia) w dolinie Radomki jest niewielkie i wynosi $p = 1\%$. Na południe od miejscowości gminnej Jedlińsk znajdują się stawy ograniczone wałami, które mogą stanowić także osłonę przeciwpowodziową. Niemniej istnieją niewielkie zalewy rzeki Radomki. W okolicach Jedlińska woda z Radomki zalewa teren ośrodka. Dla uniknięcia problemu wskazane byłoby zbudować wały. W związku z rosnącym zagospodarowaniem doliny przewidziano wybudowanie 20 km wałów.

V. Środowisko Przyrodnicze

Zasoby środowiska przyrodniczego

1. Zasoby abiotyczne

1.1 Położenie, rzeźba terenu

Według regionalizacji fizyczno-geograficznej (J. Kondracki, 1998r.), teren gminy Jedlińsk znajduje się w podprovincji Nizin Środkowopolskich, makroregionie Niziny Środkowomazurskiej, mezoregionie Równiny Kozienickiej. Tylko niewielki fragment południowej części gminy położony jest w obrębie makroregionu Wzniesień Południowomazowieckich, Mezoregionie Równiny Radomskiej. Obydwie równiny są zdenudowaną wysoczyzną plejstoczeńską lekko pochyloną w kierunku południowo-wschodnim. Różnica wysokości względnych osiąga 50 metrów (od około 120 m. w rejonie Kolonii Goryń we wschodniej części gminy do prawie 170 m n.p.m. w okolicy Klwat w południowo-zachodniej części terenu).

Równina moreny dennej przecinana jest formami dolinnymi. Rozległą doliną o szerokości 1,7 km płynie rzeka Radomka przecinająca gminę z zachodu na wschód i lekkim odchyleniem w kierunku północno-wschodnim. Pozostałe doliny, znacznie mniejszych rozmiarów wykształcone zostały przez dopływy Radomki, których najważniejsze to: Tymianka (dopływ lewy) i Pacynka (dopływ prawy). Powierzchnia wysoczyzny urozmaicona jest ciągami wydmy występującymi na całym obszarze gminy z wyjątkiem części środkowo-zachodniej (najokazalsze, to Wydmy Smolarskie) oraz form zbliżonych do ozów w części południowej.

1.2 Budowa geologiczna

Pod względem geologicznym obszar gminy znajduje się w zachodniej części niecki mazowiecko-lubelskiej. Główne rysy budowy geologicznej i rzeźby, które zadecydowały o rozprzestrzenieniu się lodowców plejstoczeńskich, ukształtowały się u schyłku kredy (mezozoik) a następnie w ciągu trzeciorzędu.

- Kreda górna - najstarsze nawiercone utwory o miąższości dochodzącej do 1.400m. Osadami tego okresu są: wapienie, margle, piaskowce i piaskowce glaukonitowe.

- Trzeciorząd – osady nie tworzą ciągłej pokrywy, ich miąższość jest zmienna od 3 m do 60 m. Reprezentowane są przez mułki piaszczyste, piaski kwarcowe, osady ilasto-mułkowate.

- Czwartorzęd – utwory tego typu pokrywają obszar całej gminy. Powszechnie występująca glina zwałowa o miąższości od kilku do kilkudziesięciu metrów jest szeroko rozprzestrzeniona w południowej i południowo-zachodniej części gminy. Piaski, żwiry i głązy moren czołowych zalegają w południowej części gminy budując niewielkie wzgórza (rejon Kamieńska, Klwat, Klwatki Szlacheckiej). Piaski i żwiry wodnolodowcowe występują w środkowej i północnej części gminy. Z ostatnim zlodowaceniem związane są piaski akumulacji rzecznej (kwarcowe) i osady eoliczne. Piaski kwarcowe budują tarasy nadzalewowe, odsłaniają się w dolinie Radomki i obniżeniach terenu. Utwory eoliczne budują wydmy oraz pola piasków przewianych. Występują na obszarze całej gminy, ale głównie w centralnej, wschodniej i północnej jej części.

Najmłodsze utwory czwartorzędowe (holoceny) związane są z działalnością rzek oraz akumulacją piasków, żwirów i mady tarasu zalewowego. Osady rzeczne (piaski, żwiry i mady) występują w dnach dolin rzecznych. Torfy występują w dolinie Tymianki na całej długości w granicach gminy, w dolinie Radomki i Mlecznej w obrębie dużego obniżenia w części północnej gminy. Są to torfowiska niskie utworzone z torfów trzcinowych i turzycowych

1.3 Surowce mineralne

1.3.1 Węgiel brunatny

Występowanie tej kopaliny związane jest z osadami trzeciorzędu – miocenu. Został rozpoznany i udokumentowany w dwóch złożach.

- „MARYSIN”, powierzchnia złoża w obszarze gminy – 36 ha, zasoby udokumentowane w kategorii C₂ wynoszą: bilansowe – 52.014 tys. ton i pozabilansowe – 54.337 tys. ton. Jest to złożo o formie pokładowej (soczewkowate) o miąższości maksymalnej 6,1 m. Pod względem wartości opałowej jest to węgiel energetyczny o małym stopniu uwęglenia. Wartość opałowa wynosi 2.000 kcal/kg;
- „WOLA ŁUKOWSKA”, powierzchnia złoża w obrębie gminy – około 55 ha. Udokumentowane zasoby bilansowe w kategorii C₁ wynoszą – 42.034 tys. ton, w kategorii C₂ – 56.961 tys. ton. Złożo tworzy seria węglowa w postaci jednego pokładu o miąższości do 7,65 m.

Niska kaloryczność węgla brunatnego w wyżej wymienionych złożach dyskwalifikuje kopalinę do eksploatacji na skalę przemysłową. Ponadto złoża położone są częściowo w obszarze zalesionym, są więc kolizyjne.

1.3.2 Kruszywo naturalne

Kruszywem naturalnym występującym na terenie gminy są: piaski różnoziarniste, sporadycznie pospółki i żwiry.

- Piaski kwarcowe są surowcem najczęściej eksploatowanym i najlepiej rozpoznanym. Wiele złóż zostało już wyeksploatowanych całkowicie, bądź w znacznym stopniu („Biały Ług”, „Wielogóra – Grabina”, „Wielogóra – Wydmy”, „Wydmy Szmolarskie”). Rejon „Dębniak” uznany został za perspektywiczny.

Udokumentowanym złożem piasku jest „GRABINA” o zatwierdzonych zasobach bilansowych wynoszących 149 tys. Mg. Powierzchnia obszaru górniczego pokrywająca się prawie z granicami udokumentowanego złoża wynosi 22.207 m², terenu górniczego – 31.954 m². Zakłada się roczne wydobycie około 40 tys. ton.

- Piaski i żwiry wodnolodowcowe występują w północno-wschodniej północnej części gminy. Piaski różnoziarniste lokalnie z domieszkami żwirów, pospółki i piaski gliniaste eksploatowane są „na dziko” w niewielkich ilościach na potrzeby lokalne.
- Piaski, żwiry i głązy moren czołowych występują w południowej części gminy. Eksploatowane były w przeszłości na niewielką skalę.

1.3.3 Gliny

Kopalina ta występuje powszechnie na terenie gminy. Eksploatowana była w Klwatce Szlacheckiej i Firleju. Wyrobiska zostały zrehabilitowane.

1.3.4 Torfy

Występują w obrębie dolin rzecznych i w obniżeniach terenu. Są to torfowiska niskie o małej lub średniej miąższości i dość znacznej popielności. Powstały z torfów trzcinowych i turzycowych. Mają zastosowanie w ogrodnictwie do produkcji kompostów i nawozów. Dokumentowane były w latach 60-tych i 70-tych z punktu widzenia potrzeb rolnictwa.

- Złożo „JEDŁANKA” – w dolinie Tymianki o powierzchni 240 ha i orientacyjnych zasobach bilansowych 31.057 tys. m³,
- Złożo „JÓZEFÓWKA” – w dolinie rzeki Mlecznej o powierzchni 35 ha i zasobach orientacyjnych 450 tys. m³,

- Złoże „Bród” zakwalifikowano jako pozabilansowe, złoża „Jedlińsk” i „Piaseczno” uznano za negatywne.

1.3.5 Ocena gospodarki surowcowej

- Na obszarze gminy Jedlińsk znaczna część złóż została w znacznym stopniu wyeksploatowana (Biały Ług, Wielogóra - Grabina, Wielogóra - Wydmy – kruszywo naturalne oraz Klwatka Szlachecka - Firlej – gliny).
- Aktualnie prowadzona jest eksploatacja (okresowo) w 10 odkrywkach, tylko 1 użytkownik posiada koncesję (Wielogóra).
- Wyeksploatowane wyrobiska w większości podlegają samorekultywacji (głównie zarastanie), konieczna jest ich pełna rekultywacja, zgodnie z ustalonymi kierunkami w planach zagospodarowania złóż lub sposobami podanymi w „Inwentaryzacji surowców mineralnych...” opracowanej przez Geoprojekt w Kielcach w 1983 roku.
- Konieczne jest uregulowanie strony formalno-prawnej prowadzonej działalności eksploatacyjnej poprzez uzyskanie koncesji.
- Budowa geologiczna, występowanie gleb wysokiej klasy bonitacyjnej oraz kompleksów leśnych, w tym lasów ochronnych są ogranicznikami zarówno w możliwości udokumentowania jak i eksploatacji złóż na skalę przemysłową.
- W „Inwentaryzacji zasobów kopalni i wód podziemnych z uwzględnieniami ochrony środowiska, gminy Jedlińsk, województwo radomskie” (opracowanie Przeds. Geol. „Polgeol” w Warszawie, Zakład w Łodzi, 1996 rok) wskazano jako złoża o zasobach perspektywicznych i szacunkowych następujące kopaliny:

piasek - „Wielogóra – Grabina”, „Wielogóra – Wydmy”, „Wydmy Smolarskie”, rejon „Dębniak”, „Bród”;

glinka - obszary: „Dąbrówka Nagórna” (gliny o miąższości od 6 do 8,8 m, zasoby perspektywiczne 11,1 m³, powierzchnia 130 ha, przydatność do produkcji glinoporytu), „Wielogóra – Wsola” (zasoby perspektywiczne 4,155,5 tys. m³, powierzchnia 42 ha) oraz rejon na południe od Kolonii Klwatki Szlacheckiej;

torfy – „Jedlanka”, „Józefówka”, „Jezioro”, „Kruszyny”.

1.4 Wody podziemne

- W obrębie gminy wydzielono dwa **Główne Zbiorniki Wód Podziemnych**: Niecka Radomska Nr 405 i Subniecka Warszawska Nr 215.
- **Kredowy poziom wodonośny** GZWP Nr 405 „**Niecka Radomska**” rozciąga się pod południową częścią gminy i dochodzi do doliny rzeki Radomki. Kolektorem poziomu wodonośnego są: margle, opoki, wapienie i piaskowce. Wody mają charakter szczelinowy lub szczelinowo-porowy. Znajdują się pod zmiennym ciśnieniem. W zależności od litologii i uszczelinowienia wydajności ujęć są bardzo zróżnicowane i osiągają wartości od 5 do 210 m³/h (np. studnia w Wielogórze). Wody poziomu górnokredowego ujmowane są przez większość studni głębinowych gminy Jedlińsk.
- **Trzeciorzędowy poziom wodonośny** GZWP Nr 215 „**Subniecka Warszawska**” rozciąga się pod częścią gminy leżącą na północ od doliny rzeki Radomki. Związany jest z piaskami kwarcowymi, wody mają charakter porowy, wydajność ujęć jest mała i wynosi kilka m³/h. Na terenie gminy Jedlińsk, poziom trzeciorzędowy ujmowany jest dwoma otworami studziennymi w Klwatach Starych i Jedlance.

- Bardzo ważnym użytkowym poziomem wodonośnym są utwory **czwartorzędowe**; poziom ten nie stanowi głównego zbiornika wód podziemnych. Charakteryzuje się występowaniem wielu warstw wodonośnych o zmiennym rozprzestrzenieniu i będących ze sobą w różnych związkach hydraulicznych. Część tych warstw ma charakter lokalny, warunki hydrogeologiczne są zmienne i skomplikowane.

Wody tego poziomu związane są z dolinami rzecznyymi lub obszarami wysoczyznowymi.

W obszarze dolinnym, warunki hydrogeologiczne są mało skomplikowane, gdyż występuje tu ciągłość warstw wodonośnych z płytko zalegającym zwierciadłem wody. Wody związane są z osadami piaszczystymi i żwirowymi. Posiadają kontakt hydrauliczny z wodami powierzchniowymi. Zasilane są bezpośrednio z powierzchni terenu, narażone są na zanieczyszczenia pochodzące z zewnątrz.

Występowanie wód podziemnych obszarów wysoczyznowych związane jest z różnorodnymi osadami piaszczystymi, przedzielnymi utworami słaboprzepuszczalnymi, głównie w postaci glin zwałowych. Są to wody nadmorenowe, śródmorenowe i podmorenowe. Zwierciadło wody występuje na głębokości większej od 1,5 m. p.p.t.

Wody poziomu czwartorzędowego znajdują się najczęściej pod niewielkim ciśnieniem, bardzo rzadko mają charakter swobodny. Wydajności są niewielkie: od 2 do 18 m³/h. Ujmowane są zarówno przez studnie wiercone jak i kopane.

1.5 Wody powierzchniowe

Teren gminy położony jest w dorzeczu Wisły, w obrębie zlewni II rzędu rzeki Radomki (lewy dopływ Wisły). Główną rzeką płynącą z południowego-zachodu na północny-wschód jest rzeka Radomka w środkowym odcinku swojego biegu. Rzeka ma charakter nizinny, płynie szeroką doliną przecinaną licznymi rowami melioracyjnymi. Od północy wpada do niej rzeka Tymianka, od południa największym dopływem jest Mleczna. Radomka uregulowana jest częściowo, Tymianka – na całej długości. Na południe od Jedlinska, w dolinie Radomki znajdują się dwa stawy rybne o powierzchni 144 ha.

1.6 Klimat

Teren gminy położony jest w radomskiej dzielnicy klimatycznej (według R. Gumińskiego). Dzielnica ta jest wyraźnie cieplejsza od otaczających ją terenów.

Charakteryzują ją następujące parametry:

- temperatura średnia roczna - 7,7°C,
- ilość dni mroźnych - 20,
- ilość dni z przymrozkami - 112,
- średnia roczna suma opadów - 560 mm,
- czas trwania pokrywy śnieżnej - 60,
- średnia ilość dni z mgłą - 21,
- długość okresu wegetacyjnego - 170 dni,
- wiatry: przeważają wiatry słabe, o prędkości średniej 2 m/sek. głównie z kierunku zachodniego i południowo-zachodniego.

2. Zasoby biotyczne

2.1 Lasy

Najbardziej znaczącym elementem w środowisku przyrodniczym są lasy. Spełniają one wielorakie funkcje: środowiskotwórcze, krajobrazowe, ochronne, społeczne – przyczyniając się do zachowania równowagi ekologicznej w obrębie gminy.

W uszczegółowieniu funkcję lasu przedstawiają się następująco:

- zachowanie zasobów genowych flory i fauny oraz przywracanie bioróżnorodności i naturalności krajobrazu,
- retencjonowanie i łagodzenie ekstremalnych stanów przepływu wód powierzchniowych i gruntowych,
- przeciwdziałanie degradacji i erozji gleb oraz stepowieniu krajobrazu,
- korzystna modyfikacja warunków hydrologicznych i topoklimatycznych na terenach rolniczych,
- wiązanie CO₂ i gazów przemysłowych z powietrza, wody i gleb oraz neutralizacja ich negatywnego działania,
- tworzenie możliwości wypoczynku dla ludności oraz poprawy warunków życia na terenach zurbanizowanych.

Lasy gminy Jedlińsk zgodnie z "Rocznym sprawozdaniem – wykaz gruntów według stanu na 01.01.1998 rok" Urzędu Gminy w Jedlińsku zajmują powierzchnię ogólną 1.527 ha, w tym w sektorze publicznym (lasy i grunty leśne państwowe, grunty leśne innych państwowych i społecznych gospodarstw rolnych, grunty leśne państwowe przekazane w zarząd lub użytkowanie, inne państwowe i społeczne grunty leśne nie będące gospodarstwami rolnymi) – 686 ha, w sektorze indywidualnym (indywidualne gospodarstwa rolne i leśne, inne grunty leśne indywidualne, Wspólnoty Gruntowe, PFZ) - 841 ha.

Lesistość gminy wynosi 11,01%.

Terytorialnie lasy te są przynależne 2 nadleśnictwom: nadleśnictwu Radom – obręb Radom oraz nadleśnictwu Dobieszyn – obręb Dobieszyn.

Rozmieszczenie lasów na terenie gminy jest dość równomierne. Największe, zarazem najcenniejsze biocenotycznie kompleksy leśne usytuowane są w południowo-wschodniej części gminy, na wschód od Wsoli oraz w części północno-wschodniej, na południowy-wschód od wsi Bierwce. Ponadto w obrębie całej gminy (głównie okolice Urbanowa, Woli Bierwieckiej, Klwatów, Płaskowa, Górnej Woli, Jankowic) rozproszone są niewielkie powierzchnie leśne.

W strukturze gatunkowej lasów dominują drzewostany sosnowe – często ze znacznym udziałem dębu i świerka oraz, aczkolwiek w mniejszym zakresie olsowe. Poza nimi występują tu również następujące gatunki drzew: brzoza, jesion, wiąz, jarząb, klon, lipa, buk, jodła.

Struktura gatunkowa roślinności związana jest ściśle z występowaniem określonych typów siedliskowych lasu. Na terenie gminy przeważają siedliska borowe – bór mieszany świeży, bór mieszany wilgotny, bór świeży, charakteryzujące się znacznym udziałem sosny. Znaczny jest również udział lasu mieszanego, w którym oprócz sosny pojawiają się w szerszym zakresie i inne gatunki (dąb, brzoza, świerk, jodła, olsza) oraz olsu z panującą olszą.

Wiekowo przeważają tu drzewostany w przedziale 40-60 lat.

Występujące na terenie gminy powierzchnie leśne wraz z rozproszonymi gdzieniegdzie zadrzewieniami, w powiązaniu z dość licznymi tutaj ciekami oraz rozległym zbiornikiem wodnym wpływają na uwidaczniającą się tu różnorodność krajobrazu.

2.2 Zadrzewienia

Zadrzewienia tworzą pojedyncze drzewa i krzewy lub ich skupienia nie będące zbiorowiskami leśnymi – wraz zajmowanym terenem i pozostałymi składnikami jego szaty roślinnej.

W obrębie gminy Jedlińsk zajmują one powierzchnię ogólną 75 ha („Roczne sprawozdania – wykaz gruntów według stanu na 01.01.1998 rok” UG w Jedlińsku).

Wyodrębnione zespoły zadrzewień przybierają tu następujące formy:

- zadrzewienia przywodne – układają się pasmowo wzdłuż rzek, cieków i zbiorników wodnych, tworząc w obrębie ich den dolinnych malownicze, o znacznym stopniu naturalności układy (w szczególności rejon doliny Radomki ze stawami i jej dopływu Tymianki),
- zadrzewienia przydrożne – ciągną się liniowo wzdłuż tras komunikacyjnych (głównie drogi: Jedlińsk – Białobrzegi – Warszawa, Jedlińsk – Płasków – Zawady, Wsola – Piastów oraz miejscami przy linii kolejowej Radom – Warszawa),
- zadrzewienia śródpolne – rozpraszają się mozaikowo w obrębie terenów rolnych (w szczególności północno-wschodnia część gminy – okolice Czarnego Ługu, Wierzchowin, Bożej Woli, pomiędzy Bierwiecką Wolą a Bierwcami oraz część południowa – rejon Piaseczna, Klwatów, Piaskowa, na wschód od Wsoli),
- zadrzewienia przyzagrodowe – pokrywają tereny towarzyszące zabudowie zagrodowej i jednorodzinnej w poszczególnych wsiach i przysiółkach.
- zadrzewienia pozostałe – wypełniają powierzchnie parków wiejskich i podworskich (parki zabytkowe we Wsoli, Piastowie, Jedlance, parki nie objęte wpisem do rejestru zabytków w Bierwcach Szlacheckich i Klwatach), skwerów, cmentarzy (Jedlińsk, Wsola i in.) oraz innych form zieleni urządzonej.

Z ekologicznego punktu widzenia zadrzewienia wspólnie z lasami to naturalne „bufory środowiskowe” wspierające stabilność krajobrazu.

W obrębie gminy pełnią one wiele zróżnicowanych środowiskowo funkcji. Stanowią je:

- zwiększenie wodnej retencji krajobrazu,
- ograniczenie ewapotranspiracji na gruntach ornych,
- ochrona zlewni źródłowych,
- przeciwdziałanie wodnej i wietrznej erozji gleby,
- ochrona czystości wód powierzchniowych,
- ochrona przed zanieczyszczeniami atmosferycznymi pochodzącymi z różnych źródeł emisji,
- ochrona przed zanieczyszczeniami pochodzącymi z komunikacji drogowej,
- zapobieganie się tworzeniu zasp śnieżnych na szlakach komunikacyjnych,
- wzmaganie naturalnego oporu środowiska przeciw szkodnikom roślin uprawnych,
- zapewnienie warunków bytowania określonych gatunków roślin i zwierząt, z których możliwe jest ich dalsze rozprzestrzenianie się,
- poprawa warunków klimatyczno-higienicznych i ekologicznych w obrębie terenów zabudowanych,
- zwiększenie turystyczno-wypoczynkowej atrakcyjności terenu.

2.3 Zbiorowiska łąkowo-pastwiskowe

Zespoły roślinności łąkowo-pastwiskowej skupione są głównie w dolinach rzek i cieków wodnych – zwłaszcza rozległej dolinie Radomki oraz dolinach stanowiących jej dopływy (Tymianka, Mleczna), kumulując się największą połącią przy stawach w Jedlińsku.

Zbiorowiska łąkowo-pastwiskowe odznaczają się szczególnymi walorami przyrodniczymi. Posiadają one istotne znaczenie ekologiczne, wodochronne (przeciwdziałanie zakłóceniom bilansu wodnego poprzez zapobieganie nadmiernemu parowaniu terenowemu, ochronę źródeł, przeciwdziałanie erozji wodnej), hydrologiczne (utrzymywanie płytkich wód powierzchniowych); ponadto, aczkolwiek w nieco mniejszym zakresie pełnią funkcję glebochronną, klimatyczno-higieniczną, krajobrazową. Są to zbiorowiska częściowo naturalne, częściowo seminaturalne.

2.4 Zbiorowiska szuwarowo-torfowiskowe

Zespoły roślinności szuwarowo-torfowiskowej zajmują żyzne siedliska łąk wilgotnych, bagiennych oraz torfowisk.

Roślinność ta tworzy malownicze połacie układające się pasmowo w dolinach rzek: Radomki – okalając przy tym w znacznym stopniu istniejące stawy i Tymianki, jak również pokrywa miejsca wilgotne i zatorfione w obrębie utworzonych użytków ekologicznych oraz w rejonie łąk usytuowanych na północ od Józefówka i północny-zachód od Romanowa.

Obszary zbiorowisk szuwarowo-torfowiskowych odznaczają się specyficznymi walorami przyrodniczymi; występująca w ich rejonie szata roślinna zawiera między innymi gatunki chronione, rzadkie i ginące, warunkując zarazem byt określonej grupy zwierząt, w tym coraz już rzadziej spotykanych ptaków wodno-błotnych.

Zbiorowiska szuwarowo-torfowiskowe spełniają też istotną rolę ekologiczną i hydrologiczną (naturalna retencja i poziomu wód gruntowych).

3. Ochrona prawna zasobów środowiska przyrodniczego

3.1 Surowce mineralne (prawo geologiczne i górnicze)

Do udokumentowanych złóż leżących na terenie gminy należą:

- Złoże węgla brunatnego „MARYSIN” położone niewielkim fragmentem na terenie gminy Jedlińsk (36 ha). Zasoby udokumentowane w kategorii C₂ bilansowe wynoszą - 52.014 tys. m³, pozabilansowe – 54.337 tys. m³. Złoże posiada niską wartość kaloryczną – poniżej 2.000 kcal/kg, miąższość maksymalna wynosi 6,1 m.
- Złoże węgla brunatnego „WOLA ŁUKAWSKA” położone częściowo w obrębie gminy Jedlińsk (55 ha). Udokumentowane zasoby bilansowe w kategorii C₁ wynoszą – 42.034 tys. ton i 56.961 tys. ton w kategorii C₂. Jest to węgiel energetyczny o małym stopniu uwęglenia, o niskiej wartości opałowej średnio 2.000 kcal/kg. Miąższość pokładów dochodzi do 7,65 m.
- Złoże piasków „GRABINA” położone w południowo-wschodniej części gminy o udokumentowanych zasobach bilansowych 149 tys. Mg. Powierzchnia obszaru górniczego wynosi 22.207 m², terenu górniczego 31.954 m². Przewidywane roczne wydobycie – 40 tys. ton.

3.2 Obszary i obiekty przyrodnicze (ustawa o ochronie przyrody)

3.2.1 Użytki ekologiczne

Na terenie gminy znajdują się cenne przyrodniczo obiekty powierzchniowe, objęte mocą Rozporządzenia Nr 9 Wojewody Radomskiego z dnia 6 kwietnia 1998 roku. /Dz.Urz. wojewody Radomskiego Nr 8, poz. 36 z 1998 roku/ ochroną prawną jako użytki ekologiczne.

Zgodnie z ustawą o ochronie przyrody użytki ekologiczne reprezentują pozostałość ekosystemów mających znaczenie dla zachowania unikatowych zasobów genowych i typów środowisk. Według opracowań R. Olaczka („Siedliska marginalne w systemie klasyfikacji gruntów i problem użytków ekologicznych. [w:] Użytki ekologiczne w krajobrazie rolniczym CPBP, 1990 rok”) obiektom tym przypisuje się dwie potencjalne funkcje:

- biocenotyczne – jako lokalne banki genów dzikich gatunków roślin i zwierząt; ostoje dzikiej zwierzyny i dzikich gatunków roślin;
- fizjocenotyczne – jako „wyspy” ekologiczne w lasach gospodarczych i agrosystemach, a także korytarze ekologiczne i szlaki wędrówek zwierząt.

W obrębie gminy Jedlińsk utworzono 2 użytki ekologiczne o łącznej powierzchni 11,85 ha – zlokalizowane na terenie leśnym. Stanowią je:

- zagłębienie terenu wypełnione torfem, bardzo silnie wilgotne, okresowo zalewane wodą, porośnięte w 50% grupami olszy, brzozy, osiki, wierzby o powierzchni 11,10 ha – nadleśnictwo Radom, obręb Radom, oddz. poddz. 8o, 8t, 9h, 13d, 14a;
- zagłębienie terenu silnie wilgotne, okresowo zalewane wodą, porośnięte brzozą i osiką o powierzchni 0,75 ha - nadleśnictwo Radom, obręb Radom, oddz. poddz. 14m, 19f.

Wyszczególnione powyżej użytki ekologiczne stanowią cenne ogniwa w ochronie różnorodności biologicznej gminy; jednocześnie poprzez występowanie zróżnicowanego lokalnego mikroklimatu wpływają one w istotny sposób na prawidłowy rozwój ekosystemu leśnego, podnosząc jego odporność biologiczną na szkodniki i grzyby.

3.2.2 Pomniki przyrody

W obrębie gminy występują **pomniki przyrody**, objęte ochroną prawną Rozporządzeniem Wojewody Radomskiego Nr 17/94 i 19/94 /Dz.Urz. Nr 20, poz. 180 i 182 z 30 grudnia 1994 roku/.

Pomniki przyrody reprezentowane są tutaj przez 11 obiektów, w tym 4 pomniki przyrody ożywionej (drzewa) i 7 pomników przyrody nieożywionej (głazy).

Pomniki przyrody ożywionej stanowią:

- dąb szypułkowy w wieku 200 lat, obwód pnia na wysokości 130 cm – 450 cm, wysokość 25m – zlokalizowany w Bierwcach Szlacheckich w dawnej alei parkowej,
- jałowiec pospolity w wieku 60 lat, wysokość 6,5m – zlokalizowany na terenie leśnym w nadleśnictwie Radom, obręb Radom, poddz. 6a,
- jałowiec pospolity w wieku 60 lat, wysokość 6,0m- lokalizacja j.w., poddz. 5i,
- jałowiec pospolity w wieku 100 lat, wysokość 7,5m- lokalizacja j.w., poddz. 6c.

Pomniki przyrody nieożywionej stanowią:

- granit rapakiwi gruboziarnisty, łupany, największy obwód 1,2m, wysokość 1,4m - zlokalizowany we wsi Kamińsk na roli,
- granit rapakiwi różnoziarnisty, w 70% w pokryty roślinnością, największy obwód 10,0m, wysokość 1,5m - zlokalizowany we wsi Kamińsk na granicy roli i łąki po północnej stronie wsi,
- grupa 3 szt.granitów rapakiwi różowych, drobnoziarnistych, największe obwody: 5,0, 3,0, 6,0m, wysokości: 0,8, 0,5, 1,4m; ustawione, – lokalizacja we wsi Klwaty przy drodze,
- granit różowy, średnioziarnisty z dużymi skaleniami, największy obwód 6,2m, wysokość 1,0m, ustawiony – zlokalizowany we wsi Klwaty na roli nad stawem,
- granit rapakiwi, bardzo gruboziarnisty, różowy z widocznymi odspojeniami, obwód 8,1m, wysokość 0,8m, głaz częściowo pokryty ziemią – zlokalizowany we wsi Klwatka Szlachecka na roli,
- grupa 8 szt. granitów różowych, różnoziarnistych z wygładami lodowcowymi, częściowo łupanych, obwody: 4,5, 4,5, 5,2, 3,3, 1,0-3,0m, wysokości 0,5-1,4m, głazy wydobyte z łąki – lokalizacja we wsi Klwatka Szlachecka na łące,
- grupa 4 szt. granitów różowych, drobnoziarnistych, obwody: 4,6, 5,2, 2,6, 2,6m, wysokości: 0,5, 1,0, 0,4, 0,4m, głazy częściowo łupane, wydobyte z pobliskiej łąki – lokalizacja we wsi Klwatka Szlachecka na poboczu drogi.

3.2.3 Parki wiejskie (ustawa o ochronie dóbr kultury i muzeach, ustawa o ochronie i kształtowaniu środowiska)

Ochronie prawnej podlegają parki wiejskie.

Na terenie gminy Ciepeliów usytuowanych jest 5 parków wiejskich, w tym 3 zabytkowe – z wpisem do rejestru zabytków i 2 nie objęte wpisem do rejestru zabytków.

Parki zabytkowe to:

- *park we Wsoli*, pow. 3,23 ha; w parku umiejscowiony jest pałac (dwór) z okazami starodrzewu,
- *park w Piastowie*, pow. 13,0 ha; w parku zachowały się pozostałości dawnego zespołu dworskiego – dwór, 2 oficyny, spichlerze,
- *park w Jedlance*, pow. 2,14 ha; w parku ostał się dwór z zadrzewieniami.

3.2.4 Lasy (ustawa o lasach)

Lasy zajmują powierzchnię 1.527 ha, stanowiąc 11,01% ogólnej powierzchni gminy.

Największe, zarazem najcenniejsze biocenotycznie kompleksy leśne umiejscowione są w południowo-wschodniej i północno-wschodniej części gminy; lasy te przedstawiają znaczne walory biocenotyczne.

Lasy szczególnie chronione, tzw. ochronne (ustawa o lasach z dnia 28 września 1991 roku – Dz.U. Nr 101, poz. 444, rozdz. 3 z dnia 8 listopada 1991 roku, Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 25 sierpnia 1992 roku w sprawie szczegółowych zasad i trybu uznawania lasów za ochronne oraz szczegółowych zasad prowadzenia w nich gospodarki leśnej – Dz.U. Nr 67, poz. 337 z dnia 7 września 1992 roku).

W tej kategorii znajdują się lasy spełniające funkcje ogólnośrodowiskowe i społeczne, zwłaszcza wodochronne, glebochronne, klimatyczne, estetyczno-krajobrazowe, rekreacyjno-zdrowotne.

Włączone są tu lasy o najwyższej wartości przyrodniczej i hodowlanej.

Na terenie gminy Jedlińsk utworzono lasy ochronne o powierzchni 497,84 ha (32,6% ogólnej powierzchni lasów gminy) – usankcjonowane prawnie Zarządzeniem nr 79 Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 21 czerwca 1996 roku w sprawie uznania za ochronę lasów stanowiących własność Skarbu Państwa, będących w Zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe Nadleśnictwa Radom oraz Zarządzeniem nr 142 Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 11 września 1996 roku w sprawie uznania za ochronę lasów stanowiących własność Skarbu Państwa, będących w Zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe Nadleśnictwa Dobieszyn.

W obrębie rozległego kompleksu leśnego usytuowanego na wschód od Wsoli rozmieszczone są liczne powierzchnie **lasów wodochronnych**. Niewielkie kompleksy wodochronne występują również na południowy-wschód od Klwatów Kolonii oraz na północ od Woli Bierwieckiej. Lasy te chronią siedliska wilgotne z naturalnymi zasobami wód, zapewniając prawidłową ich retencję – tym samym korzystnie oddziałują na całe środowisko przyrodnicze.

W północno-wschodniej części gminy – w środku rozległego kompleksu leśnego usytuowanego na południowy-wschód od Bierwiec oraz w rejonie Urbanowa i Wierchowin znajdują się dość znaczne powierzchnie **lasów glebochronnych**. Lasy te utrwalają występujące tu piaszki wydymowe i rzeczne oraz zabezpieczają piaszczyste grunty porolne.

Południowo-wschodnia część gminy obejmuje **lasys objęte ochroną prawną ze względu na położenie w odległości do 10 km od granic administracyjnych miasta Radomia liczącego powyżej 50 tys. mieszkańców**. Lasy te stanowią strefę zieleni wysokiej dla mieszkańców miasta Radomia i pobliskich miejscowości, pełniąc głównie funkcję ochrony zdrowia przed szkodliwym wpływem zanieczyszczeń atmosferycznych i przed hałasem. Uwzględniając ich korzystne dla zdrowia oddziaływanie, jak również posiadane walory estetyczno-krajobrazowe zapewniają one zarazem odpowiednie warunki dla odpoczynku mieszkańców.

Szczegółowy bilans lasów ochronnych występujących na terenie gminy Jedlińsk w odniesieniu do poszczególnych kategorii ochronności przedstawia się następująco:

- lasy wodochronne	- 86,47 ha,
- lasy glebochronne	- 47,37 ha,
- lasy chroniące środowisko przyrodnicze w odległości od 10 km od granic administracyjnych miasta Radomia liczącego powyżej 50 tys. mieszkańców	- 364,00 ha,
Razem lasy ochronne	- 497,84 ha

4. Diagnoza stanu środowiska

4.1 Stan powietrza atmosferycznego

Czynnikami wpływającymi negatywnie na warunki aerosanitarne są:

- komunikacja samochodowa związana przede wszystkim z trasą krajową ekspresową Nr 7, 10 drogami powiatowymi i kilkudziesięcioma drogami gminnymi,
- transport kolejowy związany z I-rzędna linią kolejową Radom – Warszawa,
- takłady przemysłowe i usługowe, tj: produkcja kostki brukowej w Wielogórze; huta szkła we Wsoli; garbarnie we Wsoli (2), Klwatach (2), Jedlińsku, Jedlińsku – Malinowie; zakłady mięsne (2 masarnie w Jedlińsku i 1 ubojnia w Piasecznie); odlewnia w Gutowie; piekarnia w Jedlińsku; 2 zakłady nagrobkowe w Wielogórze,
- obiekty fermowe: drobiu w Woli Bierwieckiej, Zawadach, Mokrosęku (2) i Nartach,
- paleniska domowe i kotłownie obiektów użyteczności publicznej oraz zakładów produkcyjnych.

Działanie w kierunku poprawy stanu sanitarnego atmosfery:

Modernizacja systemów ciepłowniczych – przestawianie kotłowni węglowych i koksowych na paliwo płynne lub gazowe w obiektach użyteczności publicznej. W Jedlińsku funkcjonują kotłownie parowe przy ośrodku zdrowia i Urzędzie Gminy. Planowane jest ogrzewanie gazem ziemnym szkoły w Jedlińsku oraz gazem płynnym szkół w Zawadach Starych i Wierzchowinach, Gmina jest uzbrojona w gazociąg. Gaz doprowadzono do takich miejscowości jak: Mokrosęk, Jedlanka, Wola Gutowska, Jedlińsk, Wola Bierwiecka, Lisów, Piaseczno, Piastów, Wsola, Wielogóra, Klwaty Stare. Z gazu dla celów gospodarczych korzysta 1.055 odbiorców (1.048 budynków mieszkalnych). Przewidywana jest dalsza gazyfikacja gminy.

4.2 Hałas

Czynniki wpływające niekorzystnie na klimat akustyczny gminy to głównie trasy komunikacyjne. W ramach badań uciążliwości akustycznej dla środowiska, powodowanej komunikacją, na terenie województwa mazowieckiego przeprowadzono badania hałasu wzdłuż różnych szlaków komunikacyjnych. Badaniom poddano między innymi odcinek drogi krajowej Nr 7: od Grójca do Szydłowca. Równoważny poziom hałasu zmierzony przy trasie komunikacyjnej mieścił się w przedziale od 71,3 dB do 81,8 dB. Wyniki badań wskazują jednoznacznie, że klimat akustyczny jest niekorzystny dla ludzi zamieszkujących na terenach położonych w bezpośrednim sąsiedztwie tras komunikacyjnych. Hałas ten stwarza dyskomfort akustyczny w rejonie oddziaływania dróg. Występują znaczne przekroczenia wartości dopuszczalnych hałasu w środowisku, zarówno w bezpośrednim sąsiedztwie dróg jak i przy zabudowie mieszkaniowej zlokalizowanej w ich sąsiedztwie.

4.3 Wody powierzchniowe

4.3.1 Jakość wód powierzchniowych

Badaniami jakości wód powierzchniowych w obszarze gminy Jedlińsk objęte są rzeki: Radomka i Mleczna.

Radomka:

- w Lisowie, powyżej ujścia Mlecznej rzeka osiągnęła w 1997 roku III klasę czystości, o czym zdecydowały: azot azotynowy, miano coli typu kałowego; zakładana I klasa czystości.
- w Bartodziejach (gmina Jastrzębia), poniżej ujścia Mlecznej, czystość Radomki to n.o.n z powodu zawartości azotu azotynowego, fosforu ogólnego i miana coli typu kałowego; planowana klasa czystości II.

Mleczna:

- w przyujściowym punkcie pomiarowo-kontrolnym, rzeka nie osiągnęła wymaganych norm (n.o.n.). Złożyły się na to wielkości wskaźników: BZT₅, azot amonowy i azotynowy, fosfor ogólny oraz zły stan sanitarny. Planowana klasa czystości III.

4.3.2 Deficyt wód powierzchniowych

Środkowa część subregionu radomskiego, w tym gmina Jedlińsk charakteryzuje się deficytem wód powierzchniowych. Radomka na całej długości oraz Tymianka mają zachowane przepływy nienaruszalne według kryterium hydrobiologicznego z gwarancją przekraczającą 95%. Rzeka Mleczna, powyżej ujścia Pacynki ma zachwiany przepływ nienaruszalny, a gwarancja jego zachowania niewiele przekracza 50%.

W przeważającej części tych nizinnych cieków występuje równowaga zasilania podziemnego i powierzchniowego. W okresie letnio-jesiennym występują długotrwałe niżówki, które szczególnie zaznaczają się w środkowym odcinku Radomki i jej dopływów, między innymi Tymianki – przepływ średni, niski jest niewiele wyższy od przepływu nienaruszalnego według kryterium hydrobiologicznego.

Średnie roczne zasoby wód powierzchniowych w dorzeczu w wieloleciu 1966-1985 wyniosły 345,3 mln. m³, co dało 91,8 m³ rocznie na 1 mieszkańca (średnia w Polsce 1.336 m³). W dekadzie 1985-1994 zasoby były jeszcze mniejsze – 188,3 mln m³, czyli tylko 501 m³/1 mieszkańca rocznie. Jest to wartość krytyczna dla gospodarki wodnej w dorzeczu, stanowiąca poważną barierę rozwoju. Te niekorzystne zmiany hydrologiczne wiążą się ze zmianami klimatu.

Nastąpiły poważne przekształcenia bilansu wodnego w dorzeczu zmniejszyła się rola zasilania zimowego, w tym szczególnie zasilania śnieżnego; pogłębieniu uległa letnia posucha atmosferyczna; zwiększyło się parowanie terenowe w okresie wegetacyjnym. Efektem zmian jest wzrost intensywności pionowego obiegu wody i zmniejszenie odpływu.

Problem deficytu wodnego w dorzeczu Radomki jest zagadnieniem złożonym. Dotyczy zarówno aspektów ilościowych jak też jakościowych. Wynika ze zmian ilości zasobów w czasie, jak też związany jest ze sposobami gospodarowania wodą w środowisku. Nastąpiło odwodnienie dorzecza w wyniku intensywnej eksploatacji wód podziemnych (lej depresyjny ujęć wód podziemnych miasta Radomia zasięgiem swym nie obejmuje gminy Jedlińsk, chociaż dochodzi prawie do jej granic) i wadliwie funkcjonujących systemów melioracyjnych (przekształcenie dolin przez melioracje odwadniające). Obszar gminy, w znacznej części dorzecza Tymianki jest terenem przesuszonym (rzeka Tymianka jest rowem melioracyjnym o głębokości 1-1,5 m). Świadczą o tym okresowe braki wody w dołach potorfowych, zasilanych między innymi przez Tymiankę. Torfy są bardzo wrażliwe na poziom wód gruntowych i powierzchniowych. Dawne bagna są porośnięte trawami, krzewami.

4.3.3 Wody podziemne

Naturalna odporność (zabezpieczenie) głównych poziomów wodonośnych

Wody czwartorzędowe występujące w osadach luźnych podścielanych skałami nieprzepuszczalnymi narażone są na działanie czynników zewnętrznych. Utwory przepuszczalne występują w środkowej i północno-zachodniej części gminy oraz są nierównomiernie rozrzucone na całym jej terenie.

Narażenie jest większe tam gdzie, miąższość utworów przepuszczalnych jest mniejsza.

Trzeciorzędowy poziom wodonośny posiada kontakt hydrauliczny z poziomem czwartorzędowym i kredowym. Kontakt z utworami czwartorzędowymi dotyczy obszaru położonego na północ od Jedlanki (Wola Gutowska, Nowe Zawady, Romanów). Łatwość przechodzenia zanieczyszczeń z poziomu trzeciorzędowego do kredowego stwierdzono w zachodniej części gminy, w rejonie Jankowic, Górnej Woli, Gutowa, Ludwikowa, Mokrosęku.

Powiązania hydrauliczne występują także pomiędzy poziomami wodonośnymi kredy i czwartorzędu (rejon Jedlanki i Piastowa).

Cechy środowiska i elementy zagospodarowania wpływające na jakość wód podziemnych

- około 37% gruntów rolnych stanowią gleby przepuszczalne o własnościach infiltracyjnych;
- niski stopień lesistości gminy wynoszący 11,1% , lasy są komponentem środowiska zabezpieczającym wody podziemne przed możliwością skażenia;
- wysoki stopień zwodociągowania gminy wynoszący ponad 60% i związana z tym faktem duża ilość produkowanych ścieków przy jednocześnie niewielkim stopniu skanalizowania; na terenie gminy funkcjonuje oczyszczalnia komunalna w Jedlińsku obsługująca część miejscowości gminnej, nieposiadająca rezerw przepustowości oraz oczyszczalnia obsługująca szkołę w Jedlińsku i niewielką ilość zabudowy w rejonie o przepustowości wykorzystanej w 100%;
- potencjalnymi ograniczeniami punktowymi zanieczyszczeń wód podziemnych są obiekty produkcyjne nie posiadające bezpiecznego systemu odprowadzania i utylizacji ścieków, tj: garbarnie w Jedlińsku, Wsoli i Piasecznie, odlewnia w Gutowie, stacja benzynowa w Wielogórze, Wsoli, Woli Gutowskiej, Jedlance i Woli Gołębiowskiej, wysypisko w Urbanowie;
- ogniskami liniowymi zanieczyszczeń wód podziemnych jest układ komunikacyjny, głównie trasa ekspresowa Nr 7;
- ogniskami powierzchniowymi są zabiegi rolnicze, tj. gnojowicowanie pól;
- brak obiektów emitujących duże ilości zanieczyszczeń wpływających degradująco na powietrze i pośrednio na gleby i wody podziemne.

Jakość wód podziemnych

Wody podziemne na terenie gminy można zaliczyć do klasy II. Są to wody o jakości średniej, składniki toksyczne nie przekraczają wymagań dla wód pitnych, a nietoksyczne przekraczają je nieznacznie.

Woda wymaga prostego uzdatnienia.

4.4 Degradacja powierzchni ziemi

Mechaniczne zniekształcenia rzeźby terenu

Na terenie gminy prowadzona jest eksploatacja lokalna w 10 punktach. W minionych latach eksploatowano zarówno kruszywo, jak i glinę na skalę przemysłową. Wyeksploatowane wyrobiska w większości podlegały i podlegają samorekultywacji. Część z nich została zalesiona.

Zanieczyszczenie chemiczne gleb

Ponad 60% gleb zaliczono do kwaśnych i bardzo kwaśnych o pH do 5,5. Pod względem zawartości metali ciężkich, stwierdzono podwyższoną zawartość cynku i kadmu (I stopień). Także zarejestrowano podwyższoną zawartość siarki (IV stopień).

Degradacja gleb

W dolinie Tymianki występują torfy. Prace melioracyjne odwadniające i brak konserwacji urządzeń hydrotechnicznych doprowadziły do degradacji gleb organicznych. Występują użytki zielone o niskiej jakości.

4.5 Funkcjonowanie środowiska biotycznego

4.5.1 Stan lasów

Stan środowiska leśnego ulega przemianom wskutek działalności przemysłowej i urbanizacji, co prowadzi do ich zdrowotnego zagrożenia.

Do destabilizacji drzewostanów leśnych przyczyniają się również panujące warunki atmosferyczne – zwłaszcza zbyt długotrwałe susze, ostre zimy i kłęski huraganowe, jak również zaznaczające się od pewnego czasu obniżenie poziomu wód gruntowych.

Oprócz niewielkich zakładów zlokalizowanych na terenie gminy oraz trasy komunikacyjnej Nr 7 o znaczeniu międzynarodowym negatywnie na stan zdrowotny lasów gminy Jedlińsk wpływa w szczególności bezpośrednie sąsiedztwo miasta Radomia z rozwiniętym systemem ciepłowniczym i przemysłem. Obiekty uciążliwe emitują do atmosfery zanieczyszczenia pyłowe i gazowe, zawierające między innymi związki siarki, azotu, węgla i inne. Chcąc ocenić wpływ zanieczyszczenia powietrza na lasy, w leśnictwie wyróżnia się strefy zagrożeń (0-III), przy czym ustalanie ich następuje na podstawie rejestracji zmian powstałych w drzewostanach (dotyczy zmian w aparacie asymilacyjnym, przyroście i żywotności drzew) oraz na podstawie zmian charakteru roślinności.

W obrębie gminy Jedlińsk prawie wszystkie lasy (poza niewielkimi wyłączeniami ~ 3 ha) położone w zasięgu terytorialnym nadleśnictwa Radom znajdują się w I strefie słabego zagrożenia przemysłowego – charakteryzującej się występowaniem początkowym objawów uszkodzenia aparatu asymilacyjnego drzew (446ha).

Ponadto stan zdrowotny i sanitarny tych lasów w uogólnieniu uznaje się za zadowalający. Nie dochodzi tu do nadmiernego wydzielenia się posuszu. W drzewostanach nie stwierdzono występowania szkodników owadzych ani pasożytniczych grzybów w ilości zagrażającej zdrowotności lasu.

4.6 Ocena stanu istniejącego środowiska przyrodniczego

Maksymalna lesistość gminy wynosi 11,01% - stanowiąc wartość znacznie niższą od średniej lesistości dawnego województwa radomskiego (obecnie mazowieckiego z podregionem radomskim) wynoszącej 22,4%, zarazem wyraźnie niższą od średniej lesistości Polski wynoszącej 28% oraz zdecydowanie za niską w stosunku do średniej europejskiej wynoszącej 32%.

Zgodnie z „Krajowym programem zwiększania lesistości” opracowanym przez Ministerstwo Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa w Warszawie w lipcu 1995 roku powiększenie powierzchni leśnej przez zalesiania stanowi istotny element polityki ekologicznej i gospodarczej kraju, warunkując jego ekorozwój. Gmina Jedlińsk, podobnie jak całe województwo odznacza się szczególnymi predyspozycjami do zwiększenia lesistości ze względu na położenie w środkowym paśmie kraju charakteryzującym się niską lesistością, deficytem wody, postępującymi procesami erozji oraz stopowieniem krajobrazu.

Uwzględniając powyższe działania gminy idą w kierunku zwiększenia powierzchni leśnej w jej zasięgu. Opracowany Gminny Program Dolesień przewiduje objęcie zalesieniami około 2.872 ha gruntów w czasookresie do 2020 roku.

Uwzględniając wyżej wymienione przesłanki dotyczące zalesień, powinno się dążyć do utrzymania i wzbogacania istniejących zadrzewień – jako substytutu lasu pełniącego różnorodne funkcje środowiskowe, zwłaszcza ekologiczne, klimatyczno – higieniczne, krajobrazowe.

Wskazane jest także tworzenie nowych zadrzewień; zwłaszcza w odniesieniu do agroekosystemów rolniczych charakteryzujących się wyjątkowo niską stabilnością środowiskową (obszary bardzo podatne na utratę równowagi przyrodniczej).

Istniejące zbiorowiska łąkowo-pastwiskowe i szuwarowo-torfowiskowe związane z doliną rzeki Radomki i jej dopływów odznaczają się szczególnymi walorami środowiskowymi, o czym stanowią: cenne biocenotyczne siedliska wilgotne, podmokłe i bagienne z naturalną retencją i poziomą wod gruntowych, różnorodność gatunkowa roślin i zwierząt z udziałem gatunków chronionych, rzadkich i ginących.

Z wyżej wymienionych względów wskazane jest ich maksymalne zachowywanie i wzbogacanie, jak również w miarę możliwości powiększanie ich powierzchni.

W obrębie gminy występują obszary i obiekty przyrodnicze chronione. Są to: użytki ekologiczne, pomniki przyrody, parki wiejskie, lasy ochronne. Wyszczególnione elementy przyrodnicze wymagają bezwzględного zachowania i ochrony wynikającej z odpowiednich przepisów prawnych.

Przewidywane przeprowadzenie rozpoznania walorów przyrodniczych gminy pozwoli na odnajdywanie i typowanie nowych cennych elementów przyrodniczych kwalifikujących się do objęcia ochroną prawną.

4.7 Obiekty uciążliwe

Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 14 lipca 1998 roku (Dz.U. Nr 93 poz. 589) w sprawie określenia rodzajów inwestycji szczególnie szkodliwych dla środowiska oraz wymagań, jakim powinny odpowiadać oceny oddziaływania na środowisko tych inwestycji, dokonuje podziału inwestycji (obiektów) na: szczególnie szkodliwe dla środowiska i zdrowia ludzi i mogących pogorszyć stan środowiska. Na terenie gminy Jedlińsk występują obiekty szczególnie szkodliwe dla środowiska i mogące pogorszyć jego stan.

4.7.1 Obiekty szczególnie szkodliwe dla środowiska

- droga ekspresowa Nr 7 przewidziana do modernizacji polegającej między innymi na dobudowie nowej jezdni.

4.7.2 Obiekty mogące pogorszyć stan środowiska

- gazociąg wysokoprężny: Lubienia – Sękocin,
- 2 tory linii 220 kV relacji: Rożki - Kozienice,
- linia 110 kV relacji Radom Północ – Dobieszyn,
- GPZ 110/15 kV w Jedlińsku,
- Linia kolejowa I rzędna, zelektryfikowana relacji: Warszawa – Radom – Kraków (projektowana dobudowa drugiego toru),
- Stacje paliw płynnych w Wielogórze, Wsoli, Woli Gutowskiej i Jedlance,
- Oczyszczalnia mechaniczno-biologiczna w Jedlińsku o przepustowości 2000 m³/d,
- Stawy w Jedlińsku i Piastowie,

- Wysypisko komunalne w Urbanowie,
- Kopalnia piasku w Wielogórze (eksploatacja złoża „Grabina”),
- Garbarnie we Wsoli (2), Klwatach (2), Jedlińsku (2),
- Zakłady produkcji materiałów budowlanych w Wielogórze (produkcja kostki brukowej „ZREMOD” i dwa zakłady nagrobkowe),
- Huta szkła we Wsoli,
- Odlewnia w Gutowie,
- Zakłady mięsne w Jedlińsku (2) i Piasecznie,
- Piekarnia w Jedlińsku,
- Ośrodek sportu i rekreacji w Jedlińsku z bazą noclegową na około 150 miejsc.

4.7.3 Inwestycje projektowane mogące pogorszyć stan środowiska

- linia energetyczna 110 kV relacji: Jedlińsk – Wrzeszczów – Drzewica,
- gazociąg wysokoprężny relacji: Jedlanka – Miejska Bąbrowa (odgałęzienie od istniejącego gazociągu wysokoprężnego),
- wały przeciwpowodziowe długości 20 km.

4.8 Nadzwyczajne zagrożenie środowiska

Prawdopodobieństwo wystąpienia nadzwyczajnego zagrożenia środowiska na terenie gminy Jedlińsk związane jest z możliwością awarii w transporcie drogowym i kolejowym oraz wydostaniem się na zewnątrz substancji niebezpiecznych i toksycznych o właściwościach palnych i wybuchowych. Przez teren gminy przewożone są takie substancje jak: amoniak, kwasy, chlor, dwutlenek siarki, gazy płynne, etylina, oleje napędowe i opałowe (trasa Nr 7 i linia kolejowa Warszawa – Kraków). Obiektami stacjonarnymi będącymi potencjalnymi źródłami NZŚ są stacje paliw w: Wielogórze, Wsoli, Woli Gutowskiej, Jedlance.

4.9 Tereny cenne przyrodniczo

Analiza komponentów środowiska przyrodniczego pozwala na wyróżnienie w systemie przyrodniczym gminy terenów objętych ochroną prawną, terenów przewidywanych do objęcia ochroną prawną oraz takich, które są szczególnie cenne z racji pełnionych funkcji: ekologicznych, klimatycznych, hydrologicznych i estetyczno-krajobrazowych, a nie muszą być objęte ochroną prawną.

4.9.1 Elementy objęte ochroną prawną

- udokumentowane złoża węgla brunatnego „Marysin” i „Wola Łukawska”,
- udokumentowane złoża piasków „Grabina” wraz z obszarem i terenem górniczym,
- 2 użytki ekologiczne na terenach leśnych,
- 11 pomników przyrody, w tym 4 pomniki przyrody nieożywionej,
- 3 zabytkowe parki wiejskie,
- lasy, w tym lasy szczególnie chronione: wodochronne, glebochronne i chroniące środowisko przyrodnicze w odległości do 10 km od granic administracyjnych miasta Radomia liczącego powyżej 50 tys. mieszkańców.

4.9.2 Elementy planowane do objęcia ochroną prawną

- Główne Zbiorniki Wód Podziemnych: Nr 405 „Niecka Radomska”, nr 215 „Subniecka Warszawska”,
- Rezerwat przyrody ornitologiczny „Piastów”.

W obrębie gminy szczególnymi walorami przyrodniczymi i krajobrazowymi wyróżnia się teren istniejących **stawów** zlokalizowany przy trasie międzynarodowej Nr 7 Kraków – Warszawa, w bezpośrednim sąsiedztwie miejscowości Jedlińsk.

Obiekt ten odznacza się występowaniem rzadkich gatunków lęgowych ptaków, w tym szczególnie cennych, zagrożonych wyginięciem i wytypowanych do polskiej „Czerwonej Księgi”, tj. gęgawa, sieweczka rzeczna, krwawodziób. Wśród gatunków rzadkich zagrożonych wyginięciem wyszczególnia się: perkoz rdzawoszyi, bąk, bączek, łabędź niemy, cyraneczka, płaskonos, błotniak stawowy, wodnik, derkacz, rycyk, kszczyk, rybitwa czarna, zimorodek, świergotek łąkowy, brzęczka podróżniczek.

Jednocześnie jest to ważne miejsce żerowania i odpoczynku znacznej ilości ptaków wodno-błotnych w czasie ich przelotów.

Biorąc powyższe pod uwagę przewiduje się utworzenie na omawianym obszarze **rezerwatu przyrody o charakterze ornitologicznym „Piastów”**. Gniazdowanie licznej grupy ptaków wodno-błotnych oraz koncentracja ptaków siewkowych w okresie przelotów przekraczająca 800 osobników kwalifikują projektowany rezerwat do obszaru o znaczeniu międzynarodowym, w związku z czym powinien on być zgłoszony w ramach Konwencji Ramsar do międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody i Jej Zasobów (IUCN-u).

4.9.3 Pozostałe tereny cenne przyrodniczo nieprzewidziane do objęcia ochroną prawną

Analiza zasobów środowiska przyrodniczego oraz zagospodarowanie terenów gminy, pozwoliła na wyszczególnienie cennych obszarów przyrodniczych ze względu na funkcje jakie pełnią:

- system doliny rzeki Radomki o kierunku zgodnym z przeważającymi wiatrami (SW). Rozległej dolinie nizinnej rzeki towarzyszą tarasy zalewowe i akumulacyjne zbudowane z mad, namułów i piasków pochodzenia rzeczno-jeziernego. W dolinie występuje gęsta sieć rowów melioracyjnych i zgrupowanie stawów hodowlanych, zbiorowiska roślinności szuwarowo-torfowiskowej i łąkowo-pastwiskowej – ekosystemy stwarzające doskonałe warunki do bytowania ptaków, cenne ornitologicznie. W ciągu doliny Radomki występują powierzchnie leśne, zadrzewienia przywodne w formie liniowej, a w dolinie - często kępowej;
- systemy dolin rzek będących dopływami Radomki: Tymianki, Mlecznej i pozostałych bezimiennych cieków. Dolina Tymianki (dolny odcinek z ujściem w granicach gminy Jedlińsk) mimo znacznej presji ze strony człowieka (melioracje odwadniające, przesuszenie torfów) zachowała znaczne wartości ekologiczne. Stanowią je: rozległa dolina, torfy towarzyszące na całej długości, rzadkie zbiorowiska szuwarowo-torfowiskowe, ekosystemy łąkowo-pastwiskowe;
- wydmy i pola piasków przewianych w północno-wschodniej i południowej części gminy;
- pojedyncze wzniesienia morenowe na północ od Klwatki Szlacheckiej urozmaicające krajobraz;
- strome krawędzie (erodowane przez Radomkę), wysoczyzny o spadkach ponad 15% w rejonie Gorynia i Kolonii Goryń;
- liczne drobne zagłębienia bezodpływowe o nachyleniu 0-3% z namułami i torfami i płytko utrzymującą się wodą gruntową występujące w wielu miejscach na terenie gminy.

VI. Komunikacja i infrastruktura techniczna

Komunikacja

1. Komunikacja – stan istniejący

1.1 Układ drogowy

W związku z reformą administracyjną państwa nastąpiły zmiany kompetencyjne niektórych organów administracji publicznej.

W drogownictwie zostały dokonane zmiany (obowiązujące od 1 stycznia 1999 roku) dotyczące zarządzania i podziału sieci drogowej (Dziennik Ustaw Nr 133 z 28 października 1998 roku, art. 21 i art. 103 oraz Dziennik Ustaw Nr 160 z 28 grudnia 1998 roku - Rozporządzenie Rady Ministrów Nr 1071 z 15 grudnia 1998 roku).

Według powyższego sieć drogowa dzieli się na następujące kategorie:

- drogi krajowe,
- drogi wojewódzkie,
- drogi powiatowe,
- drogi gminne.

Najważniejszym ciągiem drogowym na terenie gminy Jedlińsk jest droga krajowa ekspresowa Nr 7 Warszawa – Radom – Kraków, będąca elementem podstawowego układu komunikacyjnego kraju. Droga ta stanowi bezpośrednie połączenie Jedlińska z ośrodkiem wojewódzkim w Warszawie, ośrodkami gminnymi oraz innymi województwami położonymi wzdłuż tej trasy na kierunku północ – południe.

Z uwagi na wysoką rangę w sieci krajowej i pełnioną funkcję (prowadzi zarówno ruch krajowy jak i międzynarodowy), droga ta nie może obsługiwać terenów bezpośrednio do niej przyległych. Stale rosnąca liczba pojazdów, przy braku jednorodności parametrów technicznych (dwujezdniowa na odcinku od Radomia do Jedlińska i jednojezdniowa na odcinku Jedlińsk – Grójec), braku dróg zbiorczych i bezkolizyjnych (wielopoziomowych) skrzyżowań (zwłaszcza w Jedlińsku), powoduje zwiększenie natężenia ruchu, a także jest przyczyną pogorszenia komfortu i bezpieczeństwa jazdy. Według generalnego pomiaru ruchu z 1995 roku, w ostatnich 5 latach, tj. od 1990 roku do 1995 roku, ruch pojazdów na tej trasie wzrósł o około 62%.

Układ komunikacyjny gminy tworzą przede wszystkim drogi powiatowe, do których zaliczono:

- drogę nr 34364 Wieniawa – Jedlińsk o nawierzchni utwardzonej,
- drogę nr 34403 Jankowice – Zakrzew o nawierzchni gruntowej,
- drogę nr 34405 Radom – Dąbrówka Podłężna o nawierzchni utwardzonej,
- drogę nr 34406 Gulin – Wojciechów o nawierzchni utwardzonej,
- drogę nr 34407 Kaszów – Bród o nawierzchni częściowo utwardzonej,
- drogę nr 34409 Siemieradz- Bród o nawierzchni utwardzonej,
- drogę nr 34410 Stara Błotnica – Jedlanka o nawierzchni utwardzonej,
- drogę nr 34413 Urbanów – Jedlanka o nawierzchni gruntowej,
- drogę nr 34414 Urbanów – Jedlińsk o nawierzchni utwardzonej,
- drogę nr 34415 Nowe Zawady – Bierwce Szlacheckie o nawierzchni utwardzonej,
- drogę nr 34416 Wierzchowiny – Lisów o nawierzchni utwardzonej,
- drogę nr 34417 Jedlińsk – Łukowa – Głowaczów o nawierzchni utwardzonej.

Uzupełnieniem tego układu jest sieć dróg gminnych, do których zaliczono następujące ciągi:

- nr 3435001 Bierwce Szlacheckie – Kruszyna o nawierzchni utwardzonej,
- nr 3435002 Jedlanka – Płasków – Bierwiecka Wola o nawierzchni utwardzonej,
- nr 3435003 Jeziorno – Piaseczno – Józefówek o nawierzchni gruntowej,
- nr 3435004 Wielogóra – Grabina – Augustów o nawierzchni utwardzonej,
- nr 3435005 Jedlińsk – Ludwików o nawierzchni gruntowej,
- nr 3435006 Klwaty – Wielogóra – Józefówek o nawierzchni częściowo gruntowej,
- nr 3435007 Jankowice – Górna Wola o nawierzchni częściowo utwardzonej,
- nr 3435008 Mokrosęk – Ludwików – Gózek o nawierzchni gruntowej,
- nr 3435009 Jeziorno – Wierzchowiny – Boża Wola o nawierzchni utwardzonej,
- nr 3435010 Piastów – Klwaty o nawierzchni gruntowej,
- nr 3435011 Klwatka Szlachecka – Wólka Klwatecka (Radom) o nawierzchni gruntowej,
- nr 3435012 Klwaty – Radom o nawierzchni częściowo utwardzonej,
- nr 3435013 Jedlińsk – Jedlanka o nawierzchni utwardzonej,
- nr 3435014 Mokrosęk – granica gminy – (Żdźary) o nawierzchni gruntowej,
- nr 3435015 Piastów – Kamińsk o nawierzchni gruntowej,
- nr 3435016 Klwaty – Komorniki – Wsola o nawierzchni gruntowej,
- nr 3435017 Nowa Wola – Jedlanka o nawierzchni gruntowej,
- nr 3435018 Romanów – Nowe Zawady o nawierzchni częściowo utwardzonej,
- nr 3435019 (Choiny) – granica gminy – Wierzchowiny – granica gminy – (Wolska Dąbrowa) ,
- nr 3435020 Jedlanka – Kępiny – Gutów o nawierzchni częściowo utwardzonej,
- nr 3435021 Boża Wola – granice gminy – Zieleniec o nawierzchni gruntowej,
- nr 3435022 Mokrosęk – Ludwików o nawierzchni gruntowej,
- nr 3435023 Klwaty Kolonia – Komorniki droga krajowa nr 7 o nawierzchni częściowo gruntowej,
- nr 3435024 Zawady Nowe – Ludwinów o nawierzchni gruntowej,
- nr 3435025 (Grabowy Las) – granica gminy – do drogi powiatowej 34414 o nawierzchni utwardzonej,
- nr 3435026 Płasków – Zawady Stare – Janki o nawierzchni częściowo utwardzonej.

Układ komunikacyjny gminy zapewnia podstawowe połączenia między innymi:

- z siedzibą gminy w Jedlińsku,
- ze stacjami kolejowymi w Bartodziejach i Kruszynie,
- miejscowości gminnych między sobą,
- z sąsiednimi gminami:
 - Radomiem i Starą Błotnicą – drogą krajową nr 7;
 - Przytykiem – drogą powiatową nr 34364;
 - Jastrzębią – drogami powiatowymi 34417 i 34406.

Długość dróg o nawierzchni twardej na terenie gminy Jedlińsk wynosi około 88 km. Wskaźnik gęstości wynosi 63,3 km/100 km², co przy średnich wielkościach dla subregionu radomskiego (1996 - 1997 rok) 72,3 km/100 km² i dla kraju 77,4 km/100 km², świadczy o słabo rozwiniętej sieci dróg utwardzonych.

Niezadawalający jest także stan techniczny (parametry, rodzaj nawierzchni) niektórych dróg powiatowych i większości dróg gminnych. Ogólna długość dróg publicznych w gminie wynosi 154,5

km, z czego około 31,5% stanowią utwardzone drogi powiatowe i około 18,5% utwardzone drogi gminne.

1.2 Układ kolejowy

Przez teren gminy Jedlińsk przebiega I-rzędna linia kolejowa Radom–Warszawa, zelektryfikowana, jednotorowa (na odcinku Radom – Warka), o znaczeniu krajowym.

1.3 Transport osobowy i towarowy

1.3.1 Transport osobowy

W ostatnich latach, tj. od 1990 roku obserwuje się tendencję spadkową w zapotrzebowaniu ludności na usługi transportem zbiorowym w całym kraju. Wiąże się to z ogólną sytuacją gospodarczą, czego wynikiem jest między innymi zmniejszenie dojazdów do pracy (wzrost bezrobocia).

Jednocześnie zauważa się wzrost liczby samochodów prywatnych. Również w transporcie towarowym zauważa się wiele zmian (między innymi od 1996 roku nastąpił niewielki wzrost przewożonych towarów, a także obok państwowych firm przewozowych powstało szereg firm prywatnych).

Głównym ciągiem drogowym na terenie gminy Jedlińsk, prowadzonym dalekobieżny, tranzytowy ruch samochodowy, zarówno osobowy jak i towarowy, jest droga ekspresowa Nr 7 Warszawa – Radom – Kraków.

Samochodowy transport osobowy realizowany jest przede wszystkim w oparciu o Przedsiębiorstwo PKS w Radomiu oraz prywatne pojazdy samochodowe.

Komunikacją autobusową połączone są wszystkie większe miejscowości na terenie gminy.

Długość linii wynosi około 41 km. Rozmieszczenie przystanków jest korzystne w stosunku do terenów zabudowy mieszkaniowej. Zasięg dojść pieszych do przystanków kształtuje się w granicach 1,0 ÷ 2,0 km (tj. od 15 do 30 minut).

Na koniec 1997 roku w gminie Jedlińsk zarejestrowanych było 1.635 samochodów osobowych, a wskaźnik motoryzacji wynosił 132,7 samochodów osobowych /1000 mieszkańców i kształtował się na średnim poziomie w subregionie radomskim (165 samochodów osobowych /1000 mieszkańców).

Wydzielone ciągi piesze (chodniki) znajdują się w miejscowości Jedlińsk. W pozostałych miejscowościach ruch pieszcy odbywa się najczęściej wspólnie z ruchem innych pojazdów po istniejących ciągach drogowych.

Na terenie gminy Jedlińsk nie występują wydzielone ciągi dla ruchu rowerowego, który podobnie jak ruch pieszcy odbywa się wspólnie z ruchem innych pojazdów po istniejących trasach drogowych.

1.3.2 Transport kolejowy

Transport kolejowy obsługuje tereny leżące wzdłuż linii w rejonie stacji Bartodzieje i Kruszyna oraz przystanku Wola Bierwiecka.

Stacja załadunkowo-wyładunkowa znajduje się w Bartodziejach i Kruszynie.

1.4 Techniczne zaplecze komunikacji

Ostatnie lata charakteryzują się dużym wzrostem liczby samochodów, co spowodowało gwałtowny rozwój działalności inwestycyjnych w dziedzinie obsługi komunikacyjnej. Potrzeby w zakresie usług naprawczych i badań technicznych są zaspokajane nie tylko przez specjalistyczne zakłady, ale także przez prywatne zakłady rzemieślnicze.

Na terenie gminy Jedlińsk stacje paliw zlokalizowane są wzdłuż trasy Nr 7 w Jedlance, Wsoli i Wielogórze.

Niewielka odległość od Radomia i znajdujące się tam liczne zakłady naprawcze i stacje kontroli pojazdów w pełni zaspokajają potrzeby mieszkańców gminy Jedlińsk.

2. Ocena układu komunikacyjnego

2.1.1 Powiązania zewnętrzne

Położenie gminy Jedlińsk w niewielkiej odległości od miasta Radomia – ważnego ośrodka i węzła komunikacyjnego (drugie co do wielkości miasto po Warszawie w województwie mazowieckim), przy jednej z ważniejszych tras (droga krajowa ekspresowa Nr 7) podstawowego układu komunikacyjnego kraju, stwarza dogodne połączenia regionalne i krajowe. Droga ekspresowa Nr 7 Warszawa – Radom – Kraków stanowi połączenie nie tylko z północnymi i południowymi rejonami województwa i kraju, ale prowadzi także ruch międzynarodowy na tym kierunku. Uzupełnieniem połączeń na tym kierunku jest I-rzędna linia kolejowa, biegnąca po terenach we wschodniej części gminy.

Modernizacja trasy ekspresowej Nr 7 w znacznym stopniu usprawniła ruch samochodowy, zwiększyła się płynność i bezpieczeństwo ruchu. Uzupełnienia wymaga realizacja dróg zbiorczych wzdłuż trasy dla ruchu lokalnego oraz bezkolizyjnych przejść dla pieszych.

Z uwagi na sąsiedztwo dużego ośrodka miejskiego jakim jest Radom, gmina Jedlińsk przejmuje niektóre funkcje wymagające zajętości jej terenów.

Na terenie gminy Jedlińsk planowany jest korytarz komunikacyjny (drogowy) biegnący po zachodnich terenach gminy. Jest to planowana w dalszej fazie rozwoju zmiana przebiegu drogi krajowej ekspresowej Nr 7, w celu wydzielania uciążliwego ruchu tranzytowego z terenów ścisłego zainwestowania miasta Radomia.

Postulowana od wielu lat modernizacja I-rzędnej linii kolejowej (budowa drugiego toru na odcinku Radom – Warka) mogłaby usprawnić ruch pasażerski w coraz liczniejszych dojazdach do pracy i szkół, do dużego ośrodka miejskiego jakim jest Warszawa. W opracowaniu Dyrekcji Generalnej Polskich Kolei Państwowych dotyczących kierunków rozwoju i modernizacji linii kolejowych w Polsce, zakłada się, że zarówno obecnie jak i w przyszłości, rozwój kolei będzie miał charakter jakościowy, polegający na modernizacji linii istniejących, przystanków i stacji (pasażerskich i towarowych), wyposażenia ich w nowoczesne urządzenia techniczne w celu poprawy bezpieczeństwa oraz wzrostu standardu obsługi ruchu pasażerskiego i towarowego.

2.1.2 Sieć połączeń wewnętrznych

Wewnętrzny układ komunikacyjny gminy oparty jest na sieci dróg powiatowych i gminnych, które zapewniają połączenia nie tylko wewnątrzgminne, ale także z sąsiednimi gminami.

Pomimo dostatecznie rozwiniętej sieci drogowej, zapewniającej obsługę terenów zainwestowanych i przeznaczonych do zainwestowania, niezadowolający jest jej stan techniczny. Większość dróg nie jest przystosowana do pełnionych funkcji.

Istniejąca **sieć dróg powiatowych** i gminnych zapewnia podstawowe połączenia zarówno wewnątrzgminne jak i sąsiednimi gminami. Istniejąca sieć wymaga wielu usprawnień, dotyczących przede wszystkim utwardzania nawierzchni i zwiększenia parametrów technicznych.

W celu usprawnienia komunikacyjnego z sąsiednimi gminami proponuje się przedłużenie drogi powiatowej nr 34414 Jedlińsk – Urbanów do drogi powiatowej nr 34215 Siekluki – Stromiec (przeklasyfikowanie odcinka drogi gminnej nr 3457026 w gminie Stara Błotnica; przeklasyfikowanie na drogę powiatową – drogi gminnej nr 3458030 w gminie Stromiec). Połączenie w.w. odcinków dróg

utworzyłoby brakujący na tym obszarze ciąg drogowy stanowiący bezpośrednie i krótsze połączenie siedziby gmin Jedlińsk i Stromiec z pominięciem trasy ekspresowej Nr 7.

Działania inwestycyjne powinny być także skierowane na modernizację sieci wewnątrzgminnej, będącą istotnym warunkiem obsługi rolnictwa i poprawy dostępności komunikacyjnej obszarów wiejskich, a także sukcesywne utwardzanie nawierzchni gruntowych i utrzymanie ich w dobrym stanie technicznym. Modernizacja układu drogowego powinna dotyczyć przede wszystkim zwiększenia parametrów.

Układ sieci dróg gminnych należy uzupełnić o już istniejące, najczęściej utwardzone ciągi drogowe potrzebne do obsługi terenów zabudowy mieszkaniowej.

Ważnym elementem systemu transportowego nie tylko w miastach, ale również na terenach wiejskich jest **komunikacja rowerowa**. Zalecany w ostatnich latach rozwój systemów komunikacji rowerowej mógłby mieć korzystny wpływ nie tylko z uwagi na mniejszy koszt eksploatacji i masową dostępność – tańszy w porównaniu z komunikacją samochodową, ale także z uwagi na bezpieczeństwo i ochronę środowiska.

Realizacja tego systemu komunikacji pasażerskiej może być jednak trudna z uwagi na brak funduszy, przy niedoinwestowanym układzie drogowym, a także swobodą korzystania rowerzystów z istniejących ciągów drogowych.

Planowanie systemu ścieżek rowerowych winno uwzględniać nie tylko walory turystyczno-krajobrazowe, ale również zapewnić dojazdy do centrów administracyjnych i usługowo-handlowych, szkół, pracy i innych obiektów użyteczności publicznej. Warunkiem sprawnego działania systemu komunikacji rowerowej jest realizacja nie tylko jego ciągów, ale również wyposażenia w postaci odpowiednio zabezpieczonych miejsc postojowych i oznakowania tras.

2.1.3 Komunikacja zbiorowa

Sieć autobusowa, w sytuacji ograniczonej dostępności kolei, jest głównym przewoźnikiem zbiorowej komunikacji pasażerskiej. W obecnej sytuacji najważniejszym zadaniem jest utrzymanie istniejących połączeń, dostosowanie częstotliwości kursowania autobusów do potrzeb społecznych oraz podniesienie standardu obsługi pasażerów.

2.1.4 Obsługa komunikacji

Znajdujące się na terenie gminy stacje paliw (wzdłuż trasy Nr 7) zaspokajają potrzeby lokalnych użytkowników.

Zasięg obsługi mieści się w granicy 10 km.

Rozmieszczenie obiektów obsługi komunikacji samochodowej przy trasie ekspresowej Nr 7 było dość przypadkowe, a wyposażenie ich ograniczone do najprostrzych urządzeń. W celu prowadzenia prawidłowej polityki lokalizacyjno-inwestycyjnej obiektów obsługi komunikacyjnej, była Dyrekcja Okręgowa Dróg Publicznych w Kielcach zleciła opracowanie „Koncepcji programowej lokalizacji MOP (Miejsc Obsługi Podróżnych) wzdłuż trasy Nr 7”, którą zakończono w I połowie 1995 roku.

3.2 Ograniczenia i konflikty

Ograniczenia w funkcjonowaniu układu komunikacyjnego gminy Jedlińsk wiążą się przede wszystkim z niedostosowaniem do pełnionej funkcji, zwłaszcza układu wewnątrzgminnego jaki stanowią drogi powiatowe i gminne. Niskie parametry techniczne brak nawierzchni utwardzonych na większości nawierzchni dróg gminnych i dużej części dróg powiatowych oraz zniszczone nawierzchnie dróg

utwardzonych, przy stale zwiększającym się ruchu, stwarzają uciążliwość i zagrożenie dla użytkowników.

Dalszej modernizacji wymaga trasa Nr 7. Z uwagi na bardzo duży ruch jaki prowadzi ta droga istnieje potrzeba budowy drugiej jezdni (na odcinku od Jedlińska do Skurowa), bezkolizyjnych przejść dla pieszych wzdłuż całego odcinka, uzupełnienia dróg zbiorczych, które mogłyby przejąć ruch lokalny wzdłuż jej przebiegu, a także uporządkowanie lokalizacji obiektów obsługi. Pomimo wykonywanej już modernizacji na tej trasie, nie zaistniały skrzyżowania bezkolizyjne, zwłaszcza w miejscowości Jedlińsk i Wsola, co przy obecnym – bardzo dużym i stale wzrastającym ruchu, powoduje ograniczenia w komunikowaniu się ludności mieszkającej po obu stronach drogi (droga Nr 7 przecina środkiem teren gminy Jedlińsk).

Przez teren gminy Jedlińsk przebiega I-rzędna linia kolejowa, której usprawnienie wymaga modernizacji polegającej na budowie drugiego toru (na odcinku Radom – Warka), co mogłoby zwiększyć częstotliwość kursowania pociągów i prędkość jazdy (skrócenie czasu podróży – istotny czynnik przy dojazdach do pracy i nauki) oraz podniesienie standardu obsługi pasażerskiej.

Infrastruktura techniczna

1. Gospodarka wodna

1.1 Zaopatrzenie w wodę

Podstawowe źródła zaopatrzenia w wodę gospodarstw domowych:

- wodociągi zbiorowe o długości sieci wodociągowej około 90 km,
- studnie kopane,
- wodociągi zagrodowe.

Gmina zwodociągowana jest w ponad 60%.

1.2 Istniejące wodociągi zbiorowe i ich źródła zasilania

- wodociąg grupowy Jedlińsk – Zwady Nowe zasilany z ujęć w Jedlińsku o wydajności 85 m³/h (awaryjna studnia o wydajności 72 m³/h) oraz z ujęcia w Zawadach Nowych o wydajności 18 m³/h obejmujący wsie: Jedlińsk, Piaseczno, Lisów, Płasków, Janki, Jedlanka, Mokrośk, Norty, Zawady Nowe, Zawady Stare, Romanów, Bierwice,
- wodociąg grupowy Wierzchowiny zasilany z ujęcia o wydajności 21 m³/h obejmujący wsie: Wierzchowiny, Czarny Łóg, Kruszyna, Jeziorno,
- wodociąg Jankowice, Górna Wola zasilany z wodociągu w gminie Stara Błotnica,
- wodociąg Nowa Wola zasilany z wodociągu w gminie Stara Błotnica,
- wodociąg Klwatka Szlachecka zasilany z wodociągu w Radomiu,
- ujęcie wody wgłębnej we Wsoli o zatwierdzonych zasobach 95 m³/h i stacja uzdatniania wody,

We wsi Wielogóra z ujęcia OSP zasilana jest stacja redukcyjna gazu oraz kilka posesji. Woda jest nieuzdatniana.

Dwie studnie głębinowe w dolinie rzeki Radomki są odwiercone w Piasecznie i Lisowie dla zaopatrzenia miasta Radomia jako rezerwa.

1.3 Strefy ochrony ujęć i źródeł wody

Strefy ochrony sanitarnej wyznacza się dla źródeł i ujęć wody służących do zbiorowego zaopatrywania ludności w wodę do picia i potrzeb gospodarstw domowych oraz do produkcji artykułów żywnościowych i farmaceutycznych. Strefy mają charakter ochrony bezpośredniej i pośredniej.

Strefy ochrony bezpośredniej

Strefy ochrony sanitarnej bezpośredniej dla studni wierconych wynoszą obligatoryjnie 8-10 m. od zarysu budowli i urządzeń służących do poboru wody. Na obszarze strefy zabronione jest użytkowanie gruntów do celów nie związanych z eksploatacją ujęć wody. Teren ochrony bezpośredniej powinien być ogrodzony.

Strefy ochrony pośredniej

Istniejące ujęcia wody nie posiadają wyznaczonych decyzją stref ochrony pośredniej.

1.4 Ocena możliwości zaopatrzenia gminy w wodę

Ocena wydajności ujęć będących własnością gminy wynosi około 219 m³/h, co odpowiada około 5.260 m³/d, a szacunkowe średniodobowe zapotrzebowanie wody dla gminy Jedlińsk na rok 2010 wynosi około 3.860 m³/d. Są więc znaczne rezerwy.

2. Gospodarka ściekowa

2.1 Istniejące obiekty gospodarki ściekowej

Komunalna oczyszczalnia ścieków w Jedlińsku zlokalizowana w północno-zachodniej części wsi, o przepustowości nominalnej 200 m³/d, mechaniczno-biologiczna, zblokowana, obsługuje niewielką część miejscowości Jedlińsk położoną w pobliżu oczyszczalni; część ścieków przetłaczana jest do oczyszczalni przez przepompownię, do oczyszczalni dowożone są też ścieki z szamb.

Nie ma rezerw przepustowości.

Oczyszczalnia ścieków obsługująca szkołę i budynki mieszkalne przy ul. Kościuszki i część ulicy Konopnickiej; przepustowość około 41 m³/d – wykorzystana w 100%.

2.2 Ocena możliwości odprowadzania i oczyszczania ścieków w gminie Jedlińsk

Odprowadzanie i oczyszczanie ścieków w gminie Jedlińsk wymagać będzie rozbudowy istniejącej oczyszczalni ścieków i sieci kanalizacji sanitarnej w Jedlińsku oraz budowy systemu odprowadzania i oczyszczania ścieków na terenie całej gminy, do czego nie ma przeszkód technicznych.

3. Elektroenergetyka

3.1 Charakterystyka sieci WN i SN-15 kV

Przez teren gminy przebiega istniejąca linia 220 kV relacji Kozienice - Rożki. Jest to dwutorowa linia, która przez teren gminy przebiega jako dwa odcinki jednotorowe.

Głównym źródłem zasilania sieci średniego napięcia jest stacja transformatorowa (GPZ) 110/15 kV z jednym transformatorem o mocy 10 MVA, zlokalizowana w Jedlińsku. Obciążenie w szczycie wynosi 8,6 MVA. Rezerwa mocy wynosi około 1,4 MVA. Stan techniczny stacji jest dobry.

Stacja ta zasilana jest linią dwutorową 110 kV odgałęziającą się od linii 110 kV relacji Radom Północ – Dobieszyn.

Sieć średniego napięcia 15 kV (napowietrzna) zasila szereg stacji 15/0,4 kV na terenie gminy, które za pośrednictwem sieci niskiego napięcia doprowadzają energię elektryczną do wszystkich odbiorców (mieszkańców gmin).

Długość linii napowietrznych 15 kV w przekroju $\geq 70 \text{ mm}^2$ wynosi 24,8 km, a o przekroju mniejszym niż 70 mm² wynosi 105,5 km. Długość linii w wieku do 15 lat wynosi 10 km, od 15 do 30 lat wynosi 120,3 km.

Na terenie gminy jest 104 stacje transformatorowe, w tym 6 stacji napowietrznych na żerdziach wirowych, 75 stacji typu STS, 19 stacji typu ŻH i 4 stacje wewnętrzne.

Długość kabli 15 kV w wieku do 15 lat o przekroju 120 mm² typu YHAKxS wynosi 1,06 km, typu HAKFtA – 1,5 km i typu YHAKx – 0,95 km.

Tabela nr : Charakterystyka stacji transformatorowych 15/04 kV

Stacje napowietrzne				Stacje wewnętrzne		
łącznie (sztuk)	w tym			łącznie sztuk	w tym	
	na żerdź. wirowych	typu STS na ŻN	ŻH		wieżowe	wykonane w nowocz. technol.
104	6	75	19	4	-	-

3.2 Ocena stanu sieci i zasilania

Na całym obszarze gminy zapewniona jest dostawa energii o właściwych parametrach.

Słaba strona - brak możliwości rezerwowego zasilania przy wyłączeniu transformatora 110/15 kV w GPZ Jedlińsk.

Tabela nr : Stacje SN/nn – słabe punkty sieci

Lp.	Nazwa stacji	Nazwa ciągu	Un	Typ stacji	Rok budowy
1.	Jedlanka 3	Białobrzegi – Jedlińsk	20	ŻH-15B	1969
2.	Jedlińsk Wodociąg	Jedlińsk – Wyśmierzyce	20	ŻH-15B	1966
3.	Kamińsk	Jedlińsk – Gulin	20	ŻH-15B	1966
4.	Klwatka Szlachecka 1	Jedlińsk – Gulin	20	ŻH-15B	1966
5.	Klwatka Szlachecka 2	Jedlińsk – Gulin	20	ŻH-15B	1966
6.	Klwaty 1	Jedlińsk – Gulin	20	ŻH-15B	1966
7.	Klwaty 2	Jedlińsk – Gulin	20	ŻH-15B	1966
8.	Klwaty 3	Jedlińsk – Gulin	20	ŻH-15B	1966
9.	Kruszyna wieś	Jedlińsk – Goryń	20	ŻH-15B	1966
10.	Piastów 1	Jedlińsk – Gulin	20	ŻH-15B	1966
11.	Piastów 2	Jedlińsk – Gulin	20	ŻH-15B	1966
12.	Piastów 3	Jedlińsk – Gulin	20	ŻH-15B	1966
13.	Wola Bierwiecka 1	Jedlińsk – Zwady	20	ŻH-15B	1966
14.	Wola Bierwiecka 2	Jedlińsk – Goryń	20	ŻH-15B	1966
15.	Wola Bierwiecka 3	Jedlińsk – Goryń	20	ŻH-15B	1966
16.	Wola Bierwiecka 4	Jedlińsk – Zwady	20	ŻH-15B	1966
17.	Zwady Nowe	Jedlińsk – Zwady	20	ŻH-15B	1966
18.	Zwady Stare 1	Jedlińsk – Zwady	20	ŻH-15B	1966
19.	Zwady Stare 2	Jedlińsk – Zwady	20	ŻH-15B	1966

Tabela nr : Stacje SN/nn – mocne punkty sieci

Lp.	Nazwa stacji transformatorowych	Nazwa ciągu	Un	Typ stacji	Rok budowy	Moc trafo (kVA)
1.	Jedłana DPS	Białobrzegi – Jedlińsk	20	STSpbk20/250	1998	250
2.	Jedlińsk Oczyszczalnia Ścieków	Białobrzegi – Jedlińsk	20	STSpbk20/250	1993	40
3.	Jedlińsk Ośrodek Wypoczynkowy	Jedlińsk - Przytyk	20	MSTW20/630	1982	160
4.	Jedlińsk Rynek	Jedlińsk – Przytyk	20	MSTW20/630	1992	250
5.	Jedlińsk Szkoła	Jedlińsk – Przytyk	20	MSTW20/630	1982	400
6.	Jedlińsk Targowa	Jedlińsk – Przytyk	20	STSpbk20/250	1994	100
7.	Jedlińsk Weterynaria	Jedlińsk – Wyśmierzyce	20	STSpbk20/250	1993	160
8.	Klwatecka 1	Jedlińsk – Gulin	20	MSTW20/6	1989	630

				30		
9.	Wola Gutowska 2	Jedlińsk – Wysmierzyce	20	STSpbk20/2 50	1994	63
10.	Wsola 1	Jedlińsk – Gulin	20	STSpbk20/2 50	1993	125
11.	Wsola 2	Jedlińsk - Radom	20	STSpbk20/2 50	1993	160

Tabela nr : Obiekty o zaniżonych napięciach

Lp.	Nazwa stacji	Nazwa obwodu
1.	Piastów 1	Obw.1 Obw.2
2.	Piastów 2	Obw.1 Obw.2
3.	Piastów 3	Obw.1 Obw.2
4.	Wola Bierwiecka 1	Obw.1 Obw.2
5.	Wola Bierwiecka 2	Obw.1 Obw.2
6.	Zawady Nowe	Obw.1 Obw.2

4. Telekomunikacja

Przez teren gminy, w pasie torów kolejowych relacji Radom – Warszawa, przebiega kabel światłowodowy.

W latach 1995/96 została zainstalowana w Jedlińsku automatyczna centrala telefoniczna wraz z kablem światłowodowym relacji Radom – Jedlińsk.

W obszarze gminy liczba abonentów telefonii przewodowej wynosi 1.064, co daje wskaźnik 86,4/1000 ludności przy średnim 262,4/1000 ludności w województwie mazowieckim.

5. Zaopatrywanie w gaz

Przez teren gminy przebiega gazociąg wysokoprężny relacji „Sękocin – Lubienia”.

Miejscowości w gminie zasilane są w gaz za pośrednictwem gazociągów średnioprężnych wyprowadzonych ze stacji redukcyjno-pomiarowych w Jedlińsku.

Na koniec 1997 roku ilość odbiorców gazu sieciowego wynosiła 1.055, co stanowi około 34% ogółu gospodarstw.

Gaz średnioprężny doprowadzany jest do następujących sołectw: Mokrośk, Jedlanka, Wola Gutowska, Jedlińsk, Wola Bierwiecka, Lisów, Piaseczno, Piastów, Wsola, Wielogóra, Kwaty Stare.

6. Zaopatrzenie w ciepło

Istniejące źródła zaopatrzenia w ciepło w obszarze gminy stanowią:

- kotłownie lokalne w obiektach użyteczności publicznej (10 obiektów),
- indywidualne źródła ciepła obejmujące około 85% gospodarstw domowych.

Tabela nr : Istniejące kotłownie w gminie Jedlińsk

Nazwa użytkownika	Moc kotłowni
-------------------	--------------

adres kotłowni	[kW]
Jedlińsk – Urząd Gminy, ul. Krótka 1	42
Jedlińsk – Remiza OSP	60
Jedlińsk – Zakład Gospodarki Komunalnej, ul. Ogrodowa	40
Jedlanka – Dom Pomocy Społecznej	137
Piaseczno – Zakład Mięśny	595
Jedlińsk – Szkoła Podstawowa	647
Wsola – Szkoła Podstawowa	276
Jedlanka – Szkoła Podstawowa	113
Ludwików – Szkoła Podstawowa	86
Jedlińsk - Przedszkole	24

7. Gospodarka odpadami

7.1 Stan istniejący

Na terenie gminy funkcjonuje od 1998 roku wysypisko odpadów stałych, komunalnych w Urbanowie. Zasięgiem obsługi obejmuje gminy sąsiadujące: Stara Błotnica, Przytyk. Podpisane są także umowy z gminami: Zakrzew i Jastrzębia.

Powierzchnia czaszy składowiska wynosi około 1 ha, teren ogrodzony – to 3 ha. Obiekt otoczony jest lasem. W sąsiedztwie znajduje się 1 gospodarstwo niewyłączone, inne zabudowania wsi Zagóra i Urbanów położone są w odległości 600-750m.

Wysypisko zlokalizowane jest na terenie płaskim, zbudowanym z utworów piaszczystych o miąższości 0,2m – 2,6m podścielanych gruntami spoistymi reprezentowanymi przez gliny piaszczyste z wkładkami piasków. Dno wysypiska jest uszczelnione folią, wybudowano system drenażowy odprowadzający wody odciekowe do zbiornika bezodpływowego. Osady ze zbiornika wywożone są do oczyszczalni ścieków w Jedlińsku.

Na terenie wysypiska prowadzona jest selekcja odpadów takich jak: złom, szkło, plastik, makulatura, akumulatory, rtęciówki itd. Wstępna segregacja odbywa się już na terenie gmin Jedlińsk i Przytyk w poszczególnych wsiach. Zakładany obszar ograniczonego użytkowania wynosić ma 100 m.

7.2 Ocena gospodarki odpadami i zamierzenia

Wysypisko w Urbanowie, jako jedno z nielicznych w rejonie Radomia spełnia wymogi ochrony środowiska zgodnie ze standardami Unii Europejskiej. Wymogi te to między innymi: bezpieczne deponowanie odpadów (uszczelnione dno i zabezpieczone boki, system drenażowy zbierający odcieki z czaszy) oraz rozpoczęte selekcja i odzysk surowców wtórnych prowadząca do deponowania odpadu nieuniknionego. Pieczę nad funkcjonowaniem składowiska i gospodarką komunalną sprawuje Zakład Gospodarki Komunalnej w Jedlińsku.

Wysypisko posiada charakter rejonowy, obsługuje gminy wiejskie – sąsiadujące. Uwzględnione zostało w „Programie Gospodarki Odpadami dla Związku Gmin „Radomka”.

Wysypisko nie posiada jeszcze wiaty (boksów) do gromadzenia wyselekcjonowanych odpadów. Zgodnie z wymaganiami Unii Europejskiej, zakłada się maksymalne zmniejszenie ilości odpadów trafiających na składowisko. Możliwe to będzie poprzez recykling surowców użytecznych, kompostowanie bioodpadów oraz wydzielanie odpadów niebezpiecznych i gabarytowych.

Wspomniany program dla związku „Radomka” zakładał, że centrum Segregacji Odpadów pozostanie przy wysypisku w gminie Przysucha (Wola Więcierzowa). W efekcie, na wysypisku w Urbanowie

deponowane będą tylko odpady nieprzydatne – pozostałe z gospodarstw domowych i źródeł punktowych oraz odpady balastowe z procesu kompostowania.

Na terenie wysypiska konieczne jest wydzielenie specjalnej strefy przeznaczonej do czasowego przetrzymywania odpadów komunalnopodobnych pochodzenia przemysłowego klasyfikowanych jako niebezpieczne (opakowania po środkach ochrony roślin, zużyte baterie i świetlówki, zużyte akumulatory, odpady olejowe z warsztatów mechanicznych) oraz odpadów gabarytowych.

Wysypisko nie posiada takiej wiaty, gdzie powinny być magazynowane zbierane selektywnie surowce wtórne: złom metali, stłuczka szklana, makulatura.

Przy założeniu składowania odpadów do wysokości 10m n.p.t., obiekt wystarczy na około 17 lat eksploatacji. Zakładając szybki rozwój programów zagospodarowania surowców wtórnych pozwalający na zmniejszenie ilości odpadów trafiających na składowiska, w praktyce czas eksploatacji wysypiska ulegnie wydłużeniu.

VII. **Diagnoza stanu istniejącego (Synteza uwarunkowań rozwoju przestrzennego gminy)**

Cele rozwoju przestrzennego gminy

Diagnoza stanu istniejącego dokonywana w studium jest oceną całokształtu uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego dokonaną pod kątem celów rozwoju. Ich właściwe sformułowanie jest więc warunkiem prawidłowej oceny sytuacji, a co za tym idzie trafnego wyboru kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

Podstawową zasadą polityki zagospodarowania przestrzennego gminy powinno być dążenie do zapewnienia trwałego i zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego gminy w oparciu o istniejące zasoby. Zasada ta oznacza preferencje dla takiego sposobu wykorzystywania istniejących uwarunkowań lokalnych (zasobów środowiska naturalnego, kulturowego oraz potencjału zagospodarowania), które nie prowadzą do ich wyczerpania lub degradacji. Ochrona zasobów stanowiących podstawy rozwoju gminy skutkować ma trwałością tendencji rozwojowych. Ze względu na specyfikę i charakter gminy wyróżnić należy następujące uwarunkowania, które uznać należy za podstawy jej rozwoju:

- I. Rolniczy charakter gminy przejawiający się w przewadze zagospodarowania terenów dla celów produkcji rolnej oraz w utrwalonych kierunkach tej produkcji (przy jednoczesnych słabych warunkach naturalnych).
- II. Funkcjonalne powiązanie z ośrodkiem miejskim o znaczeniu krajowym jakim jest Radom.
- III. Dostępność komunikacyjna – położenie przy ważnych szlakach komunikacyjnych (linia kolejowa, trasa E-7) stwarzających dogodne połączenia z dużymi ośrodkami miejskimi (Warszawa, Radom, Kielce).
- IV. Rozbudowana sieć systemu przyrodniczego o znaczeniu krajowym w tym terenów nadających się do aktywizacji funkcji rekreacji i wypoczynku.

Racjonalne wykorzystanie tak zidentyfikowanych podstaw rozwoju gminy przyjmuje się za kryterium dla niżej przeprowadzonej diagnozy stanu istniejącego.

Przyjmując, że **planowanie przestrzenne w gminie pełnić ma rolę regulatora i stymulatora procesów rozwojowych** do jego zadań w tym zakresie zaliczyć należy:

- określenie celów rozwoju w oparciu o uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne gminy;
- określenie optymalnego (z punktu widzenia celów rozwoju) stanu zagospodarowania przestrzennego gminy;
- stworzenie podstaw do aktywnych działań na rzecz jego realizacji, w tym zwłaszcza zwiększenie atrakcyjności lokalizacyjnej gminy dla kapitału zewnętrznego, czyli tworzenie tzw. korzyści miejsca poprzez odpowiednie przeznaczenie i zagospodarowanie, preferencyjne zróżnicowanie przestrzenne polityki podatkowej itp.;
- usuwanie lub minimalizacja problemów, konfliktów i barier przestrzennych mogących mieć wpływ na dalszy rozwój gminy;
- harmonizowanie gospodarowania przestrzenią jako nieustający proces.

Niniejsze studium formułuje następujące cele rozwoju przestrzennego gminy Jedlińsk:

Strategiczne cele rozwoju przestrzennego

- 1. Aktywizacja gospodarcza w oparciu o dostępność komunikacyjną i funkcjonalne z ośrodkiem o znaczeniu krajowym (Radom).**

Specyfika gminy Jedlińsk pod względem gospodarczym określona jest głównie przez powiązania z dużymi ośrodkami miejskimi. Stanowią one o podstawowych szansach rozwoju jak i głównych zagrożeniach dla ładu przestrzennego.

2. Ukształtowanie i rozwój wielofunkcyjnej struktury gospodarki w gminie.

Rozwój gospodarczy gminy jest podstawowym warunkiem jej awansu cywilizacyjnego. Jednak władze gminy posiadają w dyspozycji jedynie pośrednie narzędzia służące stymulacji rozwoju funkcji produkcyjnych na swoim terenie. Z czego do sfery gospodarki przestrzennej należą:

- kształtowanie prawidłowej struktury funkcjonalno-przestrzennej zapewniającej minimalizację kosztów związanych z zapewnieniem obsługi infrastrukturalnej i komunikacyjnej terenów przeznaczonych pod zainwestowanie dla funkcji produkcyjnych oraz minimalizację ewentualnych kosztów uciążliwości (konfliktowości) tych funkcji;
- uzbrojenie terenów przeznaczonych pod zainwestowanie dla funkcji produkcyjnych w infrastrukturę techniczną na poziomie zapewniającym konkurencyjność warunków działalności podmiotów zlokalizowanych na tych terenach;
- zapewnienie dostępności komunikacyjnej terenów przeznaczonych pod zainwestowanie dla funkcji produkcyjnych;
- unikanie w przepisach prawa miejscowego tworzenia nieuzasadnionych barier dla rozwoju funkcji produkcyjnych;
- ochrona przed zainwestowaniem pozarolniczym najcenniejszych obszarów rolniczej przestrzeni produkcyjnej.

3. Poprawa poziomu życia mieszkańców w zakresie dostępności do usług i świadczeń komunalnych.

Zaspokajanie potrzeb wspólnoty mieszkańców gminy jest podstawowym zadaniem i przedmiotem kompetencji jej władz. Cel awansu cywilizacyjnego realizowany środkami planowania przestrzennego osiągnąć będzie zatem poprzez zadania w zakresie:

- dostępności do infrastruktury społecznej (placówki oświaty, służby zdrowia i opieki społecznej);
- wspieranie rozwoju budownictwa mieszkaniowego poprzez odpowiednie przepisy prawa miejscowego;
- standardów obsługi w zakresie infrastruktury technicznej i dostępności komunikacyjnej;
- ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego.

4. Poprawa stanu i ochrona zasobów środowiska przyrodniczego.

Zaakcentowanie ochrony zasobów środowiska przyrodniczego poprzez przyjęcie jej za jeden z celów strategicznych usprawiedliwione jest faktem, że stanowią one podstawę trwałego rozwoju gminy oraz ze względu na możliwość uzyskiwania środków zewnętrznych dla finansowania inwestycji mających na celu ochronę środowiska. Ponadto środowisko przyrodnicze stanowi jeden z istotniejszych czynników decydujących o poziomie życia mieszkańców.

W zakresie zagospodarowania przestrzennego pozostaje:

- doprowadzenie do zgodności charakteru i struktury zagospodarowania przestrzennego z cechami i walorami środowiska przyrodniczego;
- doprowadzenie do zgodności poziomu i intensywności rozwoju oraz zagospodarowania przestrzennego z naturalną pojemnością środowiska i jego odpornością na degradację;
- ekspozycji wartości krajobrazowych oraz zharmonizowanie z nimi zagospodarowania przestrzeni;

- rehabilitacja obszarów o zachwianej równowadze ekologicznej;
- kształtowanie ciągłych systemów ekologicznych, spójnych z systemami ponadlokalnymi.

Diagnoza stanu istniejącego

Dotychczas przedstawiona analiza uwarunkowań dokonana została w podziale na wyodrębnione sfery, które mają wpływ na zagospodarowanie przestrzenne gminy. Następująca ocena uwarunkowań i zjawisk w gminie za kryteria przyjmuje wyżej określone strategiczne cele rozwoju. Oznacza to, że poszczególne uwarunkowania i zjawiska zostają określone jako pozytywne lub negatywne z punktu widzenia wpływu jaki mogą mieć na możliwość osiągnięcia tych celów. Podobną rolę – kryterium dla niniejszej diagnozy – pełnią również wyodrębnione przy okazji sformułowania pierwszego celu strategicznego zespoły uwarunkowań stanowiące podstawy rozwoju gminy. W tym wypadku ocena zjawisk dotyczy możliwości maksymalnego wykorzystania (szanse) podstaw rozwoju lub dotyczących ich ewentualnych zagrożeń.

Pojęcia atutu, szansy, słabości i zagrożenia należy rozumieć jak następuje:

Atut – uwarunkowanie wewnętrzne lub zewnętrzne ocenione pozytywnie ze względu na możliwość realizacji celów rozwoju.

Słabość – uwarunkowanie wewnętrzne lub zewnętrzne ocenione negatywnie ze względu na możliwość realizacji celów rozwoju.

Szansa – zjawisko lub proces sprzyjający realizacji celów rozwoju np. poprzez realizację potencjału atutów gminy.

Zagrożenie – zjawisko lub proces stanowiący przeszkodę w realizacji celów rozwoju np. jako skutek słabości gminy lub poprzez degradację potencjału atutów gminy.

Tabela nr 36: Diagnoza stanu istniejącego – zestawienie atutów, szans, słabości i zagrożeń w odniesieniu do założonych celów rozwoju przestrzennego gminy Jedlińsk:

Cel 1. Aktywizacja gospodarcza w oparciu o dostępność komunikacyjną i funkcjonalne z ośrodkiem o znaczeniu krajowym (Radom).	
Zjawisko	Siła oddziaływania [1-5 p.]
Atuty i szanse	
Bardzo dobra dostępność komunikacyjna (trasa E-7 i linia kolejowa).	5
Potencjał gospodarczy (funkcje produkcji pozarolniczej skoncentrowane głównie w okolicach trasy E-7).	5
Potencjał infrastruktury technicznej (gazociąg wysokoprężny, systemy wodociągów zbiorowych).	3
Korzystnie zlokalizowane względem trasy E-7 i nadające się do aktywizacji gospodarczej) tereny w zasobach komunalnych i Skarbu Państwa.	4
Szansa gospodarczego wykorzystania lotniska w Piastowie.	2
Szansa rozwoju funkcji produkcyjnych kooperujących z przemysłem w Radomiu i Warszawie.	4
Szansa rozwoju funkcji mieszkalnictwa dla ludności zatrudnionej w Radomiu.	2
Słabości i zagrożenia	
Upadek przemysłu w Radomiu.	3
Brak systemów odprowadzania i oczyszczania ścieków w rejonie koncentracji funkcji przemysłowej wzdłuż trasy E-7.	2
Brak bezkolizyjnych powiązań drogowych trasy E-7 z terenami przyległymi.	3
Zagrożenie degradacją funkcjonalno-przestrzenną (nieusuwalne konflikty lokalizacyjne) terenów przyległych do trasy E-7 poprzez chaotyczne zainwestowanie.	2
Cel 2. Ukształtowanie i rozwój wielofunkcyjnej struktury gospodarki w gminie.	
Atuty i szanse	
Bliskość ośrodka miejskiego o znaczeniu krajowym z potencjałem tworzenia miejsc pracy w sferze usług oraz stanowiącego rynek zbytu dla miejscowej produkcji rolnej.	2
Bardzo dobra dostępność komunikacyjna tworząca powiązania zewnętrzne z dużymi ośrodkami miejskimi.	5

Potencjał zasobów środowiska przyrodniczego stwarzający szansę rozwoju funkcji rekreacji i wypoczynku.	1
Potencjał zasobów środowiska przyrodniczego stwarzający szansę rozwoju mieszkalnictwa o podwyższonym standardzie.	2
Potencjał infrastruktury i wolnych terenów o przeznaczeniu pod przemysł stwarzający szansę rozwoju funkcji produkcji pozarolniczej.	4
Utrwalone kierunki produkcji pozarolniczej (np. garbarstwo).	4
Szansa rozwoju rolnictwa ekologicznego na terenach przyległych do obszarów cennych przyrodniczo oraz poddanych ochronie środowiska.	1
Pozytywne trendy demograficzne.	2
Słabości i zagrożenia	
Upadek przemysłu w Radomiu dającego zatrudnienie ludności gminy (uzależnienie od tamtejszego rynku pracy).	2
Zapaść społeczno-ekonomiczna regionu ((bezrobocie) utrudniająca inwestowanie w indywidualną działalność gospodarczą.	3
Niski poziom rozwoju gospodarczego terenów typowo wiejskich, zlokalizowanych marginalnie w stosunku do ważnych tras komunikacyjnych.	2
Słabo rozwinięta sieć usług komercyjnych.	2
Zagrożenia zewnętrzne dla gospodarki rolnej – negatywne zjawiska w gospodarce całego kraju polegające na: • braku opłacalności produkcji rolnej, w zasadzie niezależnym od poziomu kultury tej produkcji; • brak systemu ochrony krajowej produkcji rolnej zabezpieczającego stabilne warunki ekonomiczne dla produkcji rolnej i opartego na niej przemysłu przetwórczego.	3
Mała aktywność gospodarcza ludności zamieszkującej obszary wiejskie.	1
Cel 3. Poprawa poziomu życia mieszkańców w zakresie dostępności do usług i świadczeń komunalnych.	
Atuty i szanse	
Stosunkowo wysoki standard większości substancji mieszkaniowej.	4
Wystarczająco rozwinięta sieć szkół podstawowych, przedszkoli, projektowane trzy gimnazja.	3
Rezerwy w ujęciach wody pozwalające na pokrycie perspektywicznego zapotrzebowania gminy na wodę pitną.	2
Szansa ukształtowania funkcjonalnie optymalnej sieci dróg o odpowiednich parametrach.	2
Dostęp do gazu przewodowego.	1
Rezerwa mocy w zakresie zaopatrzenia w energię elektryczną.	1
Gminne składowisko odpadów stałych stwarzające szansę kompleksowego rozwiązanie problemu ich usuwania i utylizacji.	3
Gminna oczyszczalnia ścieków z rezerwą przepustowości umożliwiającą rozbudowę zbiorowego systemu odprowadzania i oczyszczania ścieków.	2

Słabości i zagrożenia	
Deficyt mieszkaniowy, zagęszczenie mieszkań.	2
Brak polityki zaspokajania potrzeb mieszkaniowych wspólnoty samorządowej.	1
Niedostatecznie rozwinięta sieć usług komercyjnych.	2
Pogarszanie się stanu bezpieczeństwa publicznego w związku z rozwojem patologii społecznych.	1
Zły stan techniczny części dróg gminnych.	2
Rozproszenie osadnictwa utrudniające uzbrojenie i dostęp ludności do instytucji świadczących usługi publiczne.	2
Brak zbiorowych systemów odprowadzania i oczyszczania ścieków na obszarach wiejskich.	3
Brak zbiorowych systemów zaopatrzenia w wodę części obszarów wiejskich.	3
Degradacja środowiska naturalnego przez obiekty uciążliwe.	2
Duża liczba świadczeniobiorców opieki społecznej.	2
Cel 4. Poprawa stanu i ochrona zasobów środowiska przyrodniczego.	
Atuty i szanse	
Występowanie na terenie gminy znacznych obszarów należących do sieci systemu przyrodniczego o znaczeniu krajowym i regionalnym.	2
Rozbudowana sieć systemu przyrodniczego o znaczeniu lokalnym.	1
Obecność rezerw przepustowości gminnej oczyszczalni ścieków.	2
Obecność rezerw pojemności gminnego składowiska odpadów stałych.	3
Słabości i zagrożenia	
Zanieczyszczenie wód powierzchniowych niedostatecznie oczyszczonymi ściekami przemysłowymi (zwłaszcza garbarskimi) i bytowymi.	3
Zagrożenie skażeniem wód podziemnych poprzez infiltrację zanieczyszczeń powierzchni ziemi (gnojowicowanie, zanieczyszczenia od przemysłu i tras komunikacyjnych).	2
Zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego przez emisje przemysłowe.	1
Brak systemów odprowadzania i oczyszczania ścieków na terenach wiejskich.	2
Występowanie obiektów uciążliwych oraz mogących pogorszyć stan środowiska.	3
Nadzwyczajne zagrożenia środowiska (związane z trasami komunikacyjnymi przebiegającymi przez obszar gminy).	1
Uciążliwość głównych szlaków komunikacyjnych (hałas, emisja zanieczyszczeń, przerwanie ciągłości systemu przyrodniczego).	2

